LOUIS GUILLOUX

CONFRUNTAREA

COLECȚIA MERIDIANE

EDITURA UNIVERS

Confruntarea **ar putea fi privită ca un fel de convertire . . .**

Discipol autentic al tradiției realiștilor ruși și al naturaliștilor francezi care dau romanului cadrul unei cronici sociale vibrînd de sentimente umanitariste, Guilloux va fi încercat poate nevoia de-a se reînnoi, recurgînd la tehnici formaliste ce fac în primul rînd din roman un exercițiu în felul de a scrie și un joc al inteligenței, care propune ecuații de nedezlegat.

PIERRE-HENRI SIMON

Lei 3

132

1970

LOUIS GUILLOUX • CONFRUNTAREA

Desenul copertei de *Emilia Boboia*

Louis Guilloux

Confruntarea

Traducere de *Yvette Nafta*
Cu o parafrază de *Laurenţiu Ulici*

Editura Univers

Bucureşti — 1970

Arată-ți adevăratul chip,
nimeni nu te va crede

DOSTOIEVSKI

...AŞADAR, DOMNULE, misiunea pe care mi-ai încredinţat-o este terminată. Într-un anume sens mă simt despovărat, ba chiar oarecum îmbărbătat. Ai să recunoşti şi dumneata că nu a fost dintre cele mai uşoare, dar acum s-a sfîrşit, gata : misiune îndeplinită. Nu mai rămîne decît să-ţi dau întreg raportul, aşa cum se cuvine.

Aceasta ne va lua negreşit toată seara, poate chiar toată noaptea. Dar e încă devreme şi afară e atît de plăcut încît, dacă eşti de acord, vom lăsa fereastra deschisă.

Da ? În regulă !

Ce spui despre tabloul grandios care ni se dezvăluie de-aici, întreg Parisul la ora cînd soarele apune ? Iată ce avantaj ai cînd locuieşti

sub acoperiş, la etajul 7 al unei clădiri vechi de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Ia loc, te rog. Instalează-te comod în acest fotoliu şi toarnă-ţi de băut. E *whisky*. Sper că-ţi va fi pe plac.

Foarte bine ! Încă o vorbă înainte de a intra în subiect, pentru a-ţi cere iertare că te-am obligat să urci cele o sută douăzeci şi patru de trepte care duc aici, adică te-am făcut să vii pe scara de serviciu şi să treci printr-un coridor oribil.

O sută douăzeci şi patru de trepte e mult. Ce să-i faci ! În veacul trecut în odăi de felul acesteia locuiau servitoarele. Astăzi, în ele stau bătrîni şi mai ales bătrîne, uneori un student. Acum cîţiva ani, am avut norocul să pot căpăta două asemenea odăiţe pe care le-am aranjat puţin, după cum vezi, şi în care mi-am făcut un mic cuib.

Pe strada Saint-Louis-en-l'Ile, unde ne-am întîlnit, nu eram la mine acasă. Mă aflam acolo doar în urma unor împrejurări, să le spunem „independente". Dar nu eram acasă la mine. Ţi-am mai spus-o. Nu ai vrut să mă crezi. Fără îndoială, nici azi n-ai să mă crezi ! În sfîrşit, nu imediat. Nu eram nici acasă după cum nu eram nici inspectorul Favien, drept care m-ai

luat. Va trebui să mă laşi să-ţi dovedesc că te-ai înşelat.

Să bem, domnule ! Sper că nu eşti duşmanul *whisky*-ului, singura băutură alcoolică nevătămătoare. În cutia asta ai ţigări. Eu o să fumez o pipă, dacă nu te supără.

Te pot ruga să nu mă întrerupi, cel puţin deocamdată, să nu mă întrebi dacă am regăsit sau nu persoana în cauză ? Lasă-mă să-ţi povestesc faptele, fără să omit nici un amănunt. Ai să afli treptat totul. De acord ? Perfect. Să începem !

PENTRU CA LUCRURILE să fie cît mai clare, trebuie să iau povestea de la început, adică din clipa cînd ne-am întîlnit în strada Saint-Louis-en-l'Ile. Ai sosit acolo pe neaşteptate. Adu-ţi aminte că am refuzat la început să primesc misiunea.

N-ai vrut să asculţi nimic.

Degeaba ţi-am tot spus că mă iei drept altul, că cel căruia credeai că-i vorbeşti e mort, într-un cuvînt că nu sînt inspectorul Favien, vorbeam, iartă-mi expresia, ca la pereţi.

În timp ce mă ascultai, aveai pe buze un zîmbet care mă irita. Voiai să-mi dai a înţelege că nu te lăsai înşelat cîtuşi de puţin. Dar ia gîndeşte-te ! De ce te-aş fi minţit ?

Este cît se poate de adevărat că inspectorul Favien a murit. Insistenţa dumitale de a-l crede, în ciuda afirmaţiilor mele, viu şi întruchipat în mine era smintită. Favien era mort şi îngropat. Faptul că mă găseam în biroul lui nu schimba lucrurile cu nimic. Ţi-am repetat-o pe toate tonurile. Ai insistat în continuare. Ah, ce nervi îmi făceai !

Pe de altă parte, era şi vina mea. Ar fi trebuit să închid uşa. Aşa ne scapă întotdeauna cîte ceva. Mă lăsasem prins asupra faptului, asta mă supăra cel mai mult.

N-am răspuns cînd ai sunat, dar ai văzut că uşa era întredeschisă, ai împins-o şi ai intrat. Aşa încep încurcăturile.

Ce făceam cînd ai intrat ? Ardeam nişte hîrtii. Ca să vezi.

Aprinsesem cu ele un foc mare în cămin şi-mi mai rămăsese încă o grămadă pe masă, pe scaune.

— Ia te uită ! Vă ardeţi arhiva ?

Aşa ai exclamat intrînd.

Arhiva mea ? De unde scoteai că era arhiva *mea* ? Cu ce drept îmi puneai o astfel de întrebare ? Frumoase maniere ! Şi chiar dacă ar fi fost aşa, în ce măsură era treaba dumitale ?

Cît pe ce să te trimit la dracu fără să mai stau pe gînduri. Dar îmi stîrniseşi curiozitatea.

Iată de ce te-am lăsat să vorbeşti.

Ai început prin a-mi spune că e întotdeauna păcat să arzi ceva, că ar trebui să ne gîndim de două ori înainte de a distruge documente care reprezintă sursa *Memoriilor* pe care am vrea să le scriem cîndva.

— Un om ca dumneata, domnule inspector Favien !

Am tresărit, am protestat. Ai zîmbit. Ai vorbit mai departe. Ai spus că nu se poate ca un om ca inspectorul Favien să nu vrea să-şi scrie cîndva *Memoriile*. Avea datoria s-o facă, atît faţă de alţii cît şi faţă de sine, nu numai pentru că fusese amestecat în numeroase afaceri „răsunătoare" şi cunoscuse mulţi oameni iluştri, dar mai ales pentru că nu fusese niciodată un poliţist ca ceilalţi.

— Tocmai de aceea vin la dumneata şi nu vreau să apelez la nimeni altul...

— Dar inspectorul Favien a murit !

Zîmbetul dumitale... Felul cum ai dat din cap. Felul în care mi-ai răspuns că inspectorul Favien avusese întotdeauna, o ştia toată lumea, un talent excepţional de a se grima.

— *Drept cine vă daţi* astăzi, domnule inspector ?

M-am supărat, aminteşte-ţi. Ţi-am răspuns brutal că nu mă *dădeam drept*, ci că eram Jean-Louis Boutier, fost ziarist, fost reporter, actualmente la pensie.

— Vreţi să-mi vedeţi actele ?

Mi-ai răspuns că nu trebuia să te iau drept un copil.

Ţi-am repetat din nou că nu eram inspectorul Favien, ci un prieten al inspectorului Favien, că ziariştii şi poliţiştii au multe ocazii de a se întîlni şi că, înainte cu mulţi ani, cu ocazia unui reportaj, îl cunoscusem pe inspectorul Favien şi devenisem prieteni. Am adăugat chiar că numele Favien nu fusese decît un pseudonim adoptat pentru lume şi glorie, că în realitate se numea Lagrive, Marcel Lagrive, şi sub adevăratul lui nume, Marcel Lagrive, fusese înmormîntat în cimitirul din Bagneux. N-aveai decît să te duci să te convingi.

— Nu mai există aici nici o agenţie particulară, domnule. Trebuie să vă adresaţi în altă parte.

Nu te-ai clintit. Ai cugetat. Ţi-am văzut zîmbetul reapărînd. Şi m-ai întrebat care dintre

cei trei, inspectorul Favien, Marcel Lagrive şi domnul Jean-Louis Boutier era cel mai dibaci.

Nu m-am clintit nici eu. N-am răspuns nimic. Dar doream din ce în ce mai mult *să ştiu,* cu toate că, în fond, *toate acestea,* dacă vrei să afli adevărul, îmi erau cu desăvîrşire indiferente. Curios, nu-i aşa ? Cum îţi place *whisky*-ul ?

CINE ERAI ? CE VOIAI ? Ce căutai la inspectorul Favien ? Erai un bătrîn amant gelos care vrea să-şi pună sub supraveghere o iubită tînără ? Un soţ batjocorit de prea multă vreme şi care într-un tîrziu se zbîrleşte ? Nu purtai verighetă în deget. E adevărat, în zilele noastre o mînă fără verighetă nu dovedeşte nimic, şi nici invers, de altminteri. Erai un moştenitor păgubit ? Mi s-a părut că trebuie să înlătur ipoteza. Atunci ? Un om de afaceri ? Mi se părea puţin probabil, dar nu ştiu de ce, ca să-ţi spun drept.

La rigoare, te-aş fi putut lua drept un mic negustor, să zicem, un librar. Păreai destul de distins, chiar foarte distins, cult, iată cuvîntul.

Bine, şi apoi ? Toate acestea nu-mi spuneau ce voiai de la Favien, nici cine erai.

Erai bogat sau sărac ? Nimic nu mă îndrituia să conchid într-un sens mai curînd decît în altul. Un om cu stare, fără nici o îndoială. Erai oare un om influent, deputat, senator, mai ştiu eu ce ? Nu purtai decoraţii, cum nu purtai nici verighetă. Erai măcar francez ? Pardesiul dumitale de foarte bună calitate, nou-nouţ, putea fi tot atît de bine din Londra ca şi din Zürich. Nu aveai totuşi nici urmă de accent. Nu ştiam de unde să te iau.

Cu siguranţă că nu erai funcţionar, asta sărea în ochi. Poate un actor care a lăsat să-i crească barbă pentru un anumit rol. Fost militar ? Cîtuşi de puţin. Orăşean : cu siguranţă.

După cum vezi, bîjbîiam cam în toate direcţiile. Ce anume te interesa ? Banii ? Da şi nu. Jocul ? Nu. Vinul ? De loc. Femeile ? Cu siguranţă. Ca bun poliţist, de vreme ce aşa voiai să fiu, m-am întrebat o clipă dacă vreo manie, vreun stupefiant... În meseria asta, vezi tot felul de lucruri. Trebuie să-ţi pui, fireşte, şi întrebările acestea, chiar dacă răspunzi, cum am făcut eu, printr-un nu categoric. Pînă la proba contrarie, îmi păreai un om perfect normal. Dar ce ţi se întîmplase şi ce căutai aici ?

Mă priveai mereu cu acelaşi zîmbet enervant, ca şi cum ne-am fi cunoscut altădată. Aveai aerul că te gîndeşti : de ce nu-şi aminteşte de mine ? Încît am ajuns să mă întreb eu însumi dacă nu cumva fusesem împreună, în război, de pildă.

Nicidecum. Nu ne văzusem niciodată. Numele dumitale : Germain Forestier, nu mă lumină de loc. Rămîneai pentru mine, deocamdată, un ilustru necunoscut, care-mi apărea, după primele impresii, ca un singuratic, un celibatar, în fapt şi din vocaţie, un om, nu te supăra, puţin cam uşuratic poate.

Singurul lucru vădit era vîrsta dumitale, cam aceeaşi cu a mea. De unde puteam trage concluzia că, la fel ca mine, ai trăit războaiele şi revoluţiile care imprimă însemnătatea şi, nu-i aşa, măreţia unui secol.

Asta nu mă lămurea prea mult.

În cămin se stinseseră flăcările. Nu ştiu dacă ai băgat de seamă, căci ai început să vorbeşti stînd cu spatele la foc. Eu vedeam cum se chircesc hîrtiile calcinate pîrîind şi aruncînd scîntei, în răstimpuri.

Mă făceau să visez, domnule, şi să nu-ţi pot urmări întru totul firul expunerii. De fapt, despre ce-mi vorbeai ? Aha ! despre o comoară...

Nu visai cumva şi dumneata? Dar nu: apărea limpede că era o adevărată avere, de care puteai dispune după voie, ca proprietar legitim.

Iar hotărîrea dumitale era să te descotoroseşti de ea.

Intenţionai să cedezi această comoară unei anumite persoane, pe care o pierduseşi din vedere de mulţi ani. Ai crezut de cuviinţă să adaugi că întreaga avere provenea din cîştiguri cinstite, realizate de dumneata în străinătate.

Eu nu ţi-am cerut nici o explicaţie. Banii nu se justifică prin ei înşişi? Te-am sfătuit să-ţi cauţi un notar, dar nici nu ai vrut să auzi de notar.

Motivul era că puneai unele condiţii pentru a-ţi ceda averea respectivei persoane. Doar o anchetă amănunţită, întreprinsă de un om talentat — tot inspectorul Favien, bineînţeles — ţi-ar îngădui să judeci şi să hotărăşti dacă persoana în cauză merită ş.a.m.d.

Bagă de seamă că nu ai dat nici o explicaţie asupra a ceea ce înţelegeai prin acest cuvînt. *Merită!*

Mi-a încolţit în minte gîndul că nu dăruieşti o comoară fără motive bine întemeiate. Mai mult chiar, nu era vorba de a aştepta ca dumneata să dispari pentru a proceda la acest transfer. Înţelegeai să-l faci în timpul vieţii, îndată după terminarea anchetei, dacă concluziile vor fi fost favorabile.

Care ţi-era gîndul ascuns? Căci aveai un gînd ascuns, eram sigur. Căutam zadarnic să-l descopăr. În ciuda aerului dumitale uşuratic, erai poate sătul de lume şi plănuiai să te retragi într-o mănăstire? Dacă nu cumva intenţionai ca, odată toate afacerile puse la punct, să te duci pur şi simplu să te spînzuri în Bois-de-Boulogne?

Oricum ar fi fost, trebuia să începem prin a afla dacă persoana respectivă era în viaţă, şi, dacă da, unde, cu cine şi cum trăise pînă atunci.

IATĂ DECI, *grosso modo*, cum a început toată povestea. În cele din urmă, am luat hîrtiile de pe un scaun și ți l-am oferit. Ai interpretat acest gest ca o încuviințare din partea mea. Am înțeles foarte bine acest lucru dar n-am spus nimic.

Dumneata ai intrat imediat în miezul afacerii. Cu mîna pe portofel — cîtă grabă ! — mi-ai declarat de îndată că problema banilor nu trebuie să mă stingherească de fel. Aveam să călătoresc, indiferent unde ar trebui, în clasa I, cu vagonul de dormit, cu avionul. Puteam lua oricîte taxiuri voiam.

Urma să-mi încredințezi pe loc un „comision" din care aveam să scot cît voi crede de cuviință, pentru toate nevoile anchetei, inclusiv ceea ce

ai numit „falsele cheltuieli". S-ar fi putut întîmpla să fiu nevoit să răscumpăr anumite documente, ca de pildă scrisori vechi, sau, poate, să fiu nevoit să dau bacșișuri, pentru a face pe unii să vorbească.

— Oamenii sînt bucuroși să pălăvrăgească, chiar pe degeaba, dar dacă le mai și strecori în palmă un ban...

Urma să fac să pălăvrăgească prietenii, vechi și noi, servitorii, portarii, frații și surorile etc. Voiai să știi totul despre respectiva persoană : faptele și gesturile, pasiunile, gîndurile, josniciile, într-un cuvînt „antecedentele" sale.

Voiai un „raport".

Atunci n-am ripostat nimic. Dar astăzi, îngăduie-mi să-ți atrag atenția că un „raport" nu este o „spovedanie". Ce prăpastie între „eu" și „el" ! Poate fi ea vreodată trecută ?

Mă rog ! Înțelegeam foarte bine ce voiai. Trebuia să țin seama de „se spune că", de ceea ce se numește opinie publică și, de ce nu, de fișele de poliție, dacă existau. Urma, poate, să mă duc la Palatul de Justiție să iau un extras după cazierul său judiciar ? *Merită !* Ce-mi cereai să-ți aduc, un certificat de bună-purtare ?

Mă străfulgeră ideea că era vorba, probabil, de o femeie abandonată sau de un copil. Se întîmplă ca, într-un tîrziu, unii oameni să simtă

nevoia de a îndrepta o greşeală trecută. Mi s-a părut că ai devenit deodată agitat. Să vorbim deschis : erai poate un fost criminal nepedepsit iar persoana care urma să fie căutată, cine ştie, fiul sau fiica victimei dumitale ?

Nu te încrunta. Ca bun poliţist, de vreme ce aşa mă voiai, aveam cu prisosinţă dreptul şi datoria să-mi pun şi această întrebare.

Mă întreb şi astăzi cum de m-am lăsat înduplecat să te ascult. Nu pentru asta venisem în strada Saint-Louis-en-l'Ile. Nu ca să mă las tulburat.

Dumneata tot dădeai înainte cu respectiva persoană, repetînd că-ţi vor fi necesare dovezi că ea *merită* averea pe care voiai s-o dăruieşti ; dar nu lămureai de loc ce înţelegeai prin „a merita".

Ştii că mi-ai făcut deodată impresia unui soi de domn Prudhomme[1] ?

În acea clipă, n-am mai văzut în dumneata decît meschinăria unui jalnic burghez care con-

[1] Personaj din comediile lui Henri Bonaventure Monnier *La famille improvisée* (1831), *Grandeur et décadence de M. Joseph Prudhomme* (1853), şi din romanul aceluiaşi scriitor intitulat *Mémoires de Monsieur Joseph Prudhomme* (1857). Domnul Prudhomme reprezintă tipul, devenit legendar, al burghezului mărginit şi îngîmfat, care emite cu o solemnitate imperturbabilă un şir de locuri comune, formule sentenţioase, discursuri ridicole şi găunoase (nota trad.).

simte să dea, însă numai dacă darul său nu riscă să fie prost întrebuinţat — după concepţia sa. Şi care este gata să plătească chiar mai mult decît ar trebui pentru serviciile pe care le cere. Şi „comisionul", onorariile pe care urma să mi le fixez eu însumi !

Ei drăcie ! Dacă voiai să dai, trebuia s-o faci cu ochii închişi şi dacă cereai servicii, trebuia să oferi pentru ele preţul corespunzător şi nimic mai mult. Iartă-mi această mînie retrospectivă. Atunci a fost cît pe-aci să strice totul. Ştii ce m-a făcut să mă răzgîndesc ? Uite că-ţi spun : curiozitatea, dorinţa de a-ţi descoperi gîndul ascuns.

Agitaţia ţi-a sporit şi mai mult cînd a trebuit să-mi dezvălui numele respectivei persoane, vîrsta, sexul şi locul naşterii.

Nu aveai cu acea persoană nici o legătură de rudenie. Nu era vorba nici de o femeie, nici de un copil, ci de un prieten de liceu, pe care nu-l mai revăzuseşi şi de care nu mai ştiai nimic de cînd v-aţi despărţit la vîrsta de 16 ani.

Mi-am spus că fără doar şi poate te simţeai cam singur pe lumea asta.

Pe o foaie din carnetul dumitale ai scris un nume : Gérard Ollivier. Ai adăugat o dată, aceea a naşterii lui Gérard şi numele oraşului :

Laval (Mayenne). Ai smuls această foaie şi mi-ai întins-o spunînd :

— Poftim...

Oftatul dumitale, spunînd acest „poftim", era oare un semn de deznădejde sau de uşurare ? De teamă sau de speranţă ? Am stat apoi un răstimp fără să vorbim ; eu am împăturit hîrtiuţa dumitale, am pus-o în portofelul meu, după care te-am întrebat de ce nu ai scris primăriei din Laval ca să afli dacă Gérard Ollivier mai trăia, sau de ce n-ai recurs la un notar ?

Mi-ai răspuns că nu voiai cu nici un chip să atragi atenţia vreunui funcţionar de la primărie, dumneata însuţi fiind originar din Laval, sau a vreunui notar. Apoi ai exclamat :

— Ei !... Oamenii ăştia...

Şi cum ar fi putut „oamenii ăştia" să adune dovezile care-ţi trebuiau ? Numai inspectorul Favien o putea face. Te-ai mirat chiar că am uitat acest lucru. În sfîrşit, cu toate că trecuse multă vreme şi deşi credeai că nu mai ai pe nimeni la Laval, numele dumitale nu fusese cu siguranţă uitat şi ţi-era teamă că o scrisoare semnată Germain Forestier putea da loc la clevetiri.

După spusele dumitale, oamenii din Laval trăiesc mult şi au o memorie formidabilă.

— Sînt negustori de cereale.

Cîte precauţii, ce prudenţă ! Am început să bănuiesc că de numele dumitale era legată amintirea vreunui scandal. Am văzut cum ai tresărit de mulţumire cînd, la întrebarea dumitale, ţi-am răspuns că nu cunoşteam de loc oraşul Laval, că nu am călcat în viaţa mea pe acolo şi nici nu am cunoscut vreodată pe cineva din această localitate. Ai insistat :

— Adevărat ?

— Pe cinstea mea, ţi-am răspuns. Adevărat. Laval ! Da' de unde !

Se întîmplă să-ţi faci despre unele oraşe o părere, fără să ştii pe ce se întemeiază.

Ai vrut să afli care era oraşul meu. Ţi-am spus : Châteauroux. După părerea dumitale, nu era mai acătării. Dar aşa cum eu nu fusesem la Laval, nici dumneata nu călcaseşi niciodată în Châteauroux. Atunci ?

— Châteauroux ! ai exclamat. Nici dumneata nu mai ai pe nimeni acolo ?

Ba da. O mai aveam pe bătrîna mea naşă Eléonore.

Ajunsesem repede la un fel de... intimitate, nu găseşti ? După ce te trimisesem la dracu', acum te ascultam aproape cu plăcere. Ar fi prea mult să spun că uitasem că trebuia să sfîrşesc repede cu arderea „arhivei" — indiferent dacă

era a inspectorului Favien sau a mea și presupunînd că era vorba într-adevăr de o *arhivă* — dar, ce mai încolo-încoace, mă interesai, nu mai aveam de loc chef să te alung.

Lista martorilor unei vieți este inepuizabilă, spuneai. Cu puțin noroc și, bineînțeles, cu multă răbdare, găsești întotdeauna încă unul la care nu te gîndiseși. Grozav ce le place oamenilor să trăncănească! Grozav cum bagă de seamă totul!...

Mi-ai ținut o întreagă predică pe această temă, înainte de a ajunge să-mi vorbești despre Gérard Ollivier, de nașterea și de familia lui, de perioada în care fiind primul născut singurii martori ai vieții sale îi erau doar tatăl și mama.

Am reținut oare bine totul?

În vremea aceea, Joseph Ollivier, tatăl lui Gérard, lucrător brutar, pășea în al treizecilea an al vieții iar Bernadette, soția sa, nu ajunsese încă la al douăzeci și cincilea. Joseph și Bernadette împlineau doi ani de cînd se luaseră și căsnicia lor mergea, cum se spune, fără să scîrțîie prea tare...

Locuiau în strada Sainte-Catherine din parohia Notre-Dame-des-Cordeliers. În biserica Notre-Dame-des-Cordeliers a și fost botezat micul Gérard.

Ai insistat în a-mi spune că această biserică, Notre-Dame-des-Cordeliers, mai e numită și „La Penaye" cu alte cuvinte, biserica săracilor — lucru foarte potrivit în împrejurările date.

Toate rubedeniile lui Joseph și Bernadette se adunară în acea zi în strada Sainte-Catherine, ca să-l poarte cu alai pe micul Gérard la cristelnița din La Penaye.

Jacotte, sora cea mică a Bernadettei, era nașa; ea a dus copilul în brațe.

După ceremonie, toată lumea se înapoie în strada Sainte-Catherine, la ospăț. A fost o petrecere pe cinste!

După cum spuneai, se aflau adunate vreo douăsprezece sau cincisprezece persoane de toate vîrstele, printre care și bătrîni veniți de la țară, care se aplecau deasupra leagănului ca niște simpli regi magi, cu o pipă de lemn în colțul gurii...

Pe legea mea! Vorbeai ca din carte! Te urmăream cu multă atenție, adu-ți aminte. Erai primul martor pe care-l ascultam. Ceva mai tîrziu — ai băgat oare de seamă? — am început să iau notițe.

Unul din bătrînii adunați în jurul leagănului, cel mai albit de ani, era unchiașul, străbunicul, moș Clément, cioban din creștet pînă-n tălpi.

Avea mai bine de nouăzeci de ani şi de la vîrsta de şapte ani nu făcuse altceva decît să păzească oiţele.

Îl aduseseră la petrecere într-o brişcă şi-l aşezaseră într-un jilţ adînc, lîngă foc.

Căci întîmplările acestea s-au petrecut iarna.

Se mai afla acolo şi un parizian, Fernand Ollivier, fratele mai mare al lui Joseph, calfă de frizer în Montmartre, care sosise în ajun pentru a fi naş.

Toată lumea găsea că Fernand şi Jacotte erau o pereche foarte frumoasă.

Zugrăveai toate acestea în culori încîntătoare, vorbind din ce în ce mai mult ca din carte, fără să vrei poate şi chiar fără să bănuieşti. Nici vocea nu-ţi mai era aceeaşi. Îmi făceai impresia unui bătrîn unchiaş care se întoarce de departe şi care se înduioşează evocînd o familie de oameni săraci, aplecaţi deasupra unui nou-născut.

Adevărul este că nu erau acolo decît oameni săraci, cam aspri şi necioplişi, unii dintre ei încă ţărani, alţii care deveniseră orăşeni, dar orăşeni de mahala, aparţinînd cu toţii — şi deci şi micul Gérard — acelei lumi sărmane care populează periferiile — şi care sînt numiţi „cei mărunţi", sub cuvînt că ei fac muncile mari şi

grele. Fireşte că micul Gérard era hărăzit tot muncilor grele. Nimeni nu avea să-i ofere altceva şi nimeni nu se gîndea să se împotrivească acestui viitor.

Doamne! Ce copil frumos! Sănătos şi bine făcut, fără vreo pată, fără vreo bubuliţă, fără nici un cusur şi ce glas zdravăn, măiculiţă! Dumnealui, se vedea de la o poştă, avea să fie un flăcău straşnic! Ăsta n-o să se dea în lături de la treabă. Patru kilograme! Ce spuneţi de asta?

În veşmintele lor largi, bătrînii magi nu-şi ascundeau mîndria cînd, cu un gest plin de duioşie şi respect, îşi scoteau pipa din gură ca să-i zîmbească.

Ai făcut o mutră ciudată cînd mi-ai vorbit de mîndria bătrînilor magi şi, pe urmă, cu o voce încă mai scăzută, ai început să-mi spui că trebuie să fim îngăduitori în toate şi că mila noastră nu poate fi niciodată prea adîncă pentru bătrîni ca aceia care, aplecaţi cu dragoste asupra noului născut, căutau în străfundul memoriei trăsăturile de mult dispărute ale strămoşilor.

Cu cîţi ani mai înainte, sub care împărat, sub care rege, sub care preşedinte de republică dar cu acelaşi gest cam neîndemînatic pentru a da

la o parte perdeluţa de muselină, cu acelaşi zîmbet şi cu aceleaşi cuvinte, alţi magi în veşminte largi se aplecaseră asupra lor, la fel cum se aplecau ei acum asupra lui Gérard? Şi în epoci şi mai îndepărtate încă, alţi taţi şi alţi bunici, asupra altor nepoţi? Alcătuiau în negura vremurilor un lanţ fără sfîrşit care se pierdea ca într-o mare.

E adevărat că oamenii sărmani nu lasă imagini în urma lor, cel puţin în timpul acela cînd fotografia abia începuse. Astfel încît micuţul Gérard nu avea să cunoască niciodată trăsăturile bunicului său, care muri după puţină vreme. Nu avea să cunoască niciodată nimic despre străbunii săi în afară de cele cîteva anecdote povestite în familie.

Singura lui legătură adevărată cu Istoria trecută avea să fie numele de botez: existase un frate al bunicului său, un Ollivier cu prenumele Gérard, ucis în bătălia de la Froeschviller la 6 august 1870.

Unii îşi mai aminteau şi de un văr, rămas la Berezina.

Dincolo de ei era abisul.

E ca şi cum ai spune că micuţul Gérard descindea, ca toată lumea, în linie dreaptă de la Adam, tatăl nostru al tuturor.

Ce bine vorbeai! Dar tonul dumitale s-a schimbat din nou cînd, lăsînd la o parte tabloul de familie, ţi-ai adus aminte că trebuie să iei o hotărîre.

— Înţelege-mă bine, domnule inspector. Fă ceva.

Stăruiai. Această stăruinţă fu cît pe-aci să mă scoată din sărite. Felul dumitale de a te „impune" mă exaspera. Ce-mi păsa mie de micul dumitale Gérard şi de toată povestea asta? Zău aşa! Nu aveam eu alte griji? Nu te-ai întrebat nici o clipă dacă nu cumva aveam altceva de făcut. Mă voiai în slujba dumitale. Dar dacă aveam şi eu o hotărîre de luat, ce ştiai dumneata? De ce arsesem toate acele hîrtii? Nici eu nu aveam de loc timp de pierdut. Nu ţi-a încolţit în minte această bănuială.

Am observat în privirea dumitale o licărire care aducea a teamă.

Prin urmare, îl cunoscuseşi pe Gérard cînd ai intrat la liceu, aveaţi unsprezece ani şi unul şi altul. Nu v-aţi despărţit pînă la terminarea şcolii, cînd dumneata ai plecat cu familia în străinătate. Aveaţi şaisprezece ani atunci.

Mi s-a părut că erai cam stingherit cînd mi-ai pomenit de familia dumitale. Cine-ţi era tatăl, ce situaţie sau profesiune avea, dacă fă-

cuse războiul, cine ţi-era mama, dacă aveai fraţi şi surori, şi de ce aţi plecat din Laval, şi de ce nu v-aţi mai întors niciodată acolo...

De fapt, de ce nu te duceai chiar dumneata la Laval ?

— Dă-mi o mînă de ajutor, domnule inspector !

După aceste ultime cuvinte, te-ai ridicat să pleci şi ai plecat, într-adevăr, dar nu *pur şi simplu*. Ai scris în grabă ceva pe o foaie din carnetul dumitale, ai rupt foaia şi ai scos din buzunar un teanc mare de bancnote, apoi ai pus foaia împreună cu bancnotele pe masă.

După care... fîş ! Ai dispărut...

Aşa-i că o asemenea întîmplare putea năuci pe cineva ? Este ceea ce s-a petrecut. Te-am urmărit cu privirea şi nu am făcut nici o mişcare. Te-am lăsat să pleci şi pace.

Ar fi trebuit să alerg după dumneata. Ei bine, nu ! Am rămas pe scaunul meu în faţa căminului. Am apucat vătraiul şi am scormonit cenuşa, din care au mai ţîşnit cîteva scîntei...

E ADEVĂRAT CĂ NU-ŢI PROMISESEM NIMIC. Dar nu e mai puţin adevărat că înţeleseseşi foarte bine că am acceptat. Ai putea să-mi explici de ce oare am devenit complice ?

M-ai trezit dintr-un vis care mă obseda de mult şi care nu avea să înceteze să mă obsedeze, orice s-ar fi întîmplat, fie că m-aş fi dus sau nu la Laval. M-ai tulburat. Fără să vreau, gîndurile mele se îndreptau tot spre dumneata, spre micul Gérard, spre familia adunată în jurul leagănului, auzeam clopotele botezului. Şi te revedeam pe dumneata, aşa cum stăteai adineaori, cu privirea aceea obosită, în unele clipe şireată, în altele rugătoare, sau plină de o spaimă nespusă. Care ţi-era gîndul ascuns ?

Am vrut să fug după dumneata, să-ți dau înapoi banii și acel bilețel scris în grabă prin care-mi dădeai adresa unei anumite braserii, unde trebuia să-ți trimit scrisorile mele...

Era cam prea mult mister în felul dumitale de a te purta. Poate că nu erai decît un mistificator... Și cîte precauții ! Ai păstrat o tăcere deplină asupra profesiei dumitale, a domiciliului, a situației de familie — dacă aveai o familie — într-un cuvînt asupra a tot ce constituie o identitate.

Nu știam despre dumneata decît un nume : Germain Forestier.

Era prea tîrziu să mai alerg după dumneata. Te și depărtaseși, te și pierduseși în mulțimea străzii.

Ce-ai făcut cînd ai părăsit strada Saint-Louis-en-l'Ile ? Se înserase. Cu cine te-ai dus să te întîlnești ? În ce restaurant ai intrat, dacă acasă nu aveai pe nimeni cu care să împarți cina ? Sau, dimpotrivă, la ce masă familială te-ai dus să te așezi, înconjurat de copii și nepoți ?

Copii ! Nepoți ! Ce idee ! Cine ar avea inima să-și frustreze copiii și nepoții de o avere cîștigată cinstit în străinătate ?

Am mai ars pe urmă niște hîrțoage fără să le arunc măcar o privire. Uite așa ! La foc cu ele ! Am stins flăcările, acoperindu-le cu cenușă. Am închis în casa de bani bancnotele pe care le-ai lăsat pe masă, am pus în portofel al doilea bilețel al dumitale cu adresa braseriei și am plecat la rîndul meu pentru a petrece, ca în fiecare seară, o oră la cafenea, înainte de a mă duce la restaurant.

Unde m-aș putea duce eu ?

NU PREA AVEAM CHEF să străbat drumul din strada Saint-Louis-en-l'Ile pînă în strada Saint-Thomas-d'Aquin, adică pînă în bulevardul Saint-Germain, unde ne aflăm acum. Să urc cele o sută douăzeci şi patru de trepte ale locuinţei mele, fără să am neapărat nevoie, mi se părea absurd. Nu doream să mă înapoiez acasă decît pe la zece sau unsprezece seara, ca să mă bag în pat. Şi apoi, sînt zile, cum era aceea, în care prezenţa bătrînelor din jur mă apasă.

Bietele bătrîne ! Nu e vina lor. Nu le văd dar le aud, ştiu că sînt acolo, fiecare în colţişorul ei rumegîndu-şi necazurile. Aud zgomot de farfurii şi cratiţe, sfîrîitul unturii care se topeşte în tigaie, cînd una din bătrîne îşi prăjeşte o bu-

căţică de carne de cal pe o spirtieră. Rînd pe rînd, ele se duc să-şi verse găleţile cu lături în closetul comun de alături, ferindu-se să nu fie văzute de cineva.

Bietele bătrîne ! Sînt tare ruşinoase.

La drept vorbind, cîte sînt ? Nu am ştiut niciodată. Să tot fie însă vreo douăzeci de camere pe etajul acesta, de o parte şi de alta a celor două coridoare lungi şi înguste.

Din fericire, s-a introdus lumina electrică pretutindeni. Dar nu şi telefonul. Bătrînele se plîng de lipsa lui.

Lor le e frică de orice, de hoţi şi de ucigaşi, de foc, de boala care începe dintr-o dată. Le e frică să nu cadă. Dacă s-ar instala un telefon pe coridor, ar fi mai liniştite. Peste tot în clădire există telefon dar nu şi pe coridoarele bătrînelor.

Cînd ai venit aici, n-ai întîlnit-o cumva pe scară pe doamna Violette ? Ea este decana de vîrstă. A trecut de nouăzeci de ani. Cu toate acestea, scările n-o sperie. Coboară şi urcă de trei şi de patru ori pe zi.

Iată unde şi cum trăim. Nu ştiu dacă domnul Mc Vey, bătrînul scoţian, este singurul bărbat bătrîn care locuieşte pe etaj, fapt este că nu am întîlnit altul în afară de el. E foarte bătrîn dar tot atît de voinic ca şi doamna Violette. Şi are

totdeauna să-mi spună ceva, să se vaiete că de mai bine de douăzeci de ani nu a mai fost la Edinburg !

De curînd, s-a mutat pe coridorul nostru un student tînăr. Dacă auzi trîntindu-se o ușă, dacă cineva începe deodată să cînte, să știi că el e...

Eu unul m-am instalat aici acum patru ani. Înainte, locuiam tot în imobilul acesta, într-un apartament foarte frumos, la etajul III. Înțelegi că nu urcam pe scara de serviciu.

Aveam acest apartament de la mătușa mea Marie. Își petrecuse în el toată viața. La moartea ei, e mult de atunci, îl preluasem eu. Împrejurările m-au silit să-l părăsesc și să mă mut aici. Nu mă plîng. Proprietarul imobilului a fost foarte cumsecade cu mine, foarte înțelegător. Apoi, mai e și fereastra aceasta, drept spre soare-răsare, și balconașul...

Mi se întîmplă să rămîn în balconaș toată noaptea. Către ora trei dimineața totul devine senin și limpede, sub un cer ca de cîmpie. Uneori mă cuprinde somnul : mă trezesc porumbeii. Aud piciorușele lor rîcîind tabla streșinii.

UNDE AM CITIT OARE că „viața te abate din drum necontenit fără a-ți lăsa măcar răgazul să-ți dai seama de la ce anume te abate ?"

În materia asta, vizita dumitale era de mîna întîi !

Cînd am ajuns la cafenea, mă simțeam ca o sticlă veche prea mult scuturată, în care vinul s-a tulburat și trebuie lăsat să se limpezească.

Ce fericit am fost cînd m-am așezat pe banchetă, la locul meu obișnuit ! Crede-mă : rutina nu ne-a cuprins încă de ajuns.

Ce să-i faci ! Îmi plac și astăzi luminile scînteietoare din cristalul lustrelor, sclipirea lor reflectată în oglinzi, mi-s dragi fețele, mîinile oamenilor în jurul paharelor, acel du-te-vino, gălăgia, rîsetele.

Îmi zăream chipul în oglindă. Din cauza aburului, oglinda era întunecată, iar imaginea mea tulbure. Era totuşi chipul meu, pentru dumneata acela al inspectorului Favien.

— Aude tot, vede tot şi nimeni n-are habar. Îţi aduci aminte de acest slogan publicitar, pe care-l întîlneai odinioară pretutindeni pe zidurile Parisului, chiar şi în metro ? Era invenţia unuia din iluştrii strămoşi ai lui Favien.

Dar inspectorul Favien era mort, ţi-o repet, mort de-a binelea, precum poate fi un mort, mort şi îngropat, mort subit, aşa deodată, pe nepusă masă...

Dar atunci eu, cine eram eu, care mă aflam acasă la acest mort, aşa cum m-ai surprins, pe cînd ardeam anumite „arhive“ ? Cine, de vreme ce refuzai să crezi că eram Jean-Louis Boutier, fost ziarist şi reporter, acum la pensie ? Secundul lui, credinciosul său aghiotant ? Prietenul său cel mai bun ? Fratele lui ? Vreun vechi client, întrucîtva criminal, venit să distrugă toate fişele poliţistului şi să nimicească astfel ultima dovadă a crimei sale ? Nu era imposibil...

Poate că procedaseşi cu prea multă uşurinţă, punînd poate în primejdie suma aceea atît de mare de bani...

Fiindcă veni vorba de Favien, află că era mult mai tînăr decît mine, cu vreo zece ani, dacă nu chiar cu mai mult. Asta ca să vezi că a murit în plină floare a vîrstei.

Pare-se că îşi presimţea sfîrşitul, căci îmi destăinuia uneori cît îl frămîntă soarta Valériei dacă el avea să disparǎ prea devreme.

Favien simţise întotdeauna o răspundere faţă de Valérie — asta făcea parte din felul lui de a iubi.

Valérie abia împlinise treizeci de ani cînd s-au cunoscut. Deşi mai fusese măritată, el o considera tot fetişcană şi o numea logodnica sa. O lua cu el în călătorie şi uneori, cînd împrejurările îngăduiau, chiar în unele anchete. Ar fi luat-o cu sine la Laval.

Îl mai aud încă spunîndu-mi : „Mă simt acasă oriunde, cînd sînt cu cine mi-e drag“.

Ne facem anumite păreri asupra oamenilor, ne închipuim astfel că un detectiv particular este neapărat un om rău. Dar Favien nu era un om rău. Nu era un poliţist ca ceilalţi. Favien nu era subordonat nimănui şi, mai presus de orice, era un adevărat cavaler. Nu primea să intre în acţiune decît pentru cauze drepte, era apărătorul văduvelor şi al orfanilor. Favien era un poliţist paladin...

O înghiţitură de porto — nu beau niciodată altceva la cafenea — o pipă pe care o aprinzi din nou : totul se schimbă, imaginea din oglindă se şterge, ca reflexul unui nor într-un ochi de apă. Reîncepi să speri, dacă se poate spune aşa, să crezi că totul are să-ţi revină în memorie şi că ai să-ţi aminteşti de ce ai vrut să arzi anumite hîrtii — ca şi cum n-ai fi ştiut ! Şi ce anume hotărîre trebuia să iei — ca şi cum ai fi fost în stare de aşa ceva !

Să afli în sfîrşit cine eşti şi ce voieşti ? Unde ai ajuns ?

Zgomotul din jur, zarva, tumultul, haosul, năvala unei cete de tineri savanţi cu barbă, plete şi chitare, însoţiţi de nişte fufe, ce să zic, nu prea curate, toate astea abat gîndurile, dar nu chiar de tot. De altfel, tinerii dispar repede, alungaţi — după cum strigă în gura mare — de plictis ; îndată după aceea soseşte un soldat din Armata Salvării în uniformă de gală, care-şi oferă ziarul, un bărbat foarte politicos, amabil, foarte curat. Ce bine prinde un al doilea pahar de porto...

Iată cum am ajuns iarăşi la micul Gérard Ollivier — dar nu imediat, ca să vorbim drept. M-am gîndit mai întîi la bătrîna mea naşă, Eléonore, singurică în oraşul ei, Châteauroux, şi am

hotărît chiar să-i scriu înainte de a pleca la Laval.

Îmi aduceam din nou învinuiri pentru singurătatea în care o lăsam, ştiind prea bine că alinarea stătea în mîna mea. Ce nepăsători sîntem ! Cum nu ştim să iubim pe cine ne iubeşte ! Singură de tot în căsuţa ei, nemaiavînd în preajmă, afară de îngerii pe care-i vedea cum te văd, decît pe bătrîna domnişoară Portal care o îngrijea.

Dacă nu cunoşti Châteauroux, nu ştii nimic despre biserica Notre-Dame. În această biserică Notre-Dame m-a botezat Eléonore, cînd avea optsprezece ani şi era multă lume în ziua aceea şi în casa tatălui meu.

Spune, dacă vrei, că era efectul vinului de porto, dar totul se cam învălmăşea în capul meu. Am socotit că Jacotte, micuţa croitoreasă, nu trebuie să fi fost cu mult mai mare decît Eléonore, în ziua cînd l-a purtat în braţe pe micul Gérard Ollivier la biserica La Penaye. Revedeam tabloul de familie, aşa cum mi l-ai descris, luam pe rînd personajele : Joseph şi Bernadette, bineînţeles, cei dintîi, Fernand, calfa de frizer, bătrînii magi în veşmintele lor largi şi cel mai bătrîn dintre ei, Clément ciobanul,

așezat lîngă foc într-un jilț și... știi cine încă ? Era poate tot efectul vinului de porto — un bărbat destul de înalt, vreun văr, poate un unchi, numit, să spunem, Philippe — și să spunem că Philippe era îmbrăcat în catifea albă și că era încins în jurul șoldurilor cu un brîu lat de lînă roșie, că purta bocanci cu pielea mîncată de var, că avea pomeții puternici și obrajii scofîlciți, ochii limpezi și înfundați în orbite, privirea posacă, vocea răgușită. Purta o adevărată mustață de grenadier și fuma țigări pe care și le răsucea singur. Un zidar.

Îmi spuneam că nu era rău dacă anumiți oameni sărmani ca Philippe știau să înalțe case, în case să zidească cuptoare, iar în acestea alți oameni sărmani, ca Joseph, să coacă pîinea pentru ca toată lumea să mănînce, fără a-l uita pe bătrînul Clément, cel care aducea lîna...

Cînd am ieșit din cafenea am intrat într-o librărie să cumpăr Ghidul Bleu, ca să văd ce scrie despre Laval... Doar nu poți porni chiar așa, la nimereală !

Mi-am mai cumpărat un „Livre de Poche" ca să am ceva de citit seara, în camera de hotel, înainte de a adormi.

Acum vezi, știam prea bine, cînd m-am întors acasă, că a doua zi dimineața voi lua trenul spre Laval.

Laval ! Ah ! Nu-ți închipui cine știe ce ! Sînt și eu, după cum ai aflat, un provincial din Châteauroux și știu cum nu se poate mai bine cît poți iubi și urî locul în care te-ai născut.

Nici în această privință nu e chiar atît de simplu. Mai ales să nu iei drept o nuanță de dispreț un anumit fel de a vorbi, pe care mi l-am însușit de mai bine de patruzeci de ani de cînd locuiesc la Paris : am sosit aici la douăzeci de ani.

Floarea vîrstei ! Inima înflăcărată ! Iubirea oarbă ! Ei ? Ce zici ? Vine destul de repede vremea în care trăiești doar ca să-ți ții zilele. Ce fără noimă ! Îmbătrînim. Facem pe înțelepții, flecărim, povestim, cităm, judecăm, ne repetăm, vrem uneori să învățăm pe alții, batem același drum, citim : uite, privește mica mea bibliotecă. M-am apucat chiar și de „noul roman", ca să nu ruginesc de-a binelea. Ieșim, ne înapoiem acasă, urcăm și coborîm scara, eu ascult măruntele zgomote ale măruntei vieți a bătrînelor, ne culcăm și adormim. Știi ce mi s-a întîmplat în noaptea aceea ?

Cineva mi-a apărut în vis, un bărbat pe care nu l-am recunoscut deîndată. Mă privea în tă-

cere, dojenitor. Mă simţeam foarte tulburat şi, cu toate acestea, în privirea bărbatului dojana era învăluită într-o profundă duioşie. Ce învinuire îmi aducea oare? Ceva îmi zicea că ar fi trebuit să o ştiu şi că o ştiam cu siguranţă. Nici o clipă nu m-am gîndit că nu are dreptate, dar nu puteam primi iertarea pe care mi-o dăruia. M-am trezit în clipa în care îi întindeam braţele şi abia atunci l-am recunoscut pe Philippe, în veşmintele lui de catifea albă, cu brîul său lat de lînă roşie în jurul şoldurilor, cu obrajii lui scofîlciţi şi mustăţile mari...

WHISKY-UL E DESTUL DE BUN, nu-i aşa? În sănătatea dumitale, domnule Forestier! Dacă noaptea ţi se pare cam răcoroasă, putem închide fereastra. Nu? Ai dreptate, e o noapte atît de frumoasă, deşi fără stele. Nu se prea văd stelele la Paris. Lumina aceasta care se ridică de pretutindeni le înghite. Poate că vom zări cîteva, mai tîrziu. Răbdare. Încă nu este ora unsprezece...

Ar trebui să ştii mai bine decît mine, care am aflat-o din Ghidul Bleu — numai dacă nu ai uitat totul după atîţia ani petrecuţi în străinătate — că Béatrix de Gavre, prinţesă de Flandra, a fost cea care a introdus în oraşul Laval

industria textilelor, înfloritoare pînă în zilele noastre. Am citit de asemenea în Ghid numele Jean Chouan şi La Rochejaquelein şi că oraşul Laval numără treizeci şi cinci sau treizeci şi şase de mii de suflete, dar că la Laval, ca şi în alte părţi, totul se transformă şi prinde viaţă, că se pot găsi acum straturi de flori, că Laval este ridicat pe malurile rîului Mayenne şi că vizitatorul trebuie neapărat să se ducă să admire castelul feudal şi vechiul pod, poarta Beucheresse etc. Tot felul de lucruri care nu aveau nimic de-a face cu strada Sainte-Catherine unde locuiau Joseph şi Bernadette Ollivier, tatăl şi mama lui Gérard.

Cînd am plecat de-acasă a doua zi dimineaţa, am găsit în cutie o scrisoare de la bătrîna mea naşă, Eléonore. Mi-am amintit că-mi făgăduisem în ajun să-i scriu imediat. Făgăduială uitată, ca de atîtea ori! Mi-a fost ruşine atunci, cu atît mai mult cu cît la vederea scrisului de pe plic am bănuit imediat că se petrecuse ceva. Într-adevăr, scrisoarea mă încunoştinţa că, deoarece domnişoara Portal se înapoiase în satul ei de cîteva săptămîni, bătrîna mea naşă fusese nevoită să-şi părăsească căsuţa pentru a intra ca pensionară într-un azil.

Cuvîntul din urmă nu trebuia să mă sperie. Azilul în care se retrăsese era confortabil, aproape luxos. Ea se resemnase să facă acest pas, luînd hotărîrea cu un cuget calm şi chibzuit. Şi încă „resemnase“ nu era cuvîntul potrivit. Trebuia doar să ştiu că ea nu fusese niciodată înclinată spre resemnare. Singurul ei regret, lăsîndu-şi căsuţa, fusese că-şi părăsea grădina şi florile. Azilul de bătrîni în care se afla de-acum înainte nu-i apărea de loc trist. Se simţea bine acolo, i se dăduse o cameră luminoasă la parter, cu două ferestre mari spre grădină. Din patul ei vedea copacii, auzea păsările... Ah! Nu! Nu era de plîns. Trebuia să-i scriu în viitor, pe adresa acestui azil de bătrîni şi aici aveam s-o găsesc cînd aveam să vin s-o văd.

Am citit scrisoarea în timp ce mergeam. Am vîrît-o în buzunar şi mi-am urmat drumul pînă în strada Saint-Louis-en-l'Ile. Bineînţeles că aveam să mă duc la Châteauroux de îndată ce voi fi isprăvit totul la Laval.

În strada Saint-Louis-en-l'Ile am luat banii de comision. Am scormonit cenuşa care umplea căminul şi cîteva mănunchiuri de scîntei, rotunde şi roze ca nişte ochi de pasăre, au mai ţîşnit din hîrtiile calcinate care foşneau ca mătasea, sub vătrai.

Am răsucit cheia de două ori în broască şi am plecat. Trecuse mult timp de cînd nu mă mai urcasem într-un tren.

Pe vremuri, îmi petreceam cea mai mare parte a zilelor şi nopţilor în tren, luam avionul, mă îmbarcam pe vapor. Călătoream pretutindeni, în Franţa şi peste hotare, pretutindeni unde se întîmpla ceva, asemenea inspectorului Favien pe care l-am întîlnit atît de des — uneori cu Valérie.

„Să ne iubim cu ochii închişi", îi spunea el lui Valérie. Da: cu condiţia să nu-i mai deschizi.

Oricum, ce bine e să scapi, să fugi, să schimbi decorul, după ce ai rupt toate legăturile cu cotidianul, ai închis apa, gazul şi electricitatea şi ai lăsat vorbă portăresei să-ţi trimită scrisorile la post-restant! Ce bine e s-o iei din loc chiar dacă ar fi să pleci numai pînă la Laval!

M-am instalat într-un vagon de clasa întîi, într-un compartiment de fumători: cu pipa în gură, singur-singurel, la largul meu, fericire deplină, ce mai! Cînd a pornit trenul, m-am desfătat admirînd Parisul cît vedeam cu ochii, Parisul învăluit în aburii albăstrii ai dimineţii. Am trecut de Versailles, de Maintenon; apoi au apărut vaste peisaje cu cîmpii, păduri şi rîuri care se succedau neîncetat, se îmbinau şi se asemănau, peisaje întinse şi tăcute, ogoare line în răcoarea unei dimineţi cenuşii cu stoluri de ciori, frunze moarte şi drumuri pline de apă.

Mă simţeam bine, nu mă mai gîndeam nici la dumneata, nici la micul Gérard, nu mai ştiam nici măcar încotro pornisem. Din cînd în cînd, pe vîrful unei coline, se ivea un castel din cărămizi şi ardezie, cu turnuleţe şi giruete în cel mai pur stil *Maître de Forges* [1], alteori coroane arămii de copaci, o clopotniţă subţire în depărtare, un cimitir alb, un drum galben mărgănit de iarbă proaspătă, un orăşel cu zidurile albite, o casă solitară în mijlocul cîmpului, o fermă, o colibă adăpostită în scobitura unei vîlcele. Totul sub un cer liniştit, îngăduitor, blînd.

Da, mă simţeam bine — ca un prunc nou-născut, dacă vrei!

Doamne! Ce altceva îi trebuie unui om, decît un acoperiş ca să-l apere de ploaie! Focul, fără de care acoperişul nu înseamnă nimic. Ici şi colo vedeam fumul ieşind din hornuri, dar focul şi acoperişul nu înseamnă nimic fără pîine. Peste

[1] Roman de Georges Ohnet (apărut în 1882 şi dramatizat în 1883 de autor), puternic impregnat de romantism (nota trad.).

tot se vedeau ogoare pregătite pentru însămînțări. Şi apoi... visele ? Cine nu are pîine nu mai visează altceva, şi care are întîietatea ? Pîinea sau visul ? Şi ce sînt toate astea fără lînă ? Mai ales fără mîna care trudeşte şi care dăruie, care mîngîie şi care ocroteşte...

Lucruri adevărate, simple şi înduioşătoare, dar nu uita că se întîmplă să arunci anumite hîrtii vechi în focul din cămin !

Trenul s-a oprit, era gata să pornească iar, eu încă mai visam, abia avui timpul să-mi înşfac valijoara şi să sar pe peron.

CA SĂ NU-ŢI ASCUND NIMIC, mi s-a părut că arăt cam bleg şi chiar ridicol cînd am păşit pe peron. Mi s-a năzărit dintr-o dată că eram obiectul unei formidabile farse.

Da, ştiu ! În buzunar se afla o sumă frumuşică, comisionul pe care mi-l dăduseşi şi care-mi umfla portofelul. Părea o garanţie suficientă a seriozităţii misiunii pe care mi-o încredinţaseşi. Dar parcă poţi să ştii ?

Oricum ar fi fost, n-aveam nevoie de banii dumitale. Mai aveam şi altceva de făcut decît să-l regăsesc pe Gérard Ollivier şi să-i scormonesc viaţa.

Nu mai aveam nici un chef să mă apuc de treabă, te asigur. De altfel, de care capăt să apuc, de unde să încep ? Cui să mă adresez ?

Nu aveam nici cea mai mică idee. Ştiam doar atît : că voi merge întîi la primărie să-i fac o vizită funcţionarului de la Starea Civilă.

Bine, şi pe urmă ?

Nu întrezăream decît o plictiseală fără margini, alergături fără noimă, căutări zadarnice, o cameră de hotel care sigur îmi va fi nesuferită.

Peronul era gol.

M-am dus la bufet să iau o cafea. Bufetul era tot aşa de gol ca şi peronul. Nu era vesel de loc. Mi-am aruncat ochii pe un ziar care zăcea pe o masă şi am citit că americanii continuau războiul lor murdar în Vietnam, că în Orientul Mijlociu războiul era gata să izbucnească din nou, că incidente rasiale sîngeroase se produseseră iar în Statele Unite, că fascismul se instala în Grecia pentru multă vreme poate. Frumos secol, al nostru ! Nu mai pomenesc, bineînţeles, de faptele diverse. Sînge, viol, ură, sechestrare, furt, prostie şi cruzime, gelozie, vanitate, cele şapte păcate capitale ; pe scurt, arta brută, dacă vrei.

Am lăsat din mînă ziarul. M-am întrebat o clipă dacă să nu mă urc în primul tren de Paris.

La urma urmei, de ce nu ?

Ajuns la Paris, aveam să mă duc la berăria a cărei adresă mi-o dăduseşi, să-l caut pe patron, să-i explic totul şi să-i dau banii de comision ca să ţi-i restituie...

De ce nu ?

Nu, n-am luat trenul. Am plătit, m-am ridicat şi am plecat. Am ieşit din gară şi am mers drept înainte, fără să întreb nimic pe nimeni.

Îmi place să-mi găsesc singur drumul, mai ales cînd nu am nici o ţintă.

Am străbătut o uliţă lungă pe care ciuguleau nişte găini negre şi am privit în treacăt frumoasele plăcuţe de alamă de pe uşile caselor. Am văzut că această lungă uliţă era locuită de notari, de experţi, de negustori de cereale, că trebuia să te fereşti de unii cîini răi şi că urinatul era interzis.

Nu am întîlnit ţipenie de om.

Mi-am continuat drumul şi am ajuns pe un chei ; nu se afla acolo decît statuia acelei frumoase tinere doamne Béatrix de Gavre, prinţesă de Flandra, cea care a introdus în oraş industria textilă, înfloritoare şi astăzi. Am privit rîul Mayenne curgînd şi am înaintat către Podul-Vechi...

Tot nimeni, sau aproape nimeni, şi...

„Şi dacă m-aş găsi deodată faţă în faţă cu *el* ?"

Gîndul acesta m-a străfulgerat, te asigur, cu totul subit, şi am rămas, cum se zice, ţintuit locului.

Mărturiseşte că era şi cazul! Mai ales dacă ne gîndim că nici dumneata, nici eu nu luasem în considerare această ipoteză pînă atunci.

Pentru că, domnule Forestier — da, da, gîndeşte-te — dacă Gérard Ollivier mai trăia, de ce n-ar fi putut fi unul din trecătorii pe care-i vedeam străbătînd Podul-Vechi ? Şi chiar dacă nu era unul din ei, Gérard se afla undeva în oraş, aveam să aflu curînd unde, iar eu mă puteam duce oricînd la dînsul — dar dumneata nu-mi ceruseşi aceasta.

Nu-mi dăduseşi nici o însărcinare pentru el. În principiu, nu aveam să-i spun nimic din partea dumitale. Dar nici nu-mi recomandaseşi să-l ocolesc şi trebuia oare, la nevoie, să am iniţiativă ?

Zău aşa! Să te duci să întrebi pe cineva dacă *merită* o comoară!

Poftim în ce situaţie mă aduseseşi! Cum de nu ne gîndisem la asta, nici dumneata, nici eu ? Îmi puteam face reproşuri, spunîndu-mi că ar fi

trebuit să prevăd eventualitatea, dar pe de altă parte îmi apărea limpede că dumneata, dumneata erai cel care procedaseşi ca şi cum n-ar fi trebuit să-l întîlnesc niciodată pe Gérard Ollivier în carne şi oase.

Mi-am reluat drumul spre centrul oraşului. Străzile prindeau viaţă treptat. Femeile îşi făceau piaţa. Cerul rămînea cenuşiu, acoperit, o adevărată vreme de toamnă, blîndă însă.

Tot umblînd agale, cercetam feţele trecătorilor. Poate că *el* îmi va ieşi în cale. Cum, a ce arăta oare după atîţia ani ? Fără să vreau, încercam să mi-l închipui.

Ce a putut deveni fiul unui lucrător brutar dacă a terminat liceul ? Nu se făcuse lucrător brutar ca tatăl său. Atunci ? Slujbaş la primărie ? La prefectură ? La poştă ? Profesor ?

Eu cum am devenit reporter !

Îmi venea să opresc vreun trecător mai în vîrstă şi sub pretextul de a-l ruga să-mi arate drumul să-l întreb dacă, din întîmplare, nu cunoaşte adresa domnului Gérard Ollivier.

N-am făcut-o.

Nu numai că nu aveam să-*i* spun nimic din partea dumitale, dar trebuia chiar să ţin totul tăinuit faţă de *el*.

Am intrat într-un hotel, am completat un formular, un băiat mi-a luat bagajul şi m-a condus într-o cameră, fără să schimbăm nici un cuvînt. Mi-a pus bagajul pe o banchetă şi şi-a luat tălpăşiţa.

Eram singur acum în faţa oglinzii dulapului şi mă întrebam ce căutam acolo.

Încăperea era respingătoare.

Am auzit răsunînd undeva cele zece lovituri rare de clopot ale orei zece. Mi-am dat seama, atunci, că parcă aş dori să vină somnul...

Nu aş putea să explic : în aer plutea ceva...

M-am întins pe pat. Am simţit timpul scurgîndu-se. Mi-am spus că mă voi duce mai întîi să dau o raită în strada Sainte-Catherine. Nu de acolo trebuia să înceapă ancheta mea ; şi chiar nu intra nicidecum în anchetă, primul lucru ce trebuia făcut era să merg la primărie şi să iau informaţii de la funcţionarul Stării Civile. N-are a face ! Voiam să văd înainte de toate împrejurimile, locul, să recunosc, dacă se putea, casa lui Joseph şi a Bernadettei. Mă simţeam împins de un soi de respect vag religios, aşa cum vizitînd anumite oraşe voisem întotdeauna să mă duc mai întîi la biserică, la paraclisul unde sfîntul care a întemeiat-o a pus

prima piatră, a aprins prima lumină şi a rostit prima rugăciune.

Nu cumva ai să-mi faci reproşuri ? N-ai să-mi spui oare că sînt de modă veche ?

Voiam să ating cu mîna piatra acelei case în care se născuse Gérard, cu atît mai mult cu cît pentru mine casa în care m-am născut la Châteauroux nu mai există de mult, la fel ca celelalte în care au locuit părinţii mei pe urmă. Toate au fost rase de pe suprafaţa pămîntului, în locul lor au fost construite blocuri. Ce să-i faci !

La Châteauroux nu mai am decît căsuţa pe care a clădit-o Philippe cu mîinile lui, în care a trăit pînă acum bătrîna mea naşă Eléonore — şi ce-o să se aleagă de căsuţă acum, cînd dînsa a părăsit-o ?

Stăteam deci culcat în camera aceea de hotel, pe jumătate adormit, cînd...

Dar nu aşa trebuie să-ţi istorisesc faptele. S-a întîmplat pur şi simplu aşa : că, fără voia dumitale, împotriva voinţei dumitale dacă ar fi trebuit, indiferent dacă era nimerit sau nu, dacă aveam sau nu dreptul, eu *voiam* să-l văd pe Gérard Ollivier.

Pentru mine însumi, înţelegi ?

Nu aveam nimic să-i spun din partea dumitale, e adevărat, dar din partea mea ?

După ce aveam să trec pe la Starea Civilă, dacă găseam acolo dovada că mai trăieşte, aveam să-mi procur adresa lui şi să mă duc direct la el acasă.

Asta trebuia să fac. Asta voiam. Asta aveam să fac cu siguranţă.

Cît despre dumneata, te lăsam deoparte. Îmi spuneam că mă voi feri să-ţi pronunţ numele — pînă una alta, la început, nu voi face nici cea mai mică aluzie la comoară — şi pe urmă voi vedea eu.

— Asta e !

Am exclamat „Asta e" ridicîndu-mă, mi-am luat pălăria şi am ieşit.

Cum se schimbă omul cînd porneşte la treabă pe socoteala lui !

STAI LINIŞTIT, NU TE ÎNGRIJORA, paşii furişaţi pe care i-ai auzit, însoţiţi de alţi paşi uşori şi ceva mai iuţi pe tocuri înalte, e doar studentul nostru, îşi aduce la el în cameră frumoasa fată pe care o iubeşte — înseamnă că e miezul nopţii. Acuşi vom auzi sunînd cele douăsprezece bătăi la Saint-Thomas-d'Aquin.

Nu, nu, stai liniştit, nu-i nimic : acum auzi strigătul uneia din bătrînele noastre care visează. A avut probabil un coşmar şi, înnebunită de spaimă, s-a sculat ca să se uite sub pat.

Ascultă ! Auzi murmurul rugăciunii sale ? Isus, Maria, Iosif ! Nu, ţi-am spus, stai liniştit. Iată că acum chiar bate miezul nopţii la biserica Saint-Thomas-d'Aquin şi ascultă alţi paşi — şi această uşă care se deschide, cu cîte precauţii ! E doamna Violette, decana de vîrstă.

care vrea să plece, să facă o mică plimbare pe străzile din cartier — ascultă iar, se va deschide o altă ușă, va fi domnișoara Florence care va încerca s-o împiedice pe doamna Violette să iasă. Poftim! Ce-ți spuneam? Auzi cum se ceartă? Dar în șoaptă, ca să nu trezească pe nimeni.

Doamna Violette vrea să coboare cele o sută douăzeci și patru de trepte, le cunoaște doar, este obișnuită cu ele, va fi în stare să le urce din nou, nu-i e teamă de întuneric. Să fie lăsată în pace, va merge numai pînă la capătul străzii să vadă dacă sosește fiica ei.

— Doar știi bine, domnișoară Florence, că ea a pornit încoace să mă vadă.

Doamna Violette vrea să meargă în întîmpinarea fiicei ei ca să-i facă o surpriză, înțelegi? Ea o va întîlni la capătul străzii dar trebuie să plece imediat, altfel o va scăpa.

Și dacă fiica ei o să treacă prin fața casei fără să recunoască poarta?

— Lasă-mă să trec, domnișoară Florence, am să întîrzii.

Auzi?

Nu e pentru prima oară. Au fost nopți în care celelalte bătrîne au venit cîte cinci-șase în lungile lor cămăși albe să-i dea o mînă de ajutor domnișoarei Florence. De asta vorbesc amîndouă în șoaptă și nu au aprins lumina pe coridor. Se ceartă pe întuneric.

Doamna Violette n-are nevoie de lumină ca să coboare scara iar domnișoara Florence nu poate să apese pe buton pentru că o ține pe doamna Violette cu ambele mîini. A apucat-o de bluză și nu vrea să-i dea drumul.

Domnișoara Florence știe prea bine: fiica doamnei Violette nu va veni. Dînsa știe că doamna Violette nu e în toate mințile. Ea vrea binele doamnei Violette și se luptă din răsputeri s-o împingă înapoi în camera ei, dar nu va izbuti.

Ascultă: vei auzi pașii doamnei Violette coborînd scara și pașii domnișoarei Florence care se va înapoia în camera sa. Pentru că doamna Violette este întotdeauna cea mai tare și de asemenea pentru că domnișoara Florence, cînd începe să plîngă, devine moale de tot și-i dă drumul.

Ascultă: iată! Doamna Violette coboară scara și domnișoara Florence se înapoiază în camera sa; dar nu vei auzi închizîndu-se ușa domnișoarei Florence.

Ușa aceasta, domnișoara Florence o va lăsa întredeschisă, domnișoara Florence va veghea, cu urechea ațintită, pînă la înapoierea doamnei Violette...

N-AI UITAT DESIGUR că Laval se află, cu o aproximaţie de unul sau doi kilometri, la jumătatea drumului între Paris şi Brest ?

Eu, unul, văzusem asta în ghid. Mă făcea să visez.

Ah, ştiu ! Ai să-mi spui că e foarte uşor. Foarte uşor, într-adevăr, dar nu mai puţin adevărat.

Ai simţit şi dumneata asta, negreşit, la şaisprezece ani şi Gérard Ollivier la fel ca dumneata ! Aţi vorbit cu siguranţă îndelung despre această alegere care vă stătea în faţă.

Pentru care ai optat dumneata ? Dar el ?

Putem spune fără emfază despre Parisul care se oferă privirilor noastre că este oraşul tuturor ispitelor şi al tuturor plăcerilor, al tuturor deşertăciunilor, bineînţeles, al tuturor ambiţiilor, al bogăţiei, al gloriei şi al puterii — ah, era să uit şi al culturii ! iar Brest, una din porţile noastre la ocean, singurătatea, infinitul, liniştea mării.

Desigur, toate astea sînt banalităţi.

Ei şi ?

Aş fi vrut să-l întreb pe Gérard Ollivier în persoană.

Ştii ceva ? Tot umblînd pe străzi, după ce am plecat de la hotel, am început să-mi imaginez întîlnirea noastră. Eu îi vorbeam, închipuie-ţi, îi puneam tot felul de întrebări.

Ştii cum se întîmplă : odată imaginaţia pornită...

— Ştii... îi spuneam eu.

— Păi sigur că ştiu... îmi răspundea el.

Ciudat, nu ? Uite-aşa, am început să ne tutuim imediat. Şi să te ţii cu „ştii“ şi „păi sigur că ştiu“...

— Ştii care era marea idee a lui Philippe ?

La aceasta nu se putea răspunde cu „păi sigur că ştiu“. Cum ar fi putut să ştie ? Nici el, nici altcineva. Despre aceasta, eu eram singurul în măsură să povestesc.

O să spui că era un joc. Sigur că da, era un joc pe care-l începi şi apoi îl laşi, pe care îl duci peste tot cu tine, un joc mereu întrerupt dar în care eşti mereu gata să te prinzi...

— Nu... așteaptă... Trebuie mai întîi să văd dacă birjarul ăsta bătrîn...

În piața 11 Noiembrie stăteau în stație cîteva trăsuri. M-am adresat celui mai bătrîn dintre birjari.

Cunoscuse, poate, familia Ollivier ?

Birjarul era un bărbat de peste șaizeci de ani, se vedea cît colo că venea de la țară și că slujise odinioară într-o casă de burghezi. Nu știu ce de pe fața lui lătăreață, plină și trandafirie, pînă și privirea lui dăinuia ca mărturie sigură.

— Poți să mă duci în strada Sainte-Catherine ?

— Desigur, domnule. La ce număr ?

Ah, dacă aș fi știut !

I-am explicat birjarului că nu mă duceam la nimeni anume, că voiam doar să văd strada Sainte-Catherine, să mă opresc puțin acolo, s-o străbat. Și pentru că îmi place ca oamenii să știe de ce le cerem să facă pentru noi un anumit lucru, i-am spus că eram ziarist și că aveam intenția să scriu cîteva articole despre Laval.

Mi-a răspuns că înțelege foarte bine ce vroiam și a pocnit din bici, dar foarte domol...

S-ar zice că mișcarea are în ea ceva care te face să iei viața mai ușor. Mi-a plăcut totdeauna să aud copitele cailor mergînd la trap și zgomotul roților trăsurii pe caldarîm.

Birjarul, în mantaua lui largă, avea spinarea lată și ceafa roșie. Din cînd în cînd își învîrtea biciul în aer. Atingea cu șfichiul crupa calului, dar nu prea tare, doar cît ar fi trebuit ca să alunge o muscă.

Eu priveam cerul care era tot cenușiu deasupra caselor și, întorcîndu-mă la jocul meu, îi spuneam *lui :*

— Acesta-i orașul tău ? La jumătatea drumului între Paris și Brest ?

Era ușor să-mi răspundă că și Châteauroux era așijderea, deși Châteauroux era așezat, cu o aproximație de cîțiva kilometri, în inima Franței, și de-acolo, dacă voiai, te puteai îndrepta spre cele patru puncte cardinale.

Dar de unde oare nu te poți îndrepta spre cele patru zări ?

L-am întrebat pe birjar dacă nu cumva cunoscuse o familie Ollivier. Dacă nu cunoștea și azi încă la Laval pe un anume domn Gérard Ollivier.

— Tatăl lui era lucrător brutar, locuia în strada Sainte-Catherine ?

Bătrînul birjar a întors capul. Văzîndu-i din nou chipul, mi-am zis iar că a fost cu sigu-

ranță cîndva servitor. S-a gîndit. O familie Ollivier ? În strada Sainte-Catherine ? Nu. Și un domn Gérard Ollivier trăind acum la Laval ? Nu.

— Nu, domnule... E mult de-atunci ?

— Foarte mult.

Nu cunoscuse familia Ollivier, deși cunoștea pe toată lumea, mai ales de cînd făcea meseria de birjar. Dar n-o începuse decît în douăzeci și cinci.

În acel an, înapoindu-se din armată, aflase că stăpînii la care servise înainte muriseră iar proprietatea lor fusese vîndută. Atunci se făcuse birjar.

Ca un ins bine stilat, după ce spuse ce avea de spus drept răspuns la ce fusese întrebat, se întoarse fără a mai adăuga un cuvînt și își învîrti biciul — tot foarte domol, ca mai înainte.

...dar tu, spune-mi, Gérard, voiam să te mai întreb : te gîndești adesea la tatăl tău ?

...în fiecare zi.

....cum ?

...așa, din întîmplare. Îmi vine deodată. Mai ales cînd mă bărbieresc. Bietul bătrîn ! Se bărbierea cu săpun de Marsilia. Avea ceva, am uitat cum îi zice, din cauciuc, în care punea săpunul cu apa și își înmuia pămătuful. Se bărbierea cu o sabie. Îi lua o jumătate de oră. Duminica dimineața. Se tăia deseori.

...cunosc asta. Cremele de ras nu existau. Sau poate nu erau pentru el.

...nu s-ar fi împăcat dînsul cu cremele astea.

...se ducea vreodată la teatru ?

...nu.

...la cinema ?

...nu.

...cunosc asta. Dar la mama ta, te gîndești des ?

...da. Mai ales cînd traversez străzile. Îi era atît de frică de mașini în ultimii ani !

...cunosc asta...

...se împăcau bine, tatăl și mama ta ?

...nu.

...dar cînd ai început să te bărbierești la optsprezece ani și cînd ți-ai ras mustățile, ce ți-a zis tatăl tău ?

...nu era de acord, îmi spunea că arătam ca un servitor.

...nu-i plăceau servitorii ?

...ah, nu !...

Vezi cum stăteau lucrurile ? Uite așa sau cam așa ceva, un joc, ce mai, un joc ciudat !

N-aveam nevoie de jocul acesta, n-aveam nevoie de nici o întrebare ca să aflu ce se în-

tîmplase cu un anume bătrîn cioban Clément, de pildă, nici cu ceilalţi magi cu pipe de lemn — dar tare aş fi vrut să mi se spună dacă frizerul Fernand o luase de nevastă pe micuţa naşă, Jacotte, croitoreasa.

Ei, mai întreabă omul !

Dar pentru asta, trebuia să aştept să trec întîi pe la Starea Civilă, să verific că menţiunea „decedat" nu figura în registre în dreptul numelui lui Gérard şi să mă găsesc în faţa lui, a lui Gérard Ollivier în carne şi oase !

Ce mai e în sticla asta ? Hm ! Încă un păhărel ? Bravo ! În sănătatea dumitale, domnule Forestier.

Cîtă linişte în jur ! Acum Parisul va adormi pentru cîteva ore. Noi însă nu. Mai am să-ţi spun încă multe lucruri, dacă ai răbdare să mă asculţi şi mai am de făcut încă ceva, care ar fi putut fi făcut mai curînd, dar momentul nu are chiar atîta importanţă...

E în legătură cu „comisionul".

Iată-l. Pun aici pe masă teancul dumitale de bancnote, poţi să le numeri, ai să vezi că nu m-am atins de ele.

Nu protesta. Nu-mi datorezi nimic. Mai bine ascultă atent : se înapoiază doamna Violette, cu coşul ei. Se cam opinteşte, răsuflă greu, îşi tîrîie picioarele. O sută douăzeci şi patru de trepte, la înapoierea din rondul de noapte !

Crezi oare că fiica ei a fost la întîlnire ? Şi ce crezi că duce în coş ? Nu cumva o comoară pe care s-o dea fiicei ei aşa cum vrei s-o dăruieşti pe a dumitale lui Gérard ?...

Ascultă cum îşi închide încetişor uşa, ascult-o pe domnişoara Florence cum face la fel : veghea i s-a terminat. Slavă Domnului !

Nu e şi părerea dumitale, domnule Forestier ?

PE VREMEA CÎND ÎȚI FĂCEAI STUDIILE, cum se zice, la liceul din Laval, cîți dintre camarazii dumitale erau copii din popor, ca Gérard Ollivier? Trei sau patru, nu mai mulți.

Pentru mine, la liceul din Châteauroux, lucrurile stăteau la fel, după cum îți închipui.

Aș fi vrut să știu cum s-a descurcat Gérard. Cîți ani i-au trebuit ca să nu se mai gîndească la asta? Trebuie să treacă timp ca să poți considera de la o distanță potrivită această strașnică problemă.

Aș fi vrut să-l întreb dacă Joseph Ollivier, tatăl său, crezuse vreodată cu adevărat că oamenii *învățați* posedă un *secret?*

Dacă nu cumva secretul era că, datorită învățăturii, chiar și un copil din popor putea deveni general de armată, președinte al Republicii, academician!

Philippe n-a mers de loc la școală. De-abia știa să citească și să scrie, în schimb îl frămînta o idee mare. Toată lumea rîdea de această mare idee, chiar și tovarășii săi, care rîdeau primii. Dar nu în fața lui: n-ar fi îndrăznit nimeni.

Marea idee a lui Philippe era că banii trebuie refuzați.

— Sîntem complici, spunea el. Să nu ne plîngem așadar.

Mai zicea, cu vocea sa răgușită, pe cînd își răsucea țigara: „Ne stăpînesc numai pentru că sîntem lași. A voi să trăiești cu orice preț este o rușine. Trebuie să spunem capitaliștilor mari și mici: «Vă plac banii? Mîncați-i!»" I se răspundea: „Dar vom muri chiar noi de foame!" „Mai puțini decît în războaie", răspundea dînsul, mai puțini decît în revoluții! Făceți-vă provizii!" Oamenii rîdeau mai departe — în spatele lui — dar unii rîdeau cam silit și se întrebau...

La urma urmei, n-ar fi fost imposibil să se facă provizii pentru șase luni. Se puteau înmagazina conserve, cartofi, orez. Cum făcuseră oa-

menii asediaţi în oraşe luni şi luni de zile? După şase luni de grevă generală, ar fi trebuit să se ajungă în cele din urmă la revizuirea problemei, odată pentru totdeauna... „Dar copiii noştri?" spuneau unii. „Dar ai lor?" răspundea dînsul. După el, oamenii nu-şi iubeau copiii. „Iar ei încă mai puţin decît noi. Noi continuăm să aducem pe lume copii a căror viaţă va fi ca şi a noastră, o viaţă de robi, ei însă, ei îşi închipuie că ai lor vor moşteni! Dar nu e adevărat. Atîtea prostii vor face încît copiii noştri vor fi cei care îi vor spînzura pe ai lor..."

Fapt e că Philippe avea numeroşi copii şi că voia să-i ţină la şcoală cît mai mult posibil, nicidecum din credinţa că oamenii învăţaţi posedă vreun secret cît de mic dar, spunea dînsul, nu putea face deocamdată ceva mai bun decît să înlesnească copiilor săi să se instruiască, pentru ca să fie cît mai puţin cu putinţă *sub călcîiul lor*.

Fiindcă veni vorba, Gérard a avut fraţi sau surori? Dar veri? În căsuţa din strada Sainte-Catherine, avut-au loc oare mai tîrziu alte mari reuniuni de familie cu ocazia aniversărilor, a primelor împărtăşanii, sau a vreunei nunţi? Aceste întrebări care, desigur, nu prea aveau

legătură cu ancheta noastră, îmi treceau prin minte în legănatul trăsurii. Joseph nu avusese cumva alt frate decît pe Fernand, calfa de frizer? Dar Bernadette? Pentru Gérard aceasta însemna o droaie de unchi şi de mătuşi, din care poate mai rămăseseră cîţiva, sau poate copiii lor. Mi-am dat seama cu surprindere că pînă atunci mă gîndisem la Gérard ca la un copil unic.

Îţi plac familiile numeroase? Mie unul mi-au plăcut mult în copilărie şi în prima tinereţe, masa mare de duminică, la care tatăl, în cămaşă albă şi proaspăt ras, întoarce salata...

...Dacă îţi mai aminteşti de strada Sainte-Catherine, vei putea înţelege cum mi s-a strîns inima cînd am ajuns acolo. Nu ştiu cum să-ţi descriu acel loc cumplit de mohorît, acea tăcere, odată trăsura oprită, acea inerţie, acea părăsire, urîţenia acelor şiruri de vechi clădiri dărăpănate, lăsate în paragină şi ruină de ani de zile, probabil chiar dinaintea naşterii lui Gérard. Ei! Doar cunoşti placa! Lasă că-i bun pentru ei şi destul ca să fie mulţumiţi, oamenii ăştia!

La ce visasem dimineaţa privind pe fereastra trenului? Ce frumos era totul, ce nobleţe aproape pretutindeni în acele întinse peisaje pe care le străbăteam! Pe cînd aici, cît era de în-

jositor ! Ţi-am spus la ce visasem, la acel foc fără de care pîinea nu înseamnă nimic, la acoperiş, la mîna care dăruieşte, care munceşte, care mîngîie şi care ocroteşte.

Nimeni pe stradă, ca şi cum locuitorilor acelor jalnice maghernițe le-ar fi fost ruşine să se arate.

— Spune, Gérard, asta e strada ta ? Şi care era casa ta ?

Calul zgîria pămîntul cu vîrful copitei. Noi stăteam locului — la jumătatea drumului între Paris şi Brest, aminteşte-ţi ! — birjarul, tot atît de răbdător ca şi calul, îmi aştepta porunca. Pe pervazul unei ferestre de la primul etaj al unei case apropiate, muşcate în glastre şi, agăţată de un oblon, o colivie verde, iar în colivie o păsărică. Stăteam locului, într-o lumină care nu era lumina, sub un cer care nu era cerul — şi iată că în acest pustiu în care nu aşteptam nimic răsună un pas de bărbat, la al cărui zgomot întorsei capul.

Dar nu se zărea încă nimeni.

Era pasul unui bărbat încălţat cu bocanci grei, cu siguranţă un pas de muncitor, l-am recunoscut imediat, un pas solid, sprinten, iar cînd omul apăru, nu am fost prea surprins văzînd că era un bărbat destul de înalt şi foarte sprinten într-adevăr, deşi nu părea a fi prea tînăr, un bărbat într-o haină lungă de catifea albă reiată şi încălţat cu bocanci.

În afara brîului de lînă roşie din jurul şoldurilor care nu se mai poartă de mult, era aidoma Philippe. Nu numai îmbrăcămintea, dar şi trăsăturile erau ale lui, aceeaşi piele asprită, aceleaşi riduri drepte pe frunte, aceiaşi pomeţi puternici şi aceiaşi obraji scofîlciţi, aceiaşi ochi adînciţi în orbite şi, sub mustăţile mari, aceeaşi ţigară între buze. Mi s-a părut că i-am recunoscut pînă şi vocea, cînd l-a salutat pe bătrînul birjar, trecînd pe lîngă noi : „Salutare, Fernand !“ La care Fernand a răspuns : „Salutare, Léon !“

Era tot ce aveau să-şi spună.

Privirea pe care mi-o aruncă mie făcu să-mi vină în minte, vai ! aceea cu care mă urmărise Philippe în visul meu — cu deosebirea însă că privirea lui Léon nu era învăluită în duioşie, cîtuşi de puţin ! Era o privire care acuza, ameninţa, o privire cumplită — aceea a unui străin şi a unui duşman.

— Cine este ? am întrebat, fără vrerea mea, dacă pot zice astfel.

— Léon, îmi răspunse birjarul, un zidar !

— Locuieşte aici ?

— Da. Singur de tot.

Nevasta lui Léon era moartă iar copiii săi împrăştiaţi în cele patru colţuri ale Franţei. Cînd eşti slujbaş, n-ai încotro, trebuie să te duci unde eşti numit !

Léon se apropie de una din case, poate că era sau nu casa natală a lui Gérard, casa cu muşcate şi cu pasărea în colivie. Deschise uşa şi intră, apoi trînti uşa cu violenţă şi nu-ţi pot descrie spaima pe care a produs-o asupra mea pocnetul acelei uşi trîntite, de parcă ar fi fost o lovitură formidabilă de pumn pe un butoi gol.

CÎND AM PLECAT DIN STRADA SAINTE-CATHERINE, am spus birjarului să mă ducă la Primăria din piaţa 11 Noiembrie. De-acolo pornisem. Fernand şi-a reluat locul la staţia de trăsuri.

Ai să mă crezi dacă am să-ţi spun că tremuram cînd am intrat în birourile Stării Civile ?

În tot timpul drumului, nu am încetat să-l implor pe Gérard să facă în aşa fel ca să mai fie încă în viaţă.

„Numai de n-ar figura acel cuvînt îngrozitor în dreptul numelui tău !

Ştii, vreau să mă întorc cu tine în strada Sainte-Catherine. Ai să-mi arăţi chiar tu casa ta şi dacă această casă este cea în care l-am văzut intrînd pe Léon, sînt sigur că-ţi va des-

chide uşa şi că vom intra împreună înăuntru. El nu-mi va mai arunca acea privire de străin şi de duşman, ne vom da mîna... Tu îmi vei arăta locul unde se afla leagănul tău, căminul lîngă care şedea în jilţ Clément, bătrînul cioban — ai să-mi povesteşti totul, vreau să ştiu totul, unde dormeai cînd aveai şaisprezece ani, unde era colţul în care-ţi făceai temele şi-ţi învăţai lecţiile. Îmi vei spune dacă prietenul tău, Germain Forestier, a venit vreodată la tine şi despre ce vorbeaţi."

...Ştii că registrele Stării Civile nu se deschid aşa, oricui. Trebuie să ai, pentru asta, un motiv întemeiat şi să arăţi legitimaţii.

I-am arătat actele mele funcţionarului. Actele mele : adică actele inspectorului Favien. Le luasem cu mine, bineînţeles.

Funcţionarul mi-a deschis registrul. La data indicată de dumneata am citit numele de Gérard Ollivier, fiu al lui Joseph Ollivier, brutar, şi al Bernadettei Caillet, casnică, domiciliaţi în strada Sainte-Catherine. În dreptul numelui Gérard, nici o menţiune. Aşadar, Gérard era în viaţă !

Spune şi dumneata : era un punct cîştigat, orice s-ar zice. În prima clipă m-am gîndit să-ţi telegrafiez, dar apoi m-am răzgîndit...

Vezi că devenisem prudent. Gérard Ollivier murise poate în altă parte, la Paris, în străinătate. Poate că aici nu se aflase niciodată nimic.

Este ceea ce i-am spus de altfel funcţionarului care mi-a răspuns foarte tăios. (Nu-i plăceau poliţiştii.) A protestat că nu era posibil, că dacă Gérard Ollivier ar fi murit oriunde pe lume, Starea Civilă din oraşul său de baştină ar fi fost informată iar menţiunea „decedat" ar fi figurat în dreptul numelui său.

— Serviciile noastre sînt bine organizate, domnule, registrele noastre sînt ţinute la zi.

Am vrut să ştiu dacă Gérard locuia acolo în oraş şi unde anume.

— Aceasta nu ne priveşte, domnule. E viaţa particulară. Eu respect viaţa particulară a altora aşa cum vreau să mi se respecte şi a mea. Consultaţi Cartea de telefon.

Mi-a închis registrul : pac ! şi mi-a întors spatele ca să se ducă să-l pună la loc.

Ideea că Gérard Ollivier ar fi putut avea telefon mi s-a părut plauzibilă, raţională şi nostimă. Am consultat anuarul. Nu i-am găsit numele.

Ceea ce oarecum m-a liniştit.

Dar dumneata, Germain Forestier, unde erai în timpul acesta ? Ce făceai, cine erai ? Între-

barea rămînea în picioare — nu găseşti curios că nu m-am gîndit, de vreme ce mă aflam acolo, să mă interesez şi de dumneata ?

Ţi-ai petrecut o mare parte din viaţă în străinătate, căci ai părăsit Lavalul foarte de timpuriu, dar te-ai născut la Laval, ca şi Gérard Ollivier. Nu mi-ar fi fost mai greu să regăsesc actul dumitale de naştere decît pe cel al lui Gérard. Aş fi aflat acolo cine erau tatăl şi mama dumitale, situaţia sau profesiunea lor, strada pe care locuiau în momentul naşterii dumitale.

Nu mi-a trecut nici o clipă prin minte. Nu ţi se pare surprinzător ?

E adevărat că nu eram plătit pentru asta. Mă angajasem să fac o anchetă asupra persoanei unui anume Gérard Ollivier, nu asupra lui Germain Forestier.

Se face oare o anchetă chiar asupra clientului ?

Dar dacă, atunci cînd îl voi vedea pe Gérard Ollivier — nu mă îndoiam că îl voi vedea în după-amiaza aceleiaşi zile — dacă m-aş da drept dumneata ?

Nu protesta !

Era una din acele idei care-ţi trec prin minte într-o doară şi cu care jonglezi. Mă vedeam foarte bine în rolul acesta. Soseam la Gérard,

sunam, el îmi deschidea uşa, mă informam totuşi dacă era chiar domnul Gérard Ollivier cel căruia aveam onoarea să-i vorbesc şi, la răspunsul lui afirmativ, strigam plin de bucurie :

— Cum ! Nu mă recunoşti ! Sînt Germain Forestier !

Fără îndoială că am fi căzut unul în braţele celuilalt.

Nu-i aşa ?

Mai puteam proceda şi altfel, să mă prezint la Gérard drept inspectorul Favien în persoană, să-l pun la curent cu vizita dumitale şi cu intenţia de a-i dărui comoara dumitale, să-i „vînd pontul", iartă-mi expresia vulgară. I-aş fi spus :

„Uite ce e ! Germain Forestier m-a însărcinat să fac o anchetă asupra dumitale. Ca să poţi intra în posesia averii, ancheta trebuie să aducă dovada că o meriţi. Cea mai bună soluţie ar fi să-mi pui dumneata însuţi la dispoziţie elementele concluziei. Germain Forestier se bizuie pe mine, o să mă creadă şi treaba e ca şi făcută. Numai că, la rîndul meu, pun o condiţie la tîrgul nostru : juma-juma, amice !"

Înlăuntrul meu, zîmbeam la gîndul naivităţii, a imprudenţei dumitale. În ce mîini ai fi putut să cazi !

Dar toate astea nu erau decît jocuri ale minţii. Linişteşte-te, nu m-am jucat mult.

Tot un joc era, dacă vrei, dar de altă natură, cînd îi vorbeam lui Gérard... aproape așa cum îți vorbesc dumitale acum, Germain Forestier.

Mă lăsam prins de acel joc. Îl luam pe Gérard martor al celor întîmplate, îi ceream părerea.

— Uite, Gérard, bătrînul birjar tot acolo stă. Așteaptă să sune de amiază, ceea ce nu va întîrzia, uită-te la orologiul Primăriei. Îl voi invita pe Fernand să bea un păhărel cu mine. E drăguț din partea mea, nu ? Și tu ai face la fel în locul meu. Trebuie să fii drăguț, nu-i așa ? — dumitale mă adresez acum, Germain Forestier — trebuie să știi să faci plăcere.

Bătrînul birjar a coborît liniștit de pe capră ; ne-am dus împreună și ne-am așezat la terasa cafenelei celei mai apropiate.

Odată instalați în fața paharelor, Fernand m-a întrebat dacă am găsit ceea ce căutam. I-am răspuns că da și că eram foarte bucuros, dar că mai aveam încă multe de făcut. Simțeam dorința să-i vorbesc de Léon, mi-am dat seama că n-are rost și am tăcut. Ah ! Nu era numai senzația că n-are rost ! Amintirea felului în care Léon închisese ușa îmi poruncea de asemenea să tac.

La masa de alături, un tînăr, o tînără stăteau de vorbă.

Fernand a început să-mi povestească de vechiul Laval din anii douăzeci-douăzeci și cinci, cînd își începuse meseria de birjar la înapoierea din armată. Se căsătorise în anul următor. Veniseră copiii. Erau căsătoriți și ei la rîndul lor de mult iar dînsul, vezi dumneata, încă mai muncea cîte puțin, ca să-și țină zilele.

Cum să faci ca să pari atent la vorbele unui birjar bătrîn și cumsecade, împăcat cu soarta, care de cum va suna amiaza se va întoarce acasă unde femeia lui, cum spunea dînsul, îl așteaptă cu supa ?

La masa de alături tot se mai stătea de vorbă dar în șoaptă.

— O supă foarte bună, spuse mai departe birjarul.

A avut norocul să găsească o nevastă care i-a făcut totdeauna supă foarte bună. Și nu era cicălitoare nici de doi bani ! Dacă uneori întîrzia puțin la masă, nu-l mustra de fel.

— Ce vreți, dacă vii tîrziu, meseria e de vină...

...spune, Gérard, îţi aminteşti cînd aşteptam la prînz întoarcerea tatei ca să ne aşezăm la masă şi să mîncăm şi noi supa? Uneori, lucrurile luau o întorsătură proastă. Cînd găsea că supa nu e bună, punea farfuria pe jos, sub masă şi îşi chema cîinele, fluierîndu-l...

...nu poţi uita?

...uit, dar ştiu.

...să uităm, să ascultăm.

Fernand... ce povesteşte? Aha! Cum spui? Că regimentul 124 infanterie îşi avea garnizoana la Laval? La cazarma Corbineau? Că fanfara regimentului dădea concerte pe promenada Changé? De ce rîzi, domnule Fernand?

— Pentru că-mi amintesc că bordelul era în strada „des Lices“ [1] la nr. 24.

— Da? La Châteauroux, era în strada de l'Indre la nr. 63.

— Nu era o clientelă proastă pentru noi, birjarii. Cei care frecventau bordelul dădeau uşor banul...

— Îi regreţi, nu?

— Da. Azi bordelul e peste tot. Nu mai e nevoie de trăsură să te conducă.

---

[1] Joc de cuvinte: *délices* — plăceri, desfătări; *des lices* — arenelor (nota trad.).

Amiază — la primăria din Laval — şi aici, auzi, sună ora două la Saint-Thomas-d'Aquin...

Acum se va închide la Saint-Germain-des-Prés. Chelnerii de la *Deux Magots* şi *Flore* vor strînge mesele şi scaunele de pe terase şi le vor pune înăuntru, unele peste altele. Se va închide şi la *Lipp*, vor scoate în stradă lăzile de gunoi.

După ce a sunat amiaza, bătrînul birjar mă anunţă că va fi nevoit să mă părăsească şi, după ce ciocni un pahar cu mine, sorbi o ultimă înghiţitură şi se ridică, găsind totuşi timp să-mi mai spună cîteva cuvinte, ca să nu plece aşa, necuviincios.

Aflai astfel că, după ce îşi lua supa, obişnuia să-şi facă siesta pînă pe la două şi jumătate-trei. Cînd vremea era prea de tot urîtă nu mai ieşea de loc, se înţelege. Îşi băga calul în grajd şi se ducea de se aşeza la gura sobei, stătea acolo lîngă foc fumîndu-şi pipa şi citind ziarul în timp ce nevastă-sa călca, cîrpea, împletea, lustruia, freca. „Pentru că aşa e dînsa, zise el, nu poate sta locului un minut, degeaba îi tot spun: dar stai, femeie, odată liniştită! Parcă aş vorbi la pereţi, trebuie să găsească ea mereu ceva de făcut, are asta în sînge...“

Ai să-mi spui că dimineaţa trecuse foarte repede şi că, deşi obţinusem dovada că Gérard Ollivier era încă în viaţă, tot nu aveam habar de locul unde se ascundea iar cît priveşte mijloacele de a-l afla, urma să le născocesc eu însumi.

Mă simţeam tot mai nerăbdător să mă găsesc faţă în faţă cu dînsul, îmi puneam în legătură cu el aceleaşi întrebări pe care mi le pusesem în legătură cu dumneata. Peste ce fel de om aveam să dau ? Un librar ? Un fotograf ? Un expert-contabil ? De ce nu un ofiţer în retragere ? Dumnezeu ştie ce mai poate deveni un om ! Era cumva căsătorit, tată şi bunic a numeroşi copii şi nepoţi ?

Toate aceste întrebări inutile îmi treceau prin minte, şi-mi mai puneam încă şi altele asupra caracterului său, aceleaşi de asemenea cu întrebările pe care mi le pusesem în legătură cu dumneata : era cumva un om blînd sau violent, voi şti să ghicesc văzîndu-l cu cine am de-a face, dacă era un zgîrcit, un orgolios sau un timid, care îi erau pasiunile, viciile etc. ? Tot soiul de întrebări la fel de inutile ca şi cele dinainte...

Comandasem un al doilea pahar, căci mă simţeam bine acolo şi nu ştiam unde să mă duc.

La masa de alături, cei doi îndrăgostiţi purtau aceeaşi conversaţie şoptită, din care îmi ajungeau frînturi din cînd în cînd la ureche :

— Fără tine, nu sînt nimic...

— Nu trebuie să-ţi fie teamă...

Şi acum, domnule Forestier, află că întîmplarea este marele auxiliar al poliţiştilor ! Ah ! Desigur că nu-ţi spun nimic nou. Toată lumea ştie asta. Dar pe cînd şedeam la terasa cafenelei, am avut dintr-o dată confirmarea acestui lucru. Sub ce formă se manifestă întîmplarea ? Formele sînt variabile. De astă dată, ea s-a manifestat sub forma cea mai fermecătoare...

O femeie tînără trecu prin faţa mea. O femeie tînără, blondă, subţire, elegantă, foarte, foarte drăguţă. Una din acele trecătoare după care se întorc bărbaţii şi care par să nu observe nimic. Ele merg drept înainte fără să privească pe nimeni şi totuşi ea mă văzu. Privirea ochilor ei mari şi frumoşi o întîlni pe a mea, văzui în această privire o mirare adîncă, încetini pasul, îmi zisei că ea mă crede o cunoştinţă, că-şi va da seama că se înşală şi că-şi va continua drumul. Într-adevăr, ea mai făcu cîţiva paşi, apoi se întoarse brusc şi veni drept spre mine...

— Nu sînteţi cumva domnul inspector Favien ?

Mă ridicasem, foarte încurcat, te asigur. Ce zîmbet încîntător! Ce voce plăcută! Ce frumoasă sînteţi, aveam chef să-i răspund... Dar în loc de aşa ceva, i-am răspuns foarte cuviincios că eram într-adevăr inspectorul Favien (la Laval *eram* inspectorul Favien ; sub numele de Favien mă înscrisesem la hotel).

— Aha ! făcu ea... Va să zică dumneavoastră aţi fost adineaori la Primărie ?

Eu fusesem.

— Acum o oră... i-am zis.

— În legătură cu domnul Gérard Ollivier ?

Aici, inima mea bătu cu putere. Nu m-am putut opri să nu exclam :

— Îl cunoaşteţi ?

— Nu personal.

Decepţie. Dar pe care o atenuă dezvăluirea următoare :

— În schimb ştiu foarte bine unde locuieşte !

Mi-am scos carneţelul... Cu adevărat întîmplarea îşi merita cu prisosinţă porecla de Providenţă !

Mi se pare că mîna a început să-mi tremure puţin cînd mi-am notat în carneţel adresa pe care mi-o dicta. Inima mea bătea tare, pentru o treabă care nu era a mea, la care eram departe de a visa în ajun cînd ardeam ceea ce

ai numit „arhiva" mea — şi, în acelaşi timp, eram tulburat de prezenţa tinerei femei.

Stăteam acolo în picioare. Trebuia oare să o poftesc să ia loc, să îndrăznesc să o întreb dacă ar accepta să bea un pahar cu mine ? Cine era ? De unde venea ? De ce făcea asta ?

— Pot să vă rog...

Pusesem mîna pe spătarul unui scaun...

Încîntătoarea fiinţă a consimţit imediat să ia loc. A comandat un suc de fructe — grepfrut, mi se pare... sau cam aşa ceva...

Explicaţie foarte simplă : tînăra doamnă, funcţionară la Primărie, lucra într-un birou vecin cu cel al Stării Civile. Auzise convorbirea mea cu bătrînul ei coleg, mă văzuse prin uşa întredeschisă. Iată de ce, cînd a plecat de la slujbă la amiază şi a trecut prin faţa terasei cafenelei, ca în fiecare zi la întoarcerea acasă, m-a văzut şi m-a recunoscut şi i-a venit ideea, de vreme ce-mi putea face acest mic serviciu...

— Dar de ce a refuzat colegul dumneavoastră să-mi dea adresa ?

— V-a spus doar. Şi apoi, ştiţi, el e angajat temporar. E de multă vreme la pensie şi nu este în slujbă decît pentru cîteva zile, fiindcă titularul are gripă... E cam arţăgos.

— Nu-i plac copoii, așa e?

Eu am spus asta. Dînsa a zîmbit foarte drăgălaș. Simțeam dorința s-o întreb :

— Dar dumitale?

O dorință atît de mare încît am sfîrșit prin a o întreba. Mi-a răspuns că, după părerea ei, era pasionant ca meserie! Ce de-a întîmplări aveam probabil de povestit!

— Ce face Gérard Ollivier, ca meserie sau profesie?

— Domnul Ollivier? Dar... nu știu.

— E căsătorit?

— Da.

— Și are copii?

— Da. Mai mulți.

Vezi, ancheta începea cu adevărat! Dar cunoști principiul: să nu iei de bun tot ce ți se spune. Trebuie să verifici totdeauna. Tînăra doamnă nu-l cunoscuse niciodată pe Gérard Ollivier altfel decît din vedere, nu uitam asta.

Ea mi-a mai spus că Gérard Ollivier era pensionar. Poate pensionar al Marinei. Avea o prietenă care îl cunoscuse foarte bine pe Gérard și prin urmare...

La despărțire, fermecătoarea făptură mi-a făgăduit să se gîndească la tot ce am discutat. Dacă avea să afle ceva interesant, mă va informa cu mare plăcere. Nu aveam decît să-i telefonez la Primărie. Să întreb de domnișoara Suzanne. Nici că se putea mai bine!

În schimb, i-am dat adresa hotelului unde putea oricînd să-mi transmită un mesaj. Ah! Minunat! Și iată cum se aranjează lucrurile, domnule Forestier!

— La revedere, domnule inspector.

Am privit-o în timp ce se depărta. Zău, era încîntătoare, nu voi conteni s-o spun, adorabilă, întruchiparea însăși a femeii la care visează bărbații simțitori.

Mi-a părut rău cînd am pierdut-o din vedere. Da. Sincer vorbind. Mi-am scos carnețelul să citesc adresa lui Gérard Ollivier: numărul 20, bulevardul, bulevardul... Ei, asta-i, cum să-ți explic? De cînd m-am înapoiat de la Laval, nu mai reușesc să găsesc carnețelul, și cel mai nostim este că nu reușesc nici să-mi aduc aminte de... bulevardul... bulevardul... parcă bulevardul Thiers, nu, nu e asta... bulevardul Clemenceau? Nici atît... Ei, în sfîrșit, nu are importanță, cartierele frumoase, bulevardele largi. Atunci nu aveam în cap decît numele acela iar carnețelul trebuia numai să mi-l amintească. Bine. Să lăsăm. O să-mi vină în minte. Eram

tare bucuros. Hai să zicem bulevardul Thiers, ca să ne fie mai ușor. De la strada Sainte-Catherine la... bulevardul Thiers, țineam în mînă cele două capete ale lanțului! Frumos lucrat, nu, pentru o singură dimineață? Ca atare, am comandat un al treilea pahar...

SĂ NE ISPRĂVIM STICLA! N-avea teamă, o să începem imediat alta. Îmi place să văd că ții la băutură ca și mine. Ce înseamnă să îmbătrînești frumos! Dar Gérard Ollivier, cum o fi îmbătrînit oare?

Să bem în sănătatea lui și a noastră! La urma urmelor, nu strică să ne amețim puțin, iar acest Johnnie Walker ne încălzește inima și, în același timp, ne limpezește nițel și mintea. Nu găsești? Mie unul așa mi se pare. Ei! Și apoi, la naiba! Am început o treabă, s-o sfîrșim!...

Ce noapte frumoasă! Cît e de prielnică...

Știi pe cine am întîlnit cînd m-am înapoiat acasă azi după-amiază? De adineauri tot vreau să-ți spun. L-am întîlnit pe bătrînul scoțian,

ştii, domnul Mc Vey. M-am încrucişat cu el pe scară. Şi ştii ce mi-a spus? Aşteaptă puţin...

Se oprise pe palier să-şi tragă răsuflarea. M-am oprit şi eu, să-l salut. Mi-a zis că memoria începe să-l lase şi m-a întrebat dacă aş putea să-l ajut să regăsească numele unui anume autor. Care autor? Ei, tocmai asta era!

Trecuse atîta timp de cînd nu mai fusese în ţara sa, în Scoţia, peste douăzeci de ani, oh! chiar mult mai mult. Pe vremuri, făcuse o excursie pînă la micul cimitir în care e îngropat Sir Walter Scott şi acolo, ascultă bine, lîngă mormîntul lui Sir Walter Scott văzuse un altul şi... tocmai acest lucru îl frămînta.

Pe de o parte, ar fi putut jura că acel mormînt era al biografului lui Sir Walter Scott, dar pe de altă parte nu îndrăznea s-o afirme, din cauza memoriei slabe, şi totuşi văzuse cu ochii săi...

— Biograful lui! tot repeta, cu vocea sa piţigăiată.

Puteam oare să-l ajut să-şi reamintească numele acelui biograf? Să-l încredinţez că nu visase?

...Eram pe cale să sosesc la Gérard care nu avea habar de nimic, pe nepusă masă, la fel cum ai făcut dumneata în strada Saint-Louis-

en-l'Ile. Fiind încredinţat acum că am să-l văd, eram mai puţin nerăbdător.

Aveam încă tot timpul; mai puteam rămîne niţel la cafenea să-mi isprăvesc paharul, să găsesc apoi un restaurant unde să iau prînzul şi să mă înapoiez de-acolo la hotel să-mi fac siesta precum bătrînul birjar Fernand. Pe urmă să trec pe la liceu. Trebuia să existe neapărat în arhiva liceului nişte fotografii vechi din timpul şcolii, în care să regăsesc imaginea lui Gérard Ollivier la şaisprezece ani!

Într-un cuvînt, aveam un program. Asta da, e un lucru serios. Să ai ceva de făcut, să ştii încotro să-ţi îndrepţi paşii, să nu rămîi *la cheremul tău*, să mergi la treabă, ce mai! Iată ce ne trebuie...

Vecinii mei s-au ridicat de la masă. Au stat un răstimp în picioare faţă în faţă, mînă în mînă.

— Pe mîine, Valérie. Tot la fel ai să fii, nu-i aşa?

— La fel...

Au plecat fiecare pe drumul său.

Spune, nu crezi că Gérard ar fi trebuit să înceapă să sughiţe? Eu unul nu aveam nici un

motiv să presimt vizita dumitale. Dar el, dacă era cît de cît o fire sensibilă? Mă refer la anumite *unde*, știi, care se transmit uneori. Un pic de telepatie? Nu? Nu crezi în lucrurile astea? Totul este mister. Atunci, de ce nu?

Dar noi, domnule Germain Forestier, cum stăm, în ceea ce privește telepatia? Mă bate gîndul că dumneata știi de mult și chiar foarte bine cum stă cazul, dar să nu-mi spui încă nimic.

Sculîndu-mă după siestă la orele trei după-amiază, am pornit agale, pe jos, spre bulevardul... Haida de! O dată pentru totdeauna să-i dăm infamul nume de Thiers. Așadar, agale pe jos spre bulevardul Thiers. Foarte agale. Voiam să nimeresc singur drumul și să am răgaz de gîndire. Ți-am zis doar, nu mai eram de loc nerăbdător. Voiam să cercetez drumul pe care-l străbătuse însuși Gérard ca să ajungă din strada Sainte-Catherine în bulevardul Thiers — să-i recunosc fiecare piatră, ca să zicem așa, și să mă opresc la liceu.

E nevoie oare să-ți spun că nu-l aveam decît pe Gérard în minte și că-i vorbeam necontenit? Ei! bineînțeles! În unele momente, mă mai lăsam furat de alte gînduri, de exemplu, cînd l-am zărit în piață la stația de trăsuri pe

birjarul cel bătrîn și am schimbat cu dînsul un salut amical sau cînd am trecut iarăși prin fața terasei cafenelei unde băusem împreună un pahar și auzisem frînturi din dialogul vecinilor de masă. „Pe mîine, Valérie!"

Din timp în timp, mă mai întrerupea și sentimentul penibil că uitasem ceva important care ar fi trebuit făcut urgent, dar de care nu izbuteam să-mi amintesc — te voi lămuri îndată ce anume — însă, în general, mă adresam lui Gérard și, ca să nu-ți ascund nimic, mai curînd lui Gérard *al meu* decît lui Gérard al dumitale...

...Începuturile unei anchete sînt cîteodată cam lente. Se bîjbîie. Și bagă de seamă că aici nu era vorba să reconstitui un fapt, împrejurările unui delict, poate chiar ale unei crime, să aduni dovezile care vor face dintr-un suspect un acuzat, ci să reconstitui... un suflet, în fond să stabilești o... biografie...

...așadar, ia spune, dragul meu Gérard, voi fi devenit, cum s-ar zice, „biograful" tău? Și mîine-poimîine ne vor înmormînta unul lîngă celălalt! Asta e chiar nostim! Iar domnul Germain Forestier va purta coroana.

Să nu ne grăbim, dragul meu Gérard. Să încercăm să știm în sfîrșit ce trebuie să credem.

De la o anumită vîrstă pretindem că ştim întotdeauna ce anume. Nu-i adevărat. Ce cale să apucăm ? Şi ce vrea să zică oare Germain Forestier, cînd vorbeşte de merit ?...

E destul de nostim, dacă stai să te gîndeşti. La „comoară" vreau să spun... Pentru întîia oară, te vedeam pe dumneata, Germain Forestier, sub înfăţişarea unchiului din America. Fuseseşi un căutător de aur. Plecaseşi în Klondyke unde ai cumpărat un *„placer"* [1] din care ai scos o fabuloasă cantitate de aur. Aurul acesta îl aduceai acum — voiai să-l aduci, unde ? Ei ! În strada Sainte-Catherine, de bună-seamă ! Ca să-l dăruieşti unei familii sărmane care nu se aştepta la nimic. Doreai să faci o nemărginită surpriză micului Gérard Ollivier în leagănul lui, tatălui său, Joseph, mamei sale, Bernadette.

Ca roman-foileton, era greu să găseşti ceva mai bun.

...nu ai visat tu însuţi aşa ceva, la paisprezece sau cincisprezece ani ? Nu ai vrut să devii eroul care, înfruntînd toate primejdiile, pleacă în căutarea unei comori pe care s-o aducă celor dragi, strigîndu-le : „Gata ! Lăsaţi-vă munca

[1] *placer* = zăcămînt aurifer (engl.)

trudnică, părăsiţi-vă cocioaba, veniţi toţi cu mine în castelul meu, vă aduc Bogăţia !"

...nu i-ai fi spus nimic lui Joseph, nimic Bernadettei, nimic surorilor şi fraţilor tăi. Nimănui. Nu le-ai fi trimis niciodată nici un rînd. S-ar fi scurs ani îndelungaţi pînă la înapoierea ta. Toată lumea te-ar fi crezut mort... Şi dintr-o dată... Iată-te din nou în strada Sainte-Catherine, un bărbat bine, îmbrăcat ca un *milord*... „Ce doriţi, domnule ?" E chiar mama ta, Bernadette, care nu te recunoaşte ! E chiar Joseph, care intră în casă şi se încruntă zărindu-l pe acest domn elegant ! Şi pe urmă :

— Sînt Gérard !

Gérard ! E Gérard ! Gérard al nostru, micul nostru Gérard...

Hai spune, domnule Germain Forestier, nu crezi că, înainte de a se întoarce cu comoara sa în strada Sainte-Catherine, Gérard ar fi făcut bine să se intereseze mai întîi dacă Joseph şi Bernadette o merită ?

Sînt sigur că te-au muncit asemenea gînduri tainice, pe care nu ai fi vrut să le încredinţezi poate nici prietenului tău, Germain Forestier. Sînt sigur că atunci cînd mergeaţi seara să vă plimbaţi împreună pe la gară, te-ai gîndit, şi de

cîte ori, privind trenurile ce plecau spre Brest că într-o bună zi te vei ascunde într-un furgon, într-un vagon de marfă, printre lăzi, nimeni nu te va vedea ieşind din gara Brest, nimeni nu te va vedea suindu-te pe bordul marelui vapor care urma să ridice ancora şi să pornească spre New York...

Către Brest, nu mă îndoiesc, ai privit tu mai întîi. În direcţia oraşului Brest. Aventura şi Bogăţia. Ceva mai tîrziu te-ai întors spre Paris, cînd ai început să te gîndeşti la Glorie.

Eu unul, ştii, nu aveam mai mult chef să rămîn la Châteauroux decît aveai tu să rămîi la Laval şi mă duceam şi eu adeseori să mă plimb pe la gară. Războiul se sfîrşise, primul — vreau să spun celălalt. Nu se mai vedeau trecînd convoaie de trupe şi tunuri, americanii plecaseră. Oamenii spuneau că totul avea să redevină „normal".

Pentru că veni vorba: cum v-aţi descurcat în strada Sainte-Catherine, tot timpul cît Joseph a lipsit? Şi ce spunea Joseph cînd venea acasă în permisie? Dar tu, ce părere aveai? Puţin îţi păsa, aşa-i? Şi mie îmi păsa prea puţin, trebuie să mărturisesc. Războiul era treaba lor...

Am fost nevoiţi să recunoaştem, ceva mai tîrziu, că era şi treaba noastră. Am fost chemaţi şi noi sub drapel, eu ca să mă duc în Germania,

cu trupele de ocupaţie. Şi dacă această fată încîntătoare — Suzanne, funcţionara de la primărie — este bine informată, tu te-ai fi angajat în marină?

În felul acesta, te vei fi dus totuşi la Brest...

...Mergeam astfel, apropiindu-mă de liceu. Tot urmîndu-mi drumul, priveam în jur, interesat de multe amănunte, de aspectul unei case, al unei uşi, al unei ferestre, de atitudinea unui frizer proptit în faţa prăvăliei, de un copil care alerga cu un picior în rigolă şi cu celălalt pe trotuar. Ideea că domnul cu care tocmai mă încrucişasem era poate Gérard Ollivier îmi mai trecea din cînd în cînd prin minte, dar numai fugitiv. Eram atît de sigur că îl voi găsi acasă!

Inspectorul Favien cunoscuse oare vreodată aceste certitudini? Procedam întrucîtva ca ziaristul ce fusesem altădată, sau ca un romancier din trecut studiind mai întîi „mediul" în care să-şi „instaleze" personajul, sau ca un cineast care reperează exterioarele, după ce a turnat în studio prima scenă a filmului său, scena reuniunii de familie în ziua botezului, în jurul leagănului lui Gérard.

La liceu, am dat de oameni foarte îndatoritori. Pedagogul şef a binevoit să-şi întrerupă lu-

crul ca să-mi satisfacă cererea. A cotrobăit pentru mine în niște dulapuri adînci, a scos de acolo cîteva dosare printre care se aflau tocmai unele fotografii vechi... Și pe una dintre ele am putut vedea în sfîrșit — îmi bătea inima — chipul lui Gérard Ollivier la șaisprezece ani.

La început, nu puteai fi prea sigur. Numele elevilor — din clasa de filozofie — erau scrise pe dosul fotografiei, dar cu creionul. Iar creionul se cam ștersese. În plus, după cum era de așteptat, fotografia pălise mult și se îngălbenise, dar era totuși deslușită.

Fețele adolescenților sînt aproape întotdeauna frumoase. Ceea ce m-a izbit îndeosebi în înfățișarea lui Gérard Ollivier a fost o naivitate vădită și deplină și în același timp un aer de profundă visare, nu mai puțin vădită. În adîncul acelei priviri se întrezărea un regret, poate și un reproș...

Am plecat de la liceu și mi-am reluat drumul spre bulevardul Thiers, spunîndu-mi, sperînd că Gérard Ollivier posedă un album de familie. Voi vedea acolo în poze pe tatăl său, Joseph, ca soldat, pe mama sa, Bernadette, poate pe micuța nașă, Jacotte, pe calfa de frizer, Fernand, și pe Gérard însuși la prima împărtășanie, ca licean, ca marinar, dacă era adevărat că fusese vreodată, și voi vedea și cea mai frumoasă

poză din toate, cea care îl va înfățișa în ziua nunții, deoarece după spusele domnișoarei Suzanne, se căsătorise și avusese copii.

Mergeam mai departe foarte agale, ca un om care face o plimbare obișnuită, care are timp berechet, care poate hoinări în voie, se poate opri în fața prăvălioarei unui anticar sau a unui librar. Dar așa cum ți-am zis adineauri, mă încerca mereu senzația unui lucru care-mi scăpa și pe care ar fi trebuit să-l fac fără întîrziere. Mare mi-a fost rușinea, și e puțin spus, cînd mi-am adus aminte deodată că ceea ce trebuia să fi făcut era să mă opresc la prima cafenea și să mă așez la o masă ca să răspund la scrisoarea bătrînei mele nașe Eléonore. Unde mai pui că mi-am amintit de dînsa din întîmplare în clipa aceea ! Ce rușine ! Ce delăsători și uscați devenim ! Biata bătrînă, atît de inimoasă, care nu mă mai avea decît pe mine pe lume și pe care o lăsam într-o atît de mare părăsire ! Căreia nu mai găseam mare lucru să-i spun de atîta timp și încă mai puțin să-i scriu, ei care se ruga în fiecare zi pentru mine.

Îmi făceam reproșuri, dar era mult prea tîrziu, că ultima oară cînd o văzusem nu ascultasem cu destulă atenție ceea ce-mi povestea, în timp ce ne plimbam în grădina căsuței ei.

Dînsa îmi vorbea de ceruri, de Fecioara Maria, de preafericiţi şi de numeroşii copii pe care-i avusese — şi cărora le supravieţuise, tuturor. Îmi vorbea de Philippe, care zidise cu mîinile sale această căsuţă în care ea trăia...

...dar tu, Gérard, cum te-ai purtat cu naşa ta, Jacotte ? Mai trăieşte ? O mai vezi uneori ? Ştii s-o asculţi ? Dar cu mama ta, Bernadette ? Mi-ai putea jura că ai fost un fiu bun, că meriţi să primeşti comoara pe care n-ai fost în stare să i-o aduci ? Răspunde-mi repede că nu am dreptul să-ţi pun o asemenea întrebare, nici eu nici nimeni altul. Iar Germain Forestier nu mai mult ca altcineva.

Bătrîna mea naşă Eléonore mi-a vorbit odată de mînia lui Philippe cînd, la întoarcerea din război, şi-a dezbrăcat uniforma albastră ca să-şi pună iar haina de catifea albă şi brîul cel lat şi roşu.

— Iată tot ce-am cîştigat, a strigat el, dreptul să ne punem iar hainele vechi de lucru şi să ne urcăm iar pe schele ! De asta am acceptat să devenim ucigaşi ?

Cam atît a spus şi pe urmă n-a mai scos un cuvînt. Nu-l mai apuca nici mînia, decît atunci cînd era vorba de „intemperii".

...dacă nu ştii ce se înţelege prin asta, tu, al cărui tată frămînta coca lîngă cuptor, adu-ţi aminte, Gérard, că zidarii încetau lucrul deîndată ce se ivea ploaia sau gerul. Iar cine nu munceşte nu trebuie nici să mănînce, ţi s-o fi spus. De altfel, nici nu putea să mănînce căci nu era plătit ca să se uite cum cade ploaia sau ca să se ducă la cîrciumă să prindă putere bînd vin fiert, cînd afară era un ger de orăpau pietrele...

Ştii ce înseamnă „orele la pămînt" ?

— Ticăloşi afurisiţi ! striga Philippe.

Şi pe deasupra, ticăloşii ăştia pretindeau să-i dea lecţii !

Da, ştiu ! Nu asta e totul, o ştia şi Philippe. În ce mă priveşte, eu am ştiut-o dintotdeauna. Dar tu ?

Ce cale să apucăm ? Nu te-ai gîndit niciodată că totul ar putea fi altminteri, dar că şi tu însuţi ar trebui să-ţi cauţi o regulă — şi într-o bună zi să te pui în regulă — nu ai îndurat tu toată viaţa acest chin, bineînţeles cu zile de speranţă şi zile de disperare ? Dar ia spune-mi, cînd au început *toate astea ?* De foarte timpuriu.

Ce zi era şi ce oră şi ce vîrstă aveai cînd ai înţeles pentru prima dată că e în zadar...

Cînd Philippe ieşea seara la plimbare, lumea spunea că se duce să se întîlnească cu fete...

Tu, la ce vîrstă ai început să umbli după fete ? La ce vîrstă ai trecut pentru prima oară pragul casei cu nr. 24 din strada des Lices, dacă acolo, cum e foarte probabil, ţi-ai făcut debutul ? Ce vîrstă aveai în ziua cînd ai descoperit că puteai lua în braţe pe soţia prietenului tău şi îţi mai aduci cumva aminte ziua în care aceea pe care credeai că o iubeşti ţi-a pus coarne ?

Se pare că, în cele din urmă, eşti plătit cu aceeaşi monedă cu care ai plătit tu pe alţii. Cum ţi-ai ales femeia cu care te-ai căsătorit, dacă tu ai ales-o şi nu dînsa pe tine, şi cît timp i-ai rămas tu credincios ei şi ea ţie ?

Probabil că toate acestea îţi apar astăzi ca întîmplate altcuiva într-o altă viaţă. Şi care dintre voi doi l-a înşelat primul pe celălalt şi ce aţi povestit copiilor ? Ah, desigur, poţi să iei lucrurile în rîs, asta nu strică niciodată şi să spui că copiii erau încă prea mici ca să înţeleagă, dar ce vor fi simţit dînşii din toate astea ?

Şirul întrebărilor pe care ţi le poţi pune este fără sfîrşit.

Ce vîrstă ! La ce vîrstă ! De-a lungul vîrstelor vieţii... Ce-ai făcut cu fraţii şi surorile tale ? Ce mutră ai făcut în ziua cînd, pentru

prima dată, cineva te-a felicitat că nu ţi-ai trădat originea ? Şi ce-ai răspuns ?

Vezi că mai rămîn încă multe întrebări.

Ce-ai făcut pentru cei săraci şi pentru cei persecutaţi ? Şi cînd te-ai auzit spunînd unei femei ceea ce spuseseşi de atîtea ori multor altora, cum te-ai simţit ? Nu prea mîndru, cred.

Spune-mi, spune-mi, cînd ai roşit ultima oară, cînd ai plîns ultima oară ?

Ajunsesem. Bulevardul Thiers, de vreme ce acesta este de-aici înainte numele său, este un bulevard foarte frumos, cu copaci. Eram în aşa-zisele cartiere frumoase, bulevarde largi, ţi-am mai spus. Case măreţe din granit, în frumosul stil de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Am căutat casa domnului Gérard Ollivier şi am găsit-o, m-am apropiat tiptil, întrucîtva ca un borfaş. Nu ştiam încă dacă voi suna imediat sau mă voi plimba puţin pe bulevard. Am văzut că nu departe de casă şi chiar pe trotuarul din faţă era o cafenea, *Le Carillon*. Mi-am zis că voi intra mai întîi în cafenea să mă aşed, să mă odihnesc puţin, umblam de mai bine de o oră pe străzi şi meritam cu vîrf şi îndesat un păhărel de porto. Voi avea astfel răgazul să mă mai gîndesc.

Am intrat. Cafeneaua era un „bufet“, foarte curat, aproape elegant, gol. Am chemat. A sosit patroana. M-am aşezat la o masă lîngă fereastra deschisă. De-acolo puteam privi pe îndelete casa domnului Gérard Ollivier.

Patroana s-a întors în camera din dosul prăvăliei şi am rămas singur de tot. Să fi fost ora patru după-amiază. Şi ştii ceva? Abia dacă îndrăzneam să ridic ochii spre casa ceea! Într-atît, încît fără voia mea mîna mi se îndrepta spre volumul pe care îl aveam în buzunar. Aş fi vrut să-l scot, să-l deschid, să mă adîncesc în lectură, să mă ascund în el, de parcă aş fi vrut să folosesc cartea drept paravan, ca să nu văd şi să nu fiu văzut totodată. Notează că aş fi putut să profit de prilej ca să scriu cîteva rînduri bătrînei mele naşe, dar nu! Nu era momentul. Mîna mea căuta mereu volumul acela. Dar am lăsat cartea în buzunar şi am ridicat ochii.

Doamne, ce casă frumoasă era! La naiba! Nu mai eram aici în strada Sainte-Catherine! Locurile erau la fel de monotone, la fel de pustii şi atmosfera la fel de apăsătoare, dar, Doamne, frumoasă casă!

Nu era mai deosebită de celelalte dar nici mai prejos. O casă burgheză foarte frumoasă, care costase cu siguranţă foarte scump. Cît putea să valoreze metrul pătrat de teren într-un cartier ca acesta? O casă care cuprindea cel puţin vreo zece încăperi.

Două etaje. Mansarde. Acoperişul în perfectă stare. Zugrăveala desăvîrşită. Ansamblul impecabil. O casă făcută să adăpostească o familie numeroasă. Mi s-a părut, sau mă înşelau ochii, că pe uşă era fixată o plăcuţă de alamă?

Această uşă mă fascina, o uşă frumoasă de stejar lustruit, vîrîtă într-o boltă de cărămizi roz. Ca să ajungi la ea, trebuia să urci trei trepte de piatră, care trepte erau ocrotite şi ele de un foarte frumos grilaj din fier forjat.

Ah! cît aş fi vrut să văd pe cineva intrînd sau ieşind din această casă!

Ia spune, nu te miră puţin faptul că, atunci cînd am privit chipul lui Gérard Ollivier pe fotografia din şcoală pe care mi-o arăta domnul pedagog şef, nu l-am căutat şi pe al dumitale? Doi prieteni ca voi! Doi nedespărţiţi! Ar fi trebuit să vă aflaţi acolo unul lîngă altul! Ei bine, nici nu m-am gîndit la asta! Pentru un mare detectiv, oricum...

Ştii că în cele din urmă mi-am golit paharul şi am plecat fără să fi făcut un pas ca să mă apropii de uşa aceea şi să verific dacă într-

adevăr numele lui Gérard Ollivier se afla gravat pe plăcuța de alamă ?

Firește, o știi. Ai ghicit-o de mult.

Haida-de ! Ai știut-o tot timpul...

Cînd m-am înapoiat la hotel, am găsit un bilet de la domnișoara Suzanne, preafermecătoarea funcționară de la primărie.

Domnișoara Suzanne mă ruga să mă duc la *Café du Globe* pe la orele șase. Să cobor la subsol, la *Nautilus*. Acolo o voi găsi pe ea, împreună cu alte cîteva persoane. Avea să-mi comunice unele lucruri foarte interesante.

— Așadar, pe diseară, domnule inspector !...

„AI FĂCUT BINE. De o mie de ori îți spun că ai făcut bine. Cum ai putut crede vreodată ?" De astă dată nu mă mai adresam lui Gérard Ollivier ci mie-însumi. — „Cum ai putut să te gîndești vreodată că vei suna la ușa ceea ? Și presupunînd că Gérard Ollivier în persoană ar fi venit să-ți deschidă, după cum ai sperat, și de-ar fi fost el Gérard *al dumitale* sau *al meu*, n-ar fi trebuit oare să mă alunge ca pe cel mai netrebnic intrus, ba chiar cu un picior în spate, de la primele cuvinte pe care le-aș fi rostit ? Ce-aș fi putut spune ?"

La drept vorbind, mă prindea mirarea că fusesem atît de bleg, cum se spune poate cam vulgar, atît de supus, atît de ticălos. Să nu crezi că ceea ce m-a făcut să mă răzgîndesc a fost

aspectul acelei frumoase case bogate ! Nu ! Nu ! Venea mai din adînc. Mi se păruse, în timp ce mă aflam în bufetul acela, că mă trezeam în sfîrşit dintr-o hipnoză iar toate motivele întemeiate pe care mi le găsisem pînă atunci ca să nu fiu de acord cu misiunea aceasta îmi veniseră în minte mai limpezi, mai puternice ca oricînd înainte, îngreuiate încă de multe altele, izvorîte din propriile mele gînduri de cînd pornisem la drum.

Nu ! Nu ! De o mie de ori nu ! Nu se fac asemenea lucruri, nici măcar cu preţul unei averi, oricît de fabuloasă ar fi. Ceea ce ţinea de Gérard Ollivier îi aparţinea doar lui. Nu se cuvenea să fie spionat nici de mine, nici de nimeni altul şi dacă m-am sculat şi am plecat fără să mai arunc măcar o privire, am făcut-o din ruşine.

Banii de comision pe care-i ţineam încă în buzunar — îl umflau de tot — şi care mă apăsau atîta, te asigur, şi pe care iată-i acum pe masă, aş fi vrut să ţi-i dau înapoi chiar atunci, sau să-i arunc în gîrlă. Ţi-am mai spus-o : nu aveam nevoie de bani, nu sînt din oamenii pe care-i plăteşti şi, pe de altă parte, ştii şi dumneata, nu-ţi promisesem nimic.

Ştiu : cine tace consimte. Dar nu-mi era capul la zicale. În privinţa dumitale, mă simţeam mai departe absolut liber. Nu eram prietenul dumitale.

Iată ce nu încetam să rumeg în minte pe cînd mă înapoiam la hotel, cuprins de ciuda şi tulburarea pe care le simte cel ce se vede împotmolit într-o situaţie falsă, în care nu ar fi depins decît de el să nu intre. Ciudă împotriva mea însumi şi, bineînţeles, împotriva dumitale. Şi tulburare sporită de priveliştea acelor străzi fără suflet, mustind de peste tot o plictiseală cumplită.

Voiam să iau trenul înapoi. Aveam să mă întorc acasă chiar în acea noapte, aveam să sui cele o sută douăzeci şi patru de trepte cu o iuţeală de băieţandru iar a doua zi aveam să mă duc iar în strada Saint-Louis-en-l'Ile ca să desăvîrşesc curata şi simpla distrugere a „arhivei" mele prin foc.

Iată ce nu încetasem să rumeg în minte, iată ce mai rumegam încă ducîndu-mă la întîlnirea de la *Globe*. Vezi că bileţelul domnişoarei Suzanne mă făcuse să revin asupra hotărîrii de a mă înapoia la Paris.

La urma urmelor — la punctul unde ajunsesem nu mai avea mare importanţă — nu însemna decît că voi petrece o seară la Laval şi voi dormi o noapte într-o cameră de hotel.

Mă simţeam mai mult ca oricînd stăpîn pe joc. Îl puteam întrerupe în orice clipă, aşa cum închizi o carte a cărei lectură a încetat să-ţi placă.

Faptul acesta îmi dădea un mare sentiment de uşurare, totul avea să meargă lesne. Trebuia doar să petrec o oră la *Nautilus*, aşa ca la un spectacol, şi avea să sosească îndată seara, noaptea...

Cine nu aşteaptă seara? Cine nu aşteaptă noaptea?

Dar, Doamne, Dumnezeule sfinte! Ce gălăgie, ce larmă, ce îmbulzeală cînd am intrat la *Globe!* Era ora aperitivului şi a vînzătorului de bilete la Loteria naţională, ora jocurilor automate şi a tonomatului. Ora destinderii, ce mai!

M-am strecurat cum am putut pînă la scara din fund. O săgeată luminoasă arăta că pe acolo se cobora la *Nautilus*, un loc liniştit, pustiu şi răcoros, modern, în lac şi nichel, cu un bar mare ca salonul unui iaht, ai cărui pereţi erau îmbrăcaţi în lemn lustruit de culoare deschisă, presărat cu inscripţii umoristice, negre.

Un covor. Mese pătrate din material plastic, luminate din interior. Feeric. Ici-colo, ancore marinăreşti complet negre şi colaci de salvare

ca nişte coroane albe, plase de pescari cu dopurile lor de plută şi bilele lor de sticlă multicoloră. Să tot visezi.

Deasupra barului un ceasornic mare sub un glob de sticlă, ca într-un hublou.

Ceasul nu arăta încă ora şase. Venisem puţin mai devreme. Privind ceasul acela în clipa în care mă aşezam: „Ia te uită, mi-am spus, acum douăzeci şi patru de ore..."

Intr-adevăr, cam pe la ora aceea, în ajun, ai împins uşa întredeschisă a biroului inspectorului Favien din strada Saint-Louis-en-l'Ile...

Nu venea nimeni. Probabil nu băgaseră de seamă că a coborît un client la *Nautilus*. Înapoia tejghelei nichelate a barului, nici un *barman*. nici o *barmaid*. Era o linişte deplină. Nici un zgomot nu răzbătea de sus.

Într-un loc ca acesta m-aş fi retras odinioară, cînd mă duceam să fac reportaje, ca să-mi redactez articolul şi sînt foarte sigur că şi inspectorul Favien ar fi fost încîntat să petreacă aici o oră la sfîrşitul zilei, ca să-şi pună la punct notele privitoare la ancheta în curs.

Dacă n-aş fi aşteptat-o pe domnişoara Suzanne şi cele cîteva persoane pe care trebuia să

le aducă cu dînsa, poate că ţi-aş fi scris o scrisoare lungă. Dar fără îndoială că nu ţi-aş fi povestit atîtea ca astăzi, nici în acelaşi fel...

A venit o chelneriţă. Am cerut să-mi aducă... ei da, ce să-i faci, tot vin!

Pe masa luminoasă, paharul de vin pe care l-a pus chelneriţa părea un giuvaer minunat!

Guşti plictiseala în faţa unui pahar cu vin bun?

...„Pe mîine, Valérie..."

Îmi auzeam vecinii de pe terasa celeilalte cafenele din piaţa 11 Noiembrie la amiază, în clipa cînd stăteau în picioare faţă în faţă şi mînă în mînă, înainte de a se despărţi.

Favien îmi povestise cîndva cum, după multă vreme, simplul fapt de a auzi pronunţîndu-se numele de Valérie îl mai mişca adînc. Oh! El nu avea nevoie de asemenea întîmplări, ca aceea care l-ar fi făcut să se aşeze la o terasă, pentru a-şi aminti. Totul rămăsese săpat adînc, îmi spunea el, şi acolo va rămîne pînă la sfîrşit. Ba chiar adăuga, avînd ca un fel de presimţire că nu va ajunge bătrîn, că nu va avea timpul să uite. Mă întreba dacă eu credeam că nu posezi decît ceea ce ai pierdut. Nu eram foarte încredinţat că asta voia să spună mare lucru.

Timp de cîţi ani o regăsise el pe Valérie noapte după noapte în visurile sale?

— O căutam în visurile mele aşa cum o căutam pe stradă dar în visurile mele o găseam întotdeauna, ea era cea care venea la mine, şi niciodată pe stradă.

Nu vorbise cu nimeni despre asta niciodată — şi despre asta aş fi vrut şi eu să-i vorbesc lui Gérard, să ştiu dacă şi dînsul, la ce vîrstă, în ce perioadă din viaţă, întîlnise o Valérie, şi dacă era în stare să-mi spună ce se întîmplase şi după cît timp.

„Pe mîine, Valérie! Tot la fel ai să fii, nu-i aşa?"

Ea îi răspundea că nu trebuie să se teamă. La rîndul său, el îi răspundea că nu se teme şi credea că spune adevărul, şi era adevărul, dar se temea avînd în acelaşi timp încredere, zicîndu-şi că nu merită nimic şi adormea cu gîndul la ultimele ei cuvinte şi la acea minunată făgăduială că mîine va fi tot la fel ca în ajun, fără să creadă că s-ar putea, fără să-i treacă măcar prin minte că s-ar putea să vină vreodată o zi fără mîine...

Deoarece aşteptarea domnişoarei Suzanne şi a însoţitorilor ei se prelungea iar gîndurile despre Favien şi Valérie care mă răscoleau erau

atît de dureroase, mîna mea se îndreptă fără voie, ca şi adineaori la bufet, spre cartea pe care o purtam în buzunar. Dar, ca şi atunci, mi-am stăpînit gestul, zicîndu-mi că nu era posibil aici. Absolut de loc. Şi în acelaşi timp, rîdeam în mine pentru că, nu ţi-am spus-o, dar cartea aceea era *Mănăstirea din Parma* — şi să vii la Laval să reciteşti *Mănăstirea !...*

Bine. Să aşteptăm pe domnişoara Suzanne şi pe însoţitorii ei. Să ne spunem că totul este egal, să ne prefacem că ştim, ca şi cum n-am şti, că ceea ce n-am avut nu exista şi la fel ceea ce nu vom avea, că bunul-simţ înseamnă să ne aşteptăm la toate, adică la nimic — curaj, frate ! — şi că, la bucurie, ca şi la supărare, ora care se uită şi care va fi uitată nu e niciodată mai mult decît o oră la vremea ceasornicelor.

Ascultă : iată că sună două şi jumătate la Saint-Thomas-d'Aquin. Ascultă ecoul dangătului solemn scos de căderea ciocanului pe bronz, în toiul nopţii ! Nu-ţi aminteşte de nimic ? Nu cumva de ceea ce se înţelege prin chemarea la ordin ? O singură lovitură, în toiul nopţii.

— Am păstrat totul pentru mine, îmi spunea Favien, pentru mine singur. Nu am spus niciodată nimic nimănui. Am socotit mult timp

că trădîndu-mă o trădam mai întîi pe dînsa Ceea ce era în legătură cu ea şi cu mine ne aparţinea doar nouă iar pătrunderea altora în taina noastră însemna mîrşăvie şi distrugere. Cum se face că o mai caut încă pe stradă crezînd că o zăresc în mulţime şi că păşesc ca un somnambul în întîmpinarea ei ?

„La revedere, Valérie !"

DOMNIŞOARA SUZANNE TOT NU VENEA. Am simţit că mă cuprinde nerăbdarea. Am început să mă gîndesc la dumneata, aşa cum te văzusem înainte cu douăzeci şi patru de ore, şi nu ştiu prin ce intuiţie mi s-a părut a ghici deodată că toată viaţa dumitale ai iubit cu pasiune adevărul, dar probabil cu aceeaşi pasiune teatrul...

Nu era decît o părere, bagă de seamă. Nu eram sigur că era justă. Şi nu lua în nume de rău cuvîntul „teatru". Poate erai un artist ?

Mă mai simţeam cuprins şi de altă curiozitate, şi de altă nerăbdare, să ştiu ce ne vom spune cînd ne vom revedea, dumneata şi cu mine, domnule Germain Forestier, şi ce voi afla de la dumneata despre dumneata însuţi, cum

se vor petrece lucrurile între noi : ei bine, după cum vezi, prevăzuseşi fără îndoială că se vor petrece cum se petrec şi erai de acord dinainte ?

Văd bine că da. Lasă-mă să continui.

Era ora şase şi un sfert exact — nu-mi luam ochii de pe ceas — cînd domnişoara Suzanne apăru în capul scării, mai cochetă, mai frumoasă ca oricînd, voioasă, numai zîmbet, încîntată, încîntătoare, ca să nu mai pomenesc şi de mersul ei graţios, de eleganţa fiecărui gest al ei. Era seducţia însăşi, lucru de care se prefăcea neştiutoare, bineînţeles, iar vocea ei tinerească era tot atît de melodioasă, de pură, dulcea muzică a unei ape limpezi şi răcoroase.

O adevărată marchiză !

Ajunsese la jumătatea scării cînd a întors capul şi am auzit-o strigînd :

— E aici ! Veniţi, domnule Raphaël. Şi dumneavoastră, domnule Truffaud. Coborîţi. Spuneţi-i doamnei Lasserre că e aici...

Ea coborî scara pînă jos. Mă ridicasem ca să mă duc în întîmpinarea ei.

— Bună ziua, domnule inspector ! Am făcut treabă bună, o să vedeţi !

Şi iat-o că se aşază, dar plină de neastîmpăr, aranjîndu-şi pliurile fustei, scoţîndu-şi pudriera pe cînd ceilalţi coboară unul după altul dar

foarte încetişor, din cauza domnului Raphaël care mergea în frunte foarte precaut, aşa cum trebuie să meargă un om foarte bătrîn cînd coboară o scară cam grea.

Domnul Raphaël era într-adevăr un om foarte bătrîn. Să zicem, pentru a-i desăvîrşi portretul, că era un moşneguţ foarte ciudat, drept şi uscat, atît de slab încît părea că nu are nici greutate nici volum, un fel de păpuşă bătrînă ca acele figurine din cutiuţele cu muzici care execută dansuri şi reverenţe cînd a fost întors arcul ce declanşează în acelaşi timp menuetul.

Bătrînelul acesta firav, care venea cu paşi mărunţi, arăta extrem de curat. Se vedea imediat că există desigur cineva care are grijă de dînsul. Află că purta un costum gri, pantofi galbeni şi o cravată verde, un boboc de trandafir la butonieră şi că făcea parte din acel soi de bătrîni care rîd tot timpul, care nu spun niciodată vreo vorbă fără să rîdă, ca şi cum ar fi gata să izbucnească în hohote de rîs. O faţă frumoasă, trandafirie şi netedă, fără riduri şi fără fir de păr, o gură mică şi doi ochi mari de culoare deschisă. Albaştri. Aştepţi pălăria ? O pălărie de paie, pe care a scos-o politicos cînd a ajuns jos.

Următorul, domnul Truffaud, avea aerul unui fotograf de pe vremuri. Cu toate acestea nu era

prea bătrîn : să tot fi avut între patruzeci şi cinci şi cincizeci de ani. Serios, chiar sever. Haine negre, pălărie neagră cu boruri largi. Bărbuţă căruntă şi lavalieră. Ochelari. Un adevărat fotograf din anii douăzeci-douăzeci şi cinci. Nu era fotograf, tatăl său fusese. Dînsul, după cum aveam să aflu neîntîrziat, era pur şi simplu meditator.

Şi-a scos foarte ceremonios pălăria, salutîndu-mă cu o voce cavernoasă :

— Respectele mele, domnule inspector.

Şi veni să se aşeze lîngă domnişoara Suzanne, foarte preocupată în acea clipă de lacul de pe unghii...

Doamna Lasserre, cel de-al treilea personaj care sosise la *Nautilus* la convocarea domnişoarei Suzanne, era o femeie foarte frumoasă, cam la patruzeci de ani, foarte brună, voinică, îmbrăcată foarte sobru, ca o burgheză care se respectă, cu multă decenţă. O femeie foarte la largul ei în ce priveşte mijloacele de existenţă, mult mai puţin în felul de a se purta, cum se vădi imediat în încetineala studiată cu care coborî scara şi mai mult încă în atitudinea pe care şi-o luă, oprindu-se după ultima treaptă şi zicînd :

— De ce am fost chemată aici ?

Nimeni nu răspunse la această întrebare, în afară de domnul Raphaël printr-un rîs uşor — şi pot fi luate drept răspuns privirea de aspră dojană pe care i-o aruncă domnul Truffaud, oftatul domnişoarei Suzanne şi acel gest al mîinilor care sînt ridicate şi lăsate să cadă pe genunchi la o întrebare care plictiseşte ?

Tăcerea care urmă îmi dădu răgazul s-o admir pe îndelete pe doamna Lasserre în frumuseţea ei de femeie împlinită. O adevărată frumuseţe în ciuda aerelor de burgheză, înaltă, voinică e adevărat, dar, cum se zice, sculpturală. Nu avea nici graţia nici cochetăria domnişoarei Suzanne, care părea făcută pentru o pictură, ba chiar pentru un pastel. Doamna Lasserre era un model admirabil pentru o Venus din care un sculptor de geniu să creeze capodopera vieţii lui.

— Vreţi să-mi spuneţi de ce am fost chemată aici ?

Arăta ca o nobilă doamnă jignită, pe obrazul ei de meridională cu tenul smead doi ochi mari, negri, ardeau de mînie şi de pasiune.

— Dar să vezi, Roxane... voi să spună domnişoara Suzanne.

— Dumneata...

Şi întorcîndu-se spre mine :

— Sînteţi domnul inspector Favien ?

Cum ai putea crede că am răspuns nu ? Am răspuns da.

— În cazul acesta, reluă doamna Lasserre, nu am să vă pun decît o singură întrebare, domnule : l-aţi regăsit ?

Întrebare pusă cu tonul pasiunii însăşi. I-am văzut pieptul fremătînd şi pleoapele coborînd.

— Nu, doamnă. Încă nu...

Domnul Truffaud îşi aplecă fruntea, domnul Raphaël mă privea cu gura căscată şi ochii holbaţi. Domnişoara Suzanne părea că este în elementul ei, se amuza grozav. Doamna Lasserre nu se clintise, stătea tot în picioare, dreaptă, în josul scării.

— Şi credeţi, reluă ea, că veţi reuşi ?

Am răspuns că aşa speram — şi atît a fost de ajuns pentru ca doamna Lasserre să consimtă în sfîrşit să vină să se aşeze cu noi, domnişoara Suzanne invitînd-o cu un gest surîzător :

— Ia loc pe scaunul ăsta, dragă Roxane...

ACUM CÎND ŢI LE POVESTESC, întîmplările astea îmi apar şi mie ca nişte întîmplări de roman...

N-ai să-mi iei în nume de rău că trec peste prezentări, peste venirea chelneriţei, peste alegerea băuturilor : pentru domnişoara Suzanne, iarăşi un suc de fructe, de data asta de ananas, pentru doamna Lasserre un pahar de porto, domnul Truffaud comandă o halbă cu guler ; cît despre bătrînul domn Raphaël, pe legea mea, el nu se încurcă în răspuns : „Eu ? îi zise chelneriţei, eu am să iau un *pernod,* dar plin cu vîrf !" Inutil să-ţi mai spun că, în ce mă priveşte, eu rămîn tot la vin...

...Faptul capital pe care l-am aflat şi care avea să precumpănească de acum încolo a fost că Gérard Ollivier plecase din oraş de mai multe luni, părăsindu-şi familia, că, de atunci, nu dăduse de ştire nimănui, că fusese vîndută casa din bulevardul Thiers, că soţia şi copiii lui Gérard Ollivier plecaseră şi ei din Laval ceva mai tîrziu, dar nimic nu îndreptăţea să se creadă că s-au dus să-l întîlnească pe Gérard. Nimic nu îndreptăţea să se creadă nici contrariul : asupra acestui punct ca şi a întregii chestiuni, misterul rămînea deplin.

Dacă n-ar fi fost faptul că registrele stării civile nu purtau în dreptul numelui său menţiunea „decedat" s-ar fi putut crede că era mort. Nu era mort, ci *dispărut.*

Acesta era faptul capital.

Înainte de a ajunge la căutarea motivelor care-l împinseseră să dispară — nu mai ştiu cine a pronunţat cuvîntul „fugă" — cei de faţă ar fi vrut să ştie, doamna Lasserre mai ales, de ce şi pe socoteala cui îl căutam.

Cine îmi dăduse această însărcinare ?

— Nu aparţineţi poliţiei oficiale, sînteţi detectiv particular, nu-i aşa, domnule inspector ?

Da. Într-adevăr, rolul meu era acela al unui detectiv particular. Cu toate acestea eram obligat să respect secretul profesional.

Răspunsul meu o mîhni mult pe doamna Lasserre. Nu i-am putut oferi drept mîngîiere decît o frază prin care-i atrăgeam atenţia asupra calităţii mele de detectiv particular, care dovedea cel puţin că Gérard Ollivier nu era urmărit pentru crimă.

— Dacă ar fi fost vorba de vreo afacere de acest fel, nu pe mine m-aţi vedea aici ci pe inspectorii de la poliţia judiciară.

Biata doamnă Lasserre ! Dacă ai fi văzut cum i se crispau mîinile !

Prezenţa bătrînului domn Raphaël se explica prin însăşi vîrsta lui. El cunoscuse pe toată lumea. Nu ştiu cum îl dibuise domnişoara Suzanne ; dînsul se afla acolo ca cel mai vechi martor.

Despre Gérard Ollivier însuşi nu ştia nimic, dar îl cunoscuse foarte bine pe Joseph, lucrătorul brutar, şi pe Bernadette, nevasta lui Joseph. El, nu-i aşa, el, Raphaël, muncise, ehei, pînă aproape de şaptezeci de ani, tipograf de meserie. Către sfîrşit, nu mai făcea mare lucru, îl ţineau totuşi la tipografie — dar într-o bună zi intrase în spital. Un celibatar bătrîn ca dînsul, unde vreţi să meargă să-şi sfîrşească zilele ?

Era internat. Internat cu plată. Nu avea de ce să se plîngă. Se fîţîia toată ziua. Bun. Dar,

ca să revenim, sigur că îl cunoscuse pe moş Joseph Ollivier. În vremea aceea, brutarii lucrau noaptea. Frămîntau aluatul cu mîinile şi braţele, goi pînă la brîu, iar din cînd în cînd îi vedeai ieşind din camera cuptorului cu un sac gol aruncat pe umeri, ca să se ferească de aerul rece, şi dînd fuga la cîrciuma de peste drum ca să bea un *„dyable."*

Ce este un *„dyable"* ? Este o cafea cu rom. Moş Joseph ţinea straşnic la *„dyable"* ! Dădea o duşcă pe gît, ca nimica ! Nu i s-ar fi putut vreodată reproşa mare lucru, dar asta, da. Şi îi făcea plozi Bernadettei cît putea. A avut cel puţin cinci sau şase... Noi, ăştia, tipografii, lucram şi noi cîteodată noaptea, în perioadele electorale, de pildă, şi ne duceam şi noi să tragem o duşcă din cînd în cînd. Îi găseam acolo pe brutari. Şi aşa...

Către sfîrşit, Joseph s-a mai aşezat totuşi, cînd a început să-şi dorească o căsuţă clădită de el...

Aceasta a fost „depoziţia" lui moş Raphaël, cel puţin aşa cum poate fi ea rezumată. Nu păru s-o intereseze prea mult pe doamna Lasserre, dimpotrivă. Tot ascultînd trăncăneala bătrînelului şi chicotelile cu care-şi întretăia frazele, ea dădu semne vădite de nerăbdare

care fură observate de toţi cei de faţă, afară doar de domnul Raphaël însuşi.

Cît despre mine, eram foarte curios să ştiu ce avea să spună domnul Truffaud. Acesta asculta cu atenţie încordată, fără să privească pe nimeni şi fără să facă vreo altă mişcare decît ca să bea din cînd în cînd o înghiţitură de bere...

Doamna Lasserre nu se atinsese încă de paharul de porto.

Aşa cum ne aşteptam cu toţii, urma să-l auzim pe domnul Truffaud ; ai să vezi îndată că, ce-i drept, l-am auzit dar ceea ce a spus n-a fost chiar ce am fi putut noi prevedea, şi nici dînsul, sînt sigur.

Într-adevăr, se petrecu o întîmplare neprevăzută chiar în clipa în care domnul Truffaud se pregătea să-şi facă depoziţia, întîmplare care îl împiedică s-o mai facă dar îi dădu prilejul, în schimb, să dezvăluie anumite lucruri de cel mai mare interes pentru mine.

Domnişoara Suzanne, mereu încîntătoare în rolul ei de gazdă, avu doar răgazul, după ce termină bătrînul domn Raphaël, să ne informeze că domnul Truffaud, de profesie meditator, fusese vreme îndelungată prieten foarte intim cu Gérard Olliver şi că, în această calitate...

Aici fu întreruptă de un vacarm, un adevărat vuiet care se rostogolea pe scară, de-a lungul căreia cobora în fugă o bandă de băieţi şi fete într-o mare agitaţie. Erau şase sau şapte cu totul. Rîdeau în hohote dar încetară să rîdă şi rămaseră toţi nemişcaţi cînd, o dată ajunşi jos, ne văzură, cînd îl văzură pe domnul Truffaud sărind ca un diavol de jucărie din cutia sa şi îl auziră strigînd furios :

— Ce căutaţi voi aici ? N-am nevoie de voi deocamdată !

Doamna Lasserre sărise şi dînsa nu mai puţin furioasă decît domnul Truffaud, dar furioasă ultragiată.

— E un scandal ! strigă ea. M-aţi atras într-o cursă ! continuă apoi, adresîndu-se domnişoarei Suzanne, care contempla scena şi ridică spre doamna Lasserre cea mai nevinovată privire.

Am auzit-o bîiguind :

— Eu ?

Pe tonul celei mai desăvîrşite uimiri şi, de ce să n-o spun, a celei mai desăvîrşite nevinovăţii.

Doamna Lasserre însă nu-i mai dădea nici o atenţie, nici ei, nici altcuiva. Pleca. Tinerii care rămăseseră în picioare în mijlocul barului se dădură la o parte ca s-o lase să treacă — dar dînsa veni înapoi spre mine. scoase un cartonaş

din poşetă şi mi-l întinse, spunîndu-mi aproape şoptit :

— Pentru Dumnezeu, domnule inspector, regăsiţi-l şi daţi-mi de ştire...

...Crezi poate că acum totul se sfîrşise ? Nu. Doamna Lasserre mai avea un cuvînt de spus. Domnului Truffaud. O făcu fără grabă. Se opri în faţa lui, măreaţă.

— Pe dumneata, pedant ridicol, voi şti să te împiedic să-ţi pui planul în aplicare ! Las' pe mine ! Pentru că nu ai dreptul, auzi, nu ai dreptul !

Palid de furie, domnul Truffaud o salută aplecîndu-se foarte ceremonios şi îi răspunse cu vocea sa de bas :

— Doamnă, numai inspiraţia mea îmi poate da ordine !

De astă dată, doamna Lasserre ridică din umeri şi dispăru, străbătînd grupul tinerilor care se dădură la o parte, temători ; ea urcă scara aproape în fugă.

Iată scena la care am asistat uluit. Atunci, m-a dezorientat. Mă credeam foarte departe de... subiect. Cînd colo, ne aflam chiar în miezul lui...

Îmi era foarte limpede că doamna Lasserre nutrea pentru Gérard ceea ce se numeşte o pa-

siune. Îmi era foarte limpede, de asemenea, că Gérard, fie că împărtăşise sau nu această pasiune, o părăsise pe doamna Lasserre, şi că, din ziua „fugii" lui, nu-i dăduse de veste nici ei mai mult decît altcuiva.

Aflînd să sosise în oraş un inspector care făcea o anchetă asupra lui Gérard, ea nu şovăise nici o clipă la invitaţia domnişoarei Suzanne. Era un act de mare curaj din partea unei femei de felul şi caracterul ei. Nu se aşteptase însă să-l găsească acolo pe domnul Truffaud, „pedantul ridicol".

Culmea culmilor, după ce aflase că nu ştiam încă nimic despre Gérard, că nu-l regăsisem, că speram doar să reuşesc, că habar nu aveam încă unde se afla, a mai trebuit să se întîmple şi năvala acelei bande de tineri. Găseam că merită toată compătimirea.

Ce era oare între dînsa şi domnul Truffaud, de unde această duşmănie a cărei violenţă o văzusem cu toţii, la ce pretindea ea oare să se opună, care era planul domnului meditator ?

Iată-l : domnul Truffaud ni-l aduse chiar el la cunoştinţă. Era autorul unei drame : *Monumentul*, iar băieţii şi fetele care năvăliseră la *Nautilus* alcătuiau mica trupă de actori care intenţionau să joace drama aceasta. Aveau să

dea foarte curînd mai multe reprezentații în cadrul activităților culturale locale.

Trupa se numea: *Bricheta.* Tinerii actori obișnuiau să se întîlnească în fiecare seară la *Nautilus,* ceea ce nu știa domnișoara Suzanne, ceea ce domnul Truffaud uitase și, de altfel, domnul Truffaud nu se așteptase la venirea doamnei Lasserre. În concluzie...

Cadrul piesei intitulate *Monumentul* era un mic oraș de provincie. Acest oraș nu poseda nici un alt monument în afara monumentului celor morți. Într-o bună zi, cineva băgă de seamă că ar mai trebui încă unul. Dar nu aveau pe cine să preamărească.

Se putea oare recunoaște deschis o atare sărăcie încît generații de-a rîndul, dintre fiii comunei, nici unul singur să nu fi meritat să-și aibă bustul cioplit în piatră? Era oare cu putință ca acest orășel să nu fi zămislit niciodată un poet, un muzician, un pictor, un inventator, măcar un sfînt?

Încă din primul tablou se constituia un *Comitet pentru Monument,* al cărui suflet era un anume domn Roussel, funcționar, om citit...

Iar acest domn Roussel — transpunere vădită a domnului Truffaud „pedantul ridicol" — ajungea la *concluzia* că în lume există, asemenea unor fii de regi pierduți, oameni remarcabili, îndeobște singuratici, care rămîn de-a pururi necunoscuți deoarece nu au făcut niciodată nimic pentru gloria lor. Se prea poate chiar ca unii din acești oameni remarcabili să fi fost puțin disprețuiți în timpul vieții lor. Unui asemenea om trebuia să i se înalțe un monument și tocmai se nimerea că în comuna lor trăise mulți ani de-a rîndul ...un singuratic, căruia domnul Roussel îi fusese prieten.

Ei! ei! acum am început eu să văd dincotro bătea vîntul!

Era de la sine înțeles, după domnul Truffaud, că înălțarea monumentului trebuia să fie însoțită de o cărticică închinată vieții celui pe care aveau de gînd să-l preamărească. Sfîrșitul celui de-al treilea tablou, poate al celui de-al patrulea, îl arăta pe domnul Roussel la lucru, consultînd tot felul de hîrțoage, scrisori vechi, carnete vechi, poze vechi — arhivă, ce mai! — ca un student care lucrează la o teză. Ca un biograf, ca să rostim în fine cuvîntul, ca un simplu inspector însărcinat cu „urgentarea" unei anchete!

Iată însă că în sînul *Comitetului pentru Monument* se ridicară întrebări, se produse fur-

tună, se constituiră două tabere: aveau sau nu aveau dreptul să scormonească astfel viaţa unui om care nu ceruse niciodată nimic nimănui? Cum să alegi, între glorie şi scandal? Şi apoi, la naiba, omul acesta avusese soţie şi copii care aveau poate şi ei un cuvînt de spus?

Cît despre doamna Lasserre, ea era „împotriva" *Monumentului*. Din pudoare, bineînţeles, datorită anumitor aluzii transparente, pentru că nu dorea să afle anumite adevăruri, pentru că dînsa...

Uf! Îţi mărturisesc că mi se cam învîrtea capul. Mă înăbuşeam, cum s-ar spune. Am părăsit societatea celor de la masă. Îmi simţeam picioarele grele cînd am urcat scara.

Mă aşteptam să găsesc cafeneaua tot atît de zgomotoasă, dar era aproape pustie; trecuse de mult ora şapte. Oamenii se duseseră, cei mai mulţi, pe la casele lor. Nu mai erau în local decît vreo trei-patru clienţi şi printre aceştia ştii cine? Léon!

Poate că l-ai uitat, eu însă nu. Léon, zidarul acela pe care-l văzusem dimineaţa în strada Sainte-Catherine cînd m-am plimbat cu trăsura.

Stătea acolo singurel în faţa unui pahar cu vin roşu. Îşi răsucea o ţigară aşa cum îl văzusem

atît de des pe Philippe răsucindu-şi-o pe a lui, aşa cum învăţasem să fac şi eu în tinereţea mea.

Privirile ni s-au încrucişat. M-am întrebat dacă o să mă recunoască. De ce m-ar fi recunoscut? I-am zîmbit. El a văzut, dar nu s-a clintit. Am grăbit puţin pasul. Mi s-a părut că ochii lui mă urmăreau dar nu sînt prea sigur.

Am împins uşa şi am ieşit afară. Uşa n-a făcut nici un zgomot: o uşă de sticlă, modernă, care s-a deschis şi s-a închis în tăcere. Nu ca a lui, vezi bine! Poc! Pe un butoi gol!

Cînd mi-am dat seama că s-a sfîrşit, că nu mai aveam nimic de făcut la Laval, m-a cuprins un sentiment de uşurare

Ah! să ne înţelegem! Aş mai fi avut poate ceva de făcut acolo! Aş fi putut căuta să-i revăd pe doamna Lasserre şi pe domnul Truffaud, martorii principali ai vieţii lui Gérard. Aflasem îndeajuns din cele întîmplate la *Nautilus,* dar mai rămîneau multe de aflat şi aş fi perseverat poate, dacă aş fi crezut cel puţin că aceasta era dorinţa clientului meu.

Nu o mai credeam.

Nu-mi mai rămînea de aici înainte decît să mă duc să mănînc undeva, la întîmplare, apoi să mă interesez ce tren puteam lua a doua zi dimineaţa spre Châteauroux.

...ORA TREI DIMINEAŢA, GÉRARD. Ascultă cum cad cele trei lovituri ale orei trei la Saint-Thomas-d'Aquin!

De ce se spune oare că ora trei dimineaţa este ora celei mai depline singurătăţi? Ea este totuşi asemenea celorlalte: o oră goală. Cine a scris că în singurătatea inimii este întotdeauna ora trei dimineaţa?

Uite ce liniştită e noaptea! Cîtă tihnă deasupra oraşului! Străzile sînt pustii, de parcă s-ar fi retras marea.

Ce tăcere în casă! Tînărul student şi frumoasa lui iubită au adormit, lipiţi unul de altul, în patul prea strîmt. Bătrînele noastre nu mai fac nici ele vreun zgomot. Poţi să asculţi: nici un oftat, nici o tuse, nici un zgomot de uşă sau

de paşi. Fără îndoială, bătrînele noastre nu dorm ele toate, dar cele care nu dorm stau în capul oaselor, tăcute, cu ochii deschişi. N-au aprins lumina pentru că trebuie să facă economie iar o lampă la ce bun cînd nu mai priveşti decît în tine însuţi?

Şi ele îşi deapănă amintirile, aşteaptă, îşi numără mătăniile rugîndu-se pentru copiii morţi.

Mai răsună ultimul ecou al celor trei lovituri în bronz pe care le-am auzit şi în noaptea aceea petrecută la Laval...

Aşteaptă! Am să-ţi povestesc. Se întîmplă întotdeauna ceva la care nu te aştepţi. În seara aceea, în camera mea de hotel, către ora nouă... Aşteaptă!

Crezi cumva că mă apucasem în sfîrşit să recitesc *Mănăstirea?* Da' de unde! De unde! Cartea era acolo pe măsuţă. Nu, nu citeam. Mă aflam în cameră, umblînd încolo şi încoace, fumîndu-mi pipa, mă gîndeam aşa cum se zice că te gîndeşti cînd visezi şi laşi să vină şi să se ducă amintirile, imaginile, cugetările, chipul doamnei Lasserre de pildă, gîndul că o voi vedea a doua zi pe bătrîna mea naşă Eléonore. Să nu uit să-i trimit o telegramă îndată ce mă voi fi sculat.

Îmi va vorbi despre îngeri. A sperat ea cu adevărat ? Speră oare ? A văzut, a știut, știe ea mai multe decît tine și mine ? Ce așteaptă oare de la Judecata de apoi și cum se pregătește s-o întîmpine ?

Ea îmi va vorbi de Philippe.

La Judecata de apoi, mînia lui Philippe se va fi astîmpărat în cele din urmă ? E drept că încă înainte de sfîrșitul lui pămîntesc mînia aceasta parcă se stinsese.

Dar a mea nu, Gérard ! Încă nu ! Nicicînd !

Philippe nu mai vorbea de războaie, nici de revoluții, nu mai vorbea nici de banii care trebuiau dați înapoi. De femei nu vorbise niciodată. Știi care a fost ultima lui ambiție ? Aceeași ca și a tatălui tău Joseph : să-și clădească o căsuță a sa.

Un butoi gol, vezi bine !

Cum se poate, Gérard, cum se poate ! Și cum de găsise el mijlocul să-și cumpere un petec de pămînt, cum de putuse tatăl tău Joseph să facă și dînsul tot la fel către sfîrșitul vieții ?

Philippe strîngea pietricele de pe drum cînd se plimba afară din oraș, le vîra într-un sac pe

care-l arunca în remorca agățată de bicicletă și le punea apoi grămadă în grădinița sa. El, care fusese întotdeauna atît de scrupulos, care nu voise să datoreze nimic nimănui niciodată, șterpelea de pe șantiere ca un borfaș ordinar. Nu, nu mai pomenea de banii care trebuiau dați înapoi, departe de asta ! Devenise zgîrcit și se omora muncind cît era săptămîna de lungă, făcea ore suplimentare, reparații mărunte, muncă brută, el care o înfierase întotdeauna. Iar duminica se ducea în grădinița lui, lucrînd acolo în brînci ca să-și ridice căsuța pentru bătrînețe, el singur cu mîinile sale. Nu era el zidar de meserie ?

Ce făceau în timpul ăsta copiii săi, ce făceai tu însuți, Gérard, ce făceau frații tăi și surorile tale duminica, atunci cînd Joseph, care nu era zidar, lucra pe șantierul său ? Dacă nu cumva Joseph, la fel ca Philippe, respingea ajutorul oricui, ba chiar al fiilor săi ? Și cît timp, cîți ani va fi muncit Joseph pînă să isprăvească ? Doi ani ? Trei ?

Cam tot atîta timp îi va fi trebuit lui Philippe, care avea să-și petreacă acolo ultimii ani iar apoi a fost rîndul bătrînei nașe Eléonore să locuiască în căsuța pe care o părăsise acum ca să intre la azil.

Pe cînd Philippe își clădea casa, eu și începusem să cutreier Parisul, iar puțin după aceea, lumea. Aveam să mă duc în America, în Africa, în China. Cîndva aveam să văd Moscova, altă dată aveam să mă îmbarc la Londra spre Indii. Altă dată aveam să iau avionul pentru Cairo...

Ah, Gérard ! Se poate ca asta să fie totul ?

Ascultă cum răsună pe stradă acești pași singuratici ! Este mersul apăsat al unui tînăr, mersul unui muncitor care se înapoiază de la lucru sau care se întoarce acolo. Doar trebuie să muncești ca să trăiești și ca să-ți hrănești copiii care, nu-i așa, nu au cerut niciodată să vină pe lume, dar ia spune-mi, cine a cerut-o vreodată ?

Așteaptă. Să așteptăm. În curînd se va lumina de zi.

În noaptea aceea la Laval aș fi vrut ca ziua să vină numaidecît și să mă și aflu la Châteauroux, lîngă bătrîna mea nașă. Era și timpul să devin nerăbdător ! Să nu mă mai gîndesc decît să fug și să sar într-un tren ! Era și timpul să alerg spre ea, să-i deschid brațele, să mă arunc într-ale ei. Știam că dînsa nu-mi va face nici cel mai mic reproș și că nu va fi nevoită nici să-și înfrîneze vreo asemenea pornire deoarece era incapabilă să conceapă ideea de reproș.

Spune-mi de ce sîntem atît de delăsători și atît de împrăștiați, încît ne vine greu să facem lucrurile în ordine și la timp ?

Iată în ce gînduri eram cufundat în seara aceea. Presupun că ai cunoscut ca și mine anumite momente foarte rare în viață cînd totul îți revine în minte într-o străfulgerare, clipe scurte în care vezi, în care știi, în care înțelegi altfel trecutul, în care prevezi viitorul.

Mă aflam într-unul din acele momente cînd am auzit o bătaie în ușă, ceea ce era într-adevăr ultimul lucru la care mă puteam aștepta...

M-AM DUS SĂ DESCHID, fiind sigur că trebuie să fie o cameristă, un băiat de serviciu, un vecin de etaj în vreo încurcătură : nici gînd, era domnul Truffaud, cel pe care doamna Lasserre îl etichetase atît de crud „pedantul ridicol", domnul Truffaud în persoană care, scoţîndu-şi pălăria mare şi neagră, cu boruri late, în modul cel mai ceremonios cu putinţă, îmi ceru să-i acord o scurtă întrevedere. Acelaşi şi totuşi nu chiar acelaşi cu domnul Truffaud cel de la *Nautilus.*

Şovăia, ţintuit în pragul uşii, deşii eu îl poftisem să intre. Se hotărî în sfîrşit rostind un „Fie !" ca cineva care se pregăteşte pentru un pas hotărîtor. Crezu de cuviinţă să-şi ceară iertare pentru că-şi îngăduise să vină la mine fără a fi fost invitat. Mă informă că aflase de la domnişoara Suzanne la ce hotel trăsesem şi mai adăugă că, bănuind că aveam să părăsesc oraşul dintr-o clipă în alta, se hotărîse în cele din urmă... Toate acestea le înşiră cu o voce tărăgănată.

Era întocmai omul care are multe pe suflet şi nu aşteaptă decît un semn de încurajare ca să se descarce. I-am oferit un fotoliu, eram gata, i-am spus, să-l ascult, putea să se simtă ca acasă şi să fumeze dacă avea chef, după cum şi eu aveam să trag din pipă mai departe. M-am instalat în celălalt fotoliu : ne aflam, zău, în aceeaşi situaţie în care ne aflăm noi acum, Gérard, în afară de Johnnie Walker, din care nu aveam nici picătură şi nici o posibilitate de a-mi procura în hotelul acela. Dar astea sînt doar detalii...

Deoarece domnul Truffaud tot şovăia să *înceapă,* eu am „deschis focul". Şi ştii cu ce ? Cu o întrebare pe care ar fi trebuit s-o pun tuturor persoanelor pe care le întîlnisem în timpul zilei, la început funcţionarului de la Starea Civilă, apoi domnişoarei Suzanne, doamnei Lasserre, bineînţeles, bătrînului internat în spital, domnului Raphaël.

— Aţi cunoscut vreodată un anume domn Germain Forestier ? Aţi auzit vreodată vorbindu-se de el ?

Aceasta era întrebarea. Îți dai seama că eram aproape de țintă. Căci n-am fost cîtuși de puțin mirat cînd domnul Truffaud mi-a răspuns că nu. Germain Forestier ? Scutură din cap, după ce se gîndi bine, și repetă :

— Nu.

Nu cunoscuse niciodată pe cineva cu numele acesta, după cum mă și așteptam.

Tot gîndindu-se mai departe, aprinse o țigară...

— Cine sînteți, domnule, și cine sînt eu însumi, începu el cu vocea aceea cavernoasă, cine sîntem și ce facem ? Ar fi timpul să știm acest lucru ! (Ei ! Al naibii pedantul ăsta ridicol, mi-am zis în sinea mea.) Cine era dînsul ? continuă domnul Truffaud. Cine *este* dînsul, căci nu mă pot hotărî să cred că nu mai există. Unde se află ? Iată, a trecut mai bine de un an de cînd a dispărut din senin și nimeni nu a mai știut nimic despre el, nici măcar soția și copiii lui — care au dispărut după ce a fost vîndută casa din bulevardul Thiers. Pentru toată lumea e ca și mort, dar pentru mine nu. Și am scris această piesă, *Monumentul*, dar oare trebuia s-o fac și trebuie să fie jucată ? Doamna Lasserre are poate dreptate. Ajutați-mă să înțeleg, domnule.

Scriind această piesă, mi l-am însușit pe Gérard, așa cum devii, pare-se, proprietarul legitim al unui obiect găsit, după un an și o zi. Și într-adevăr, iată că a trecut mai mult de un an și o zi de cînd nu a venit nimeni să se intereseze de Gérard. Iar el nu a ieșit din bezna în care a intrat. Ajutați-mă, domnule. Nu am pe nimeni aici... Nu se află nimeni.

Am și eu soție și copii, îi iubesc, mă iubesc și ei pe mine, aș dori uneori să le spun totul, de ce nu este niciodată cu putință ? Tac. Tac mai departe. E mai bine, nu-i așa ? Asta se cuvine să facă un pedant ridicol. Ah ! A fost crudă ! Dar nu-i port pică.

Îl iubea pe Gérard, îl mai iubește, el iubea pe alta care nu se afla aici. Ajutați-mă, domnule. M-am înjumătățit, și nu există nimic mai groaznic, credeți-mă, decît semiconștiința. Mă frămîntă întrebări grave, domnule, dar ca pedant ridicol ce sînt, o știu. Ar trebui să *fac* ceva, dar ce anume ? Nu e oare groaznic să trăiești zi după zi fără să știi ce ar trebui să faci ? Mai ales de cînd nu mai este el aici...

Altă dată, la ora aceasta, mă duceam la Gérard, în micul pavilion de lemn construit după dispozițiile lui în fundul grădinii. Acolo nu venea nimeni să ne stingherească. Se afla la el acasă în pavilionul acela. Nici Christine soția sa, nici Josette, fiica cea mare, nici Danielle, cealaltă fi-

ică, n-ar fi îndrăznit să vină acolo fără permisiunea lui.

Din pavilion, zăream ferestrele, luminate toate, ale căminului în care Gérard nu se întorcea decît foarte tîrziu, şi cîteodată chiar de loc. În unele seri o auzeam pe Josette care se aşeza la pian... Dacă aţi şti cu cîtă emoţie păstram tăcerea ca s-o ascultăm !

Da, domnule, sînt un pedant ridicol şi pe deasupra romantic. De ce chemare s-a lăsat atras ? Din ziua dispariţiei lui, mă pierd în presupuneri ! Nu înţelegeam tot ce spunea. Îl aduceam la nivelul meu, adică la acela al unui om obişnuit. Poate că n-am înţeles niciodată nimic şi cred că am să distrug acest *Monument*, că am să dau drumul tinerilor mei actori, că am să mă împac cu doamna Lasserre, ţinînd seama de marea ei durere precum şi de a mea.

Am văzut adineauri la *Nautilus* cît era de nenorocită şi am simţit pentru dînsa cel mai adînc respect, în ciuda violenţei şi a cruzimii insultelor ei. Da, domnule, sînt un pedant ridicol, e adevărat, dar nu mă tem de ridicol. L-a înţeles dînsa pe Gérard mai bine decît mine ? I-a citit ea gîndurile mai bine ? I-a vorbit el oare ?

Gérard îmi repeta adesea că noi ne găseam aici, la Laval, la jumătatea drumului între Paris

şi Brest şi lucrul acesta l-a făcut să viseze mult în adolescenţa sa, pe vremea cînd mergea la plimbare, seara mai ales, în cartierul gării şi cînd petrecea ore în şir privind trenurile...

Cînd am auzit aceasta, era cît pe ce să-l întrerup pe domnul Truffaud, nu e greu să ghiceşti din ce cauză, dar era de prisos de acum înainte, nu-i aşa, să-l mai întreb dacă aceste mici plimbări pe la gară, seara, Gérard le făcea în tovărăşia prietenului său Germain Forestier. Cu totul de prisos, nu-i aşa, Gérard ?

Domnul Truffaud îşi aprinse o a doua ţigară de la cea dintîi, n-avea să înceteze de a fuma ţigară după ţigară tot timpul cît a stat cu mine, trăgea din ţigară cu o nervozitate vădită, cu un soi de aviditate, mîinile îi erau în necontenită mişcare, tot felul său de a fuma forma un contrast desăvîrşit cu vorba sa înceată şi cu vocea sa înfundată.

— De ce nu ne dă nici un semn de viaţă ? îşi reluă el firul. De cînd nu mai este aici, nu am mai trecut niciodată prin faţa casei lui, nici nu am căutat să aflu ce transformări i-au putut aduce noii proprietari şi, mai ales, dacă nu au dărîmat micul pavilion din fundul grădinii.

Acolo îşi ţinea el cărţile şi hîrtiile, nişte poze... La ce se gîndea oare ?

Tocmai aceasta era marea întrebare pe care şi-o pusese tot timpul domnul Truffaud. Credea că întrezărise cînd şi cînd unele lumini, dar cu modestia şi cu cinstea ce-i erau proprii, el mărturisea că nu fusese niciodată sigur că le înţelesese pe deplin sensul şi, pentru a încerca să izbutească mai bine, începuse să scrie piesa aceea : *Monumentul...*

— Nicicînd în viaţă, continuă el, n-am avut ambiţia să întreprind o astfel de lucrare. Ei ! bineînţeles, aşa ca fiecare visam şi eu uneori să scriu un roman ! Am încercat chiar să fac poezii... Dar ce vreţi, mi-am dat seama repede că nu stăpîneam mijloacele de expresie şi, ca atare... În cazul de faţă, nu mai era acelaşi lucru. Aici era o necesitate. M-am izbit de prima mare greutate atunci cînd a trebuit *să dau un nume* personajului imaginar care avea să servească drept pivot întregii construcţii pe care o aveam în minte. Am avut nevoie mai întîi de curaj, dacă se poate numi curaj efortul de a întreprinde ceva de care ţi-e la început ruşine. Da : ruşine. Cuvîntul nu mă sperie. Este singurul care se potriveşte. Dar nu puteam face altfel. Şi ce nume să aleg ?

„Toate numele care-mi veneau în minte mi se păreau false sau ridicole. Era ca şi cum aş fi pus o mască grotescă peste chipul prietenului meu. Ca şi cum i-aş fi agăţat la spate o inscripţie caraghioasă. Doamna Lasserre a înţeles foarte bine lucrul ăsta. Doamna Lasserre are dreptate. Vă promit că *Monumentul* nu va vedea lumina zilei.

În cele din urmă am ales, sau mai bine zis, de vreme ce-mi trebuia un nume, m-am oprit la cel de Colas. François Colas. Un nume cu adevărat francez, nu-i aşa, de cea mai bună tradiţie. Nu mă satisfăcea chiar de tot. Dar unde să găseşti numele care s-ar fi potrivit pe deplin ? Dacă aţi şti cît de mult m-au încercat sentimentele unui trădător atunci cînd am înscris pe o foaie albă de hîrtie, pentru prima dată, numele acela ! Spuneţi-mi : poate iubi un trădător adevărul ? Se poate oare căuta adevărul cu uneltirile trădării ?...

...Ca primă urmare a acestei „trădări" domnul Truffaud nu mai îndrăznea să-i spună... (putem zice modelului său ? nu era vorba doar de a-i face portretul, atunci cum trebuie să-i zicem ?), prietenului său Gérard pe adevăratul lui nume. Se simţea stingherit. Acestui personaj închipuit, François Colas, îi putea însă atribui anumite ati-

tudini şi gînduri care, dacă ar fi trebuit să fie exprimate direct, ar fi părut foarte emfatice sau chiar pedante şi nu ar fi „trecut" — după cum zicea el. În sfîrşit această „combinaţie" îi îngăduia domnului Truffaud să intre el însuşi în joc, punînd „în spinarea" personajului François Colas ceea ce, din amor-propriu, n-ar fi îndrăznit să mărturisească nimănui. Sau ceea ce nu era pentru el ceva foarte sigur.

Cum se puteau împăca toate acestea cu afirmaţia de mai înainte că nu se temea de ridicol, iată ce nu iau asupră-mi să explic. Ideea că lucrarea lui putea fi vrăjită reprezenta pentru dînsul o ultimă justificare. Totul fiind mister, de ce n-ar fi acesta? Vrajă voia să spună, în cazul de faţă, că piesa ar putea avea drept efect să-l facă pe Gérard să se întoarcă.

Îţi trebuia oarecare îndrăzneală ca să „profilezi" un personaj pornind de la incertitudine totală, ca să-l înfăţişezi în imagini, care imagini nu erau niciodată decît reflectarea altor imagini, dintr-o oglindă în alta.

— Înţelegeţi, nu spunea totul...

Dar ceea ce unul nu putuse sau nu voise să spună, celălalt, François Colas, putea încerca să facă. În măsura, domnul Truffaud insistă asupra acstui punct, în care un pedant ridicol, romantic şi trădător ca el putea să fi ghicit, şi cu mij-

loacele acestui pedant ridicol, dar care îşi punea tot sufletul în asta.

— Şi vedeţi: cine se încumetă să vorbească astăzi de suflet?

Se confunda ceea ce ţinea de unul şi ceea ce ţinea de celălalt, totuşi rămînea o bază. François Colas era, şi el, de „viţă săracă"[1]. François Colas fusese şi el la şcoală, la liceu de asemenea şi, ceva mai tîrziu, François Colas devenise, şi el, marinar. Ceea ce însemna că, născut la jumătatea drumului între Paris şi Brest, optase mai întîi pentru mare. Era atras de infinitul mării.

Mai tîrziu, tot după spusele domnului Truffaud, François repeta adesea că fiecare trebuie să fie cu luare-aminte la cuvintele mari, acele cuvinte mari pe care, pare-se, tu nu le-ai întrebuinţat niciodată, Gérard, dar care puteau trece de minune în gura lui François.

Primul dintre ele era: conştiinţa.

Trebuia să admiţi şi să faci pe alţii să admită că pînă şi un tînăr marinar de origine umilă poate avea conştiinţa că se află pe lume şi să-şi pună întrebări.

---

[1] În original: *„de petite extraction"*. Aluzie la versul lui Villon din *Grand Testament* (XXXV): *„de povre et de petite extrace"* („de viţă mică şi săracă" — trad. Dan Botta) (nota trad.).

François Colas zicea că şi atunci cînd naviga, pînă şi în faţa infinitului, trăise întotdeauna în *agonie*.

— Cuvîntul nu vi se pare prea tare ?

Domnul Truffaud e cel care pune această întrebare.

Mi-a vorbit multă vreme încă, fumînd ţigară după ţigară. Am auzit sunînd orele. Era trecut de trei dimineaţa, ora care e acum aici, cînd ne-am despărţit. L-am petrecut în noapte.

Îmi povestea, dar era oare vorba tot de François, că *el* navigase cîţiva ani în tinereţe, că devenise chiar locotenent sau aşa ceva iar apoi, într-o bună zi, demisionase şi venise la Paris.

Era atras de astă dată — nu avea nici douăzeci şi cinci de ani — de avere, de ambiţie sau de glorie ? Zicea el că un om trebuie să facă ceva ? Poate un om să aleagă ? Domnul Truffaud m-a făcut din nou atent că el era doar un pedant ridicol, şi pe deasupra un autodidact. Dar a adăugat deîndată că dacă nu te avînţi spre ceva, dacă nu porneşti la drum, baţi pasul pe loc.

Vocea domnului Truffaud nu mai suna chiar la fel, în noapte, era mai limpede şi mai sigură. Mergeam încet printre case întunecate iar zgomotul paşilor noştri răsuna pe trotuar fără a găsi ecou nicăieri.

— Da, spuse el, într-o astfel de împrejurare baţi pasul pe loc iar din cînd în cînd chiar izbeşti cu piciorul.

Domnul Truffaud se întreba dacă, tot umblînd încolo şi încoace prin micul lui pavilion, i se întîmplase vreodată lui Gérard să-i vină să izbească cu piciorul.

Se pare că de cîte ori te duceai la pavilionul tău spuneai : plec în străinătate. Era totuşi adevăratul tău cămin, aveai acolo cărţile tale, hîrtiile tale — dar cărţile tale, le deschideai cu adevărat ? Îţi petreceai acolo cea mai mare parte a zilelor, uneori a nopţilor — tu sau François Colas ? — cugetînd, străduindu-te, scriind din timp în timp o scrisorică pe care o rupeai imediat căci nu ştiai cui s-o adresezi, dormind.

Însemna asta a bate pasul pe loc ? Însemna asta a trăi în agonie, aşa cum se pare că ai simţit tu tot timpul, din momentul în care ai deschis ochii asupra lumii, adică înainte chiar de a împlini şaisprezece ani ? Se pare de asemenea că nu vorbeai niciodată de „lucrurile astea“, nici chiar cu domnul Truffaud...

Nu ai fost nicicînd ispitit să te dai bătut în faţa evidenţei ? Sau, dacă nu ispitit, n-ai fost nicicînd înspăimîntat că vei sfîrşi prin a o face ?

Domnul Truffaud nu trecuse cu vederea acest punct.

Spune-mi ce te-a oprit şi ce te mai opreşte încă ? Tot ceea ce nu poţi înfrîna sau opri, tot ceea ce ai căutat în zadar şi tot ceea ce mai cauţi încă, tot ceea ce îţi scapă neîncetat. Ai fi vrut să înveţi să te reţii, să te stăpîneşti, de vreme ce nu stăpîneai nimic, dar ai văzut că îţi scăpai din frîu ţie-însuţi. Spune-mi, te stăpîneai în ziua în care ţi-ai lovit soţia, în ziua în care ţi-ai regăsit fiica făcînd trotuarul la Pigalle, în ziua în care ai plecat ca un fugar, lăsînd în voia soartei amanta de le care ai poate un copil ?

Da, ştiu ! Toate astea sînt lucruri banale. Se poate aduce aceeaşi învinuire multor bărbaţi. La ce bun să învinuieşti pe cel care nu se învinuieşte pe sine cu nimic ? În schimb, a existat cu siguranţă o situaţie în care, dacă nu te-ai stăpînit, cel puţin te-ai reţinut, faţă de alţii, să ne înţelegem ! Aminteşte-ţi de doamna Lasserre şi de toată „povestea". În cazul ăsta, n-ai spus nimic. Nimănui. În cazul ăsta, ţi-ai pus o mască. Dar te poţi mulţumi cu o mască, fie această mască o capodoperă ?

Vei spune că te-ai străduit cît ai putut ?

Se prea poate ca o anumită aşteptare, o anumită speranţă să dăinuie în noi pînă la sfîrşit în pofida oricărui bun-simţ... Cîţi ani am aşteptat o ultimă scrisoare care nu a venit niciodată ? Ce crezi oare că făceam atunci în strada Saint-Louis-en-l'Ile cînd aruncam în foc ceea ce ai luat drept „arhiva" inspectorului Favien ?

ŞTIAM PREA BINE CĂ BĂTRÎNA MEA NAŞĂ nu-mi va face reproşuri, că mă va primi ca întotdeauna plină de bucurie, cu braţele larg deschise.

— Ai venit !

Aceeaşi scumpă naşă bătrînă, foarte puţin schimbată, albă toată într-un pat mare alb într-o cameră mare albă cu două ferestre mari deschise către o grădină liniştită, plină de copaci încă înfrunziţi.

— Ai venit...

— Năşica mea dragă...

Din patul ei, în care-şi petrecea cea mai mare parte a timpului, din care nu se mai scula decît ca să se ducă la capelă sau ca să facă o mică

plimbare pe-afară şi să se aşeze pe o bancă, nu zărea altceva decît frunzişul plin de lumină şi de păsări. Cîte o bătrînă internată ca şi dînsa venea din cînd în cînd s-o viziteze, bunele măicuţe o îngrijeau, trăia ca-n sînul lui Avram, după cum zicea, nu ştia ce este plictiseala. Nu ştiuse de altfel niciodată în viaţă, de ce ar fi descoperit-o acum ?

Era un fel de fericire nemeritată, spunea. Mai ales din dragoste, dar şi pentru a se răscumpăra, pentru a face aşa încît să nu i se reproşeze în ceruri această fericire, şi pentru că mai avea mintea întreagă — asta ar mai lipsi ! — ea se ocupa şi acum de aproapele ei, scria unor bolnavi, ajuta în diferite moduri fete tinere în încurcătură, veghea asupra lecţiilor cîtorva copii, era întotdeauna gata să facă tot ce-i sta în putere pentru oricine venea să-i ceară ajutorul sau sfatul, dăruindu-şi timpul, banii şi rugăciunile celui aflat în nevoie.

Încolo, trăia în ceruri cu îngerii.

După cum vezi, bătrîneţea aceasta privilegiată nu semăna de loc cu cea a bietelor bătrîne dealături. Dar cum să ştim dacă îngerii nu vin să le viziteze şi pe unele dintre ele ? Deşi m-am ferit să-i spun vreodată ceva scumpei naşe în legătură cu vecinele mele, ea îşi dădea seama foarte

bine cum stăteau lucrurile şi, dacă se bucura de un privilegiu, cel puţin nu făcuse niciodată nimic pentru a-l obţine.

Cum fusese ea înştiinţată că îngerii aveau s-o cheme curînd ? Nu mi-a spus o vorbă despre asta. Era tot aceeaşi bătrînă naşă, acelaşi obraz luminos, acelaşi zîmbet, aceeaşi bucurie în privirea albastră, aceeaşi faţă a tinereţii o clipă regăsită.

Pentru că fusese înştiinţată, se trezise în ea o mare dorinţă, aceea de a face o ultimă plimbare în oraş şi voia s-o facă anume cu mine. Chiar în dimineaţa următoare, aveam să închiriem o trăsură pentru toată ziua. O trăsură cu un cal, ca pe vremuri, nu unul din taxiurile acestea care nu sînt bune decît pentru o cursă, o trăsură, vreau să spun o birjă, cu birjar şi cu bici în mîna birjarului.

Aveam să ieşim chiar puţin afară din oraş şi să mîncăm la un birt. Ea se simţea în stare să suporte o zi de drum cu trăsura. Nu trebuia să cred că-i este mai rău. Fusese înştiinţată, e adevărat, dar înştiinţată că *sosise timpul*, ceea ce voia să spună că i se acordase libertatea de a alege ea singură clipa.

La primirea telegramei mele, ea aranjase să mi se rezerve o cameră chiar la azil. Peste puţin voi lua masa cu dînsa apoi o voi lăsa să se odihnească şi mă voi duce şi eu să mă culc. În dimineaţa următoare, dacă doream, puteam lua parte alături de ea la slujba pe care o va oficia sfinţia-sa părintele.

Dacă mă învoiam ! Desigur că da. De ce nu ? Şi aveam să plecăm apoi cu trăsura după ce vom fi băut o cafea bună !

Pe cinstea mea ! Îmi propunea o desfătare, o zi de sărbătoare, ca odinioară cînd ne ducea, pe verii mei şi pe mine, să petrecem o zi la ţară luînd toate cele trebuitoare unui prînz la iarbă verde pe malul rîului...

Am cinat simplu în camera ei, dînsa aşezată în pat, eu alături — mă simţeam fericit, întors la matcă, o ascultam vorbindu-mi de trecut, sumedenie de lucruri care ar fi trebuit să mă îndurereze şi care, pentru că veneau de la dînsa, nu-mi mai făceau rău. Îmi dădusem întotdeauna seama de această virtute a ei de a comunica altora pacea care sălăşluia într-însa. Mă simţeam bine.

O dată cina terminată şi sosind ora să mă retrag ca s-o las să doarmă în tihnă şi să mă odihnesc şi eu, m-a cuprins un soi de nerăbdare, o aprigă dorinţă să fug, să umblu.

Era încă foarte devreme. Nu aveam nici cel mai mic chef să reiau lectura *Mănăstirii*. Nu voiam decît să ies, să străbat străzile, să merg drept înainte.

M-am înțeles cu portarul. I-am istorisit că trebuia să mă duc la cineva în oraş, deoarece eram eu însumi din Châteauroux şi nu mai venisem acolo de foarte mult timp. Portarul a fost foarte cumsecade. Mi-a dat o cheie. Puteam să mă întorc cînd doream. M-a rugat numai să fac cît mai puţin zgomot ca să nu trezesc pe nimeni din somn.

Am plecat pe întuneric dar ştiam unde voiam să mă duc şi mi-am regăsit pretutindeni drumul ca un cîine bătrîn.

Te-ar interesa să afli că Châteauroux este cunoscut prin comerţul cu orz, grîu, ţesături, că există aci o turnătorie renumită, turnătoria Debard ? La Laval a fost introdusă în oraş mai cu seamă industria textilă de către Béatrix de Gavre, prinţesă de Flandra. Nu-i aşa că e interesant ? Pot să te mai informez iarăşi că dacă, la Laval, regimentul 124 de infanterie era în garnizoană la cazarma Corbineau, la Châteauroux era regimentul 90. La cazarma Bertrand. Taţii noştri n-au uitat asta niciodată !

La regimentul 90 şi-a făcut Philippe serviciul militar şi tot cu regimentul 90 a plecat la război.

M-am dus de-a dreptul la căsuţa pe care a zidit-o Philippe cu mîinile lui. Am văzut, în ciuda întunericului, că era închisă peste tot şi că un mic afiş lipit pe poartă anunţa că era de vînzare. M-am aşezat pe prag şi m-am gîndit la Philippe. De ce nu ne-am spus niciodată nimic ? De ce, m-am adresat eu lui, de ce mi-ai lăsat totul în seamă şi unde pot afla îndrăzneala unei atari întrebări ? Se cuvenea ca eu să-ţi spun cuvîntul pe care tu l-ai aşteptat tot timpul dar pe care n-am ştiut să-l găsesc, se cuvenea ca eu să fac în aşa fel ca privirea aceea prin care mă învinuiai că te judecasem fără a te fi ascultat să nu fi devenit niciodată posibilă.

Am stat acolo pînă tîrziu în noapte. Pe urmă am plecat şi am rătăcit multă vreme pe străzi înainte de a mă înapoia la Azilul de bătrîni şi de a mă închide în cameră. M-am gîndit îndelung la tine în acea noapte, Gérard.

A DOUA ZI, BĂTRÎNA NAŞĂ ŞI CU MINE am făcut lunga plimbare cu trăsura pe care şi-o dorise. Ne-am dus pretutindeni unde aveam amintiri şi am văzut că memoria îi rămăsese la fel de credincioasă ca şi inima.

Cînd am încercat să-i pun unele întrebări, mai ales cu privire la Philippe, mi-a răspuns cu mare blîndeţe că era mai bine să lăsăm în umbră lucrurile acestea, că nu mai aveau importanţă astăzi, că nu ne priveau şi că noi nu trebuia să judecăm ci să aşteptăm Judecata care va veni pentru toată lumea.

Spune, tu crezi, cu adevărat, în Judecată ? Ţi-ar conveni ? Vezi tu, asta-i o întrebare pe care ar şovăi s-o pună în aceşti termeni chiar

pedantul ridicol, domnul Truffaud. Dar nici eu, Gérard, nu mă mai tem de ridicol.

Ce-o să ne facem, Gérard, ce-o să devenim ?...

Orele înaintează. Ascultă ! La Saint-Thomas-d'Aquin răsună iarăşi o bătaie a clopotului de bronz. De acum înainte mai e puţin pînă la ivirea zorilor — şi iată din nou paşi singuratici pe trotuar. Sînt din nou paşii unui bărbat tînăr care se grăbeşte să se întoarcă la lucru !

Ascultă ! Şi astupă-ţi urechile ! Ascultă în adîncul nopţii ca vestirea unui vuiet care nu va mai înceta să se umfle pînă la ora două dimineaţa a nopţii viitoare. Marea se retrăsese, ea se revarsă din nou. Totul va reîncepe ca şi ieri, aşa cum va reîncepe totul mîine. Ia seama ! Sari dacă poţi, înainte de a fi strivit de roată ! Salvează-te !

Dar la ce bun să te salvezi dacă nu ai nimic de salvat ?

Poftim încă o întrebare gen Truffaud, de acord. Ei şi ce-i cu asta ? Chiar şi un Truffaud poate avea dreptate...

Ascultă : m-ai constrîns să fac ceea ce nu voiam să fac, să străbat din nou toate drumurile mele de altă dată, să regăsesc în străfundul fiinţei mele tot ce credeam a fi înmormîntat aşa cum sînt înmormîntaţi morţii. Ne-ai prilejuit, şi

unuia şi celuilalt, o falsă reînviere care, întrucît mă priveşte, mi-a stîrnit o nouă spaimă. Ia-ţi înapoi comoara, pe care uite-o pe masă, Gérard ! Aceea de care vorbeai nu se află decît în tine însuţi. Să tăcem de aci înainte. Să nu punem prea apăsat punctele pe i.

Ascultă ! Se mişcă ceva în casă. Aud pîrîituri uşoare, zgomote vagi şi nedesluşite, sînt bătrînele noastre care presimt sfîrşitul nopţii. Se răsucesc în paturile lor. Ele nu ştiu încă dar ghicesc că ziua este aproape. Priveşte, vino lîngă fereastră.

Bătrînele noastre se scoală devreme în toate zilele. Au un somn uşor, la fel de uşor ca somnul păsărilor, la fel de uşor ca acel al porumbeilor ale căror picioare le vom auzi îndată pe tabla streşinii. Ascultă şi priveşte. Noaptea a şi început să pălească iar cerul să se coloreze în trandafiriu dincolo de Sacré-Coeur din Montmartre. Ce-o să ne facem, Gérard, şi ce-o să devenim ?

Aşteaptă ! Ştiind ceea ce ştii, ascultă şi priveşte ! Vuietul creşte şi se umflă din clipă în clipă. Şi în clădire la fel. Doar tinerii îndrăgostiţi, studentul şi frumoasa lui iubită, mai sînt cufundaţi în somn. Dar o bătrînă s-a şi sculat. Iar acum alta. Care ? Doamna Violette poate, sau poate domnişoara Florence.

S-ar zice că nu vor să piardă o clipă din lumina zilei.

Ascultă ! Iată alta acum, şi încă una... Cît zgomot fac cînd se trezesc, ele atît de liniştite în tot cursul zilei ! Dar scularea lor ! Ascultă-le ! Ascultă zgomotele astea de paşi, uşile astea trîntite, obiectele astea izbite, vocile astea... e un alt vuiet care creşte şi el. Pretutindeni de acum încolo. În tot lungul coridorului. Un adevărat vacarm. Asemenea tărăboiului deţinuţilor dintr-o închisoare în dimineţile în care unul din ei este dus la execuţie. Ascultă ! S-ar zice că se bate cu picioarele şi cu pumnii în uşile celulelor ! Al cui e rîndul astăzi ? Al cui va fi rîndul mîine ? Nu auzi ca nişte zgomote de lanţuri zornăite ? Nu auzi înjurăturile în mijlocul rugăciunilor ? Nu auzi învinurile şi vaietele acestea ? Aşteaptă ! O să treacă ! Totul va reintra în ordine şi vei auzi piciorușele porumbeilor. Vino aici. Vino, dă-mi mîna. Înalţă-te pe balconaş şi uită-te într-acolo, poate vom avea norocul să vedem soarele răsărind.

GERMAIN FORESTIER CĂTRE JEAN-LOUIS BOUTIER

(parafrază)

Acum ştiu că dumneata nu eşti cel căruia credeam că mă adresasem, detectivul Favien adică, după cum şi dumneata ştii că nici eu nu sînt cel pentru care ai iniţiat ancheta, Germain Forestier adică ; faptul că m-am înşelat luîndu-te drept altul nu are prea mare importanţă cîtă vreme dumneata ai acceptat confuzia şi ai dus la capăt ceea ce îţi cerusem ; că dumneata te-ai înşelat, vreau să spun, concluziile la care ancheta te-a dus — iată o întîmplare cu adevărat extraordinară. Pentru dumneata, fireşte, întrucît eu mă pot considera, fără modestie exagerată, în afara cursului principal al acţiunii, un erou de încercare, precum primul pion într-o deschidere la şah.

Văd bine că povestea te-a consumat şi, poate, nu eşti pregătit încă pentru o analiză rece a impresiilor. Permite-mi să încerc eu retrospectiva, nu atît pentru a te ajuta pe dumneata cît pentru a mă lămuri însumi asupra întregii chestiuni din care atîtea puncte sînt încă tulburi. Aşadar, să reluăm. Ţii, cred, minte scena întîlnirii noastre, acolo, în casa inspectorului Favien. Aruncai în foc, dacă reţin bine, nişte hîrtii vechi pe care le bănuiam a fi din arhiva dumitale intimă. Din arhiva inspectorului Favien, desigur, întrucît pentru mine nu erai altcineva. Gestul m-a intrigat la început, dar imediat mi-am zis că ţine de chiar profesia dumitale. E un obicei constant al detectivilor de a distruge filele cu observaţii şi impresii ale cazurilor rezolvate, mai ales ale celor neinteresante sau facile. Cu atît mai mult, în spiritul aceleiaşi logici, nu puteam să iau în serios încercarea de a-mi demonstra că nu eşti decît victima unui qui-pro-quo. Zîmbetul cu care îţi priveam „disculparea" te-a dezarmat, iar curiozitatea ziaristului din dumneata a învins şi te-a făcut să primeşti mistificarea pe care eu cu inocenţă ţi-o propusesem. Voiai pur şi simplu să afli cine era şi ce voia necunoscutul acesta bizar, fixist, cum îţi păream. Îţi imaginai interogativ sumedenia de ipoteze în legătură cu identitatea mea şi, mai ales, cu motivele care m-ar fi putut face să apelez la serviciile unui detectiv particular. Ţi-am spus că sînt în posesia unei mari sume de bani pe care aş vrea s-o transfer cuiva despre care nu mai ştiu însă, de multă vreme, nimic. Misiunea dumitale ar fi fost de a afla acele amănunte din viaţa respectivei persoane care să-mi permită să decid dacă ea este sau nu demnă *de generozitatea mea. Gérard Ollivier era numele celuilalt şi ceea ce îţi adăugasem despre el era*

scena completă a botezului său, undeva într-un oraş aflat la jumătatea drumului între Paris şi Brest. Doar atît îţi puteam oferi ca punct de plecare în anchetă. Rămînea numai să accepţi. Deşi neatrăgătoare în perspective, deşi lipsită de suspense, ai acceptat-o şi abia acum, după ce mi-ai rezumat-o, îmi explici motivele care te-au îndemnat. Ţi-am dat prilejul să reconstitui o biografie din imaginaţie, fără nici un suport cursiv de fapte ; o biografie din ipoteze teoretic infinite, din întrebări ieşind una din alta ; o biografie conducînd la conturele unei siluete care putea fi a celui căutat, după cum putea fi a oricui sau a nimănui. Dumneata ai vocaţia semnului de întrebare, ştii, adică, să nu te opreşti pînă cînd în faţă nu-ţi apar, prin reduceri treptate, doar două drumuri între care să alegi. Alegerea însă nu e domeniul dumitale, ca atare nu o pronunţi, dar ridici deasupră-i un imens semn de întrebare. Acesta contează, uneori chiar în absenţa răspunsului. Reconstituirea unei biografii ţi se pare a fi în primul rînd un act interogativ implorat în fiecare din biografiile constituite. De aceea, căutîndu-l pe Ollivier te cauţi de fapt pe dumneata însuţi, mai bine zis îţi cauţi propria biografie. Problemele care-ţi sînt nelămurite în legătură cu el sînt fără îndoială cele privind datele lui particulare, de amănunt, diferenţa specifică prin care să-l defineşti. Ele se supun însă unei probleme originare, care la dumneata e de ordin psihologic ; aceasta te interesează cu precădere şi, de altfel, n-ai scăpat ocazia de a o pune, speculînd împrejura-

rea că orăşelul lui Ollivier e la jumătatea drumului între Paris şi Brest, între tentaţiile marelui oraş şi tăcerea învolburată a Oceanului („Putem spune fără emfază despre Parisul care se oferă privirilor noastre că este oraşul tuturor ispitelor şi al tuturor plăcerilor, al tuturor deşertăciunilor, bineînţeles, al tuturor ambiţiilor, al bogăţiei, al gloriei şi al puterii — ah, era să uit şi al culturii ! Iar Brest, una din porţile noastre la ocean, singurătatea, infinitul, liniştea mării".).

Căutîndu-l pe Ollivier şi folosindu-te de toate mijloacele de informare posibile, îţi creezi, în numai cîteva ore, o stare de spirit favorabilă unei confruntări directe, unui dialog explicativ şi edificator. E de făcut aici o precizare : dumneata nu ai de loc dorinţa de a-l întîlni, în carne şi oase, pe Ollivier, aş spune chiar că te enerva posibilitatea unei astfel de întîlniri ; îţi era de ajuns să-l simţi devenind în conştiinţa şi imaginaţia dumitale, iar informaţiile pe care le culegeai despre el nu aveau decît rostul de a-l construi numai în şi pentru dumneata în aşa fel încît la un moment anume să fie posibil dialogul despre care vorbeam.

Cum condiţia dumitale era, la drept vorbind, aceea a unui detectiv, trebuia să te aştepţi ca, de undeva, să apară, cu statura sa naiv-distrugătoare, surpriza, neprevăzutul. Ea a venit la întretăierea dintre prea devreme şi prea tîrziu, sub chipul lui Truffaud, vechi prieten cu omul care te interesa şi autor naiv-romantic al unei piese — Le Monument — sub al cărei erou se ascundea chiar Ollivier. Intmplarea te-a zdrun-

cinat, întrucît te-a obligat să descoperi că domeniul pe care credeai a-l stăpîni exclusiv aparţinea şi altuia, poate mai mult decît dumitale. Truffaud avea şi el vocaţia întrebărilor, dar, spre deosebire de dumneata, căuta răspunsuri şi avea o asemenea dorinţă de a răspunde încît, fără să aibă talent, scrisese o piesă, încercase, adică, cea mai nefericită soluţie pentru particularitatea cazului său : arta. Mai mult, era aşa de derutat, că n-a ezitat să-ţi ceară ajutorul. Tocmai dumitale. Dar lui Truffaud, vechi amic al lui Ollivier, îi e complet străin numele meu, numele sub care dumneata mă cunoşti, Germain Forestier. Facil mod de a te îndoi de mine şi de a mă suprapune pînă la identitate omului pe care eu însumi te-am rugat să-l cauţi ! Cert este că, aflînd de această involuntară duplicitate a lui Ollivier, vreau să numesc prin asta faptul că el nu-ţi mai aparţine în exclusivitate, dumneata ai încetat să te mai ocupi de el şi te-ai cufundat în propria-ţi biografie, un prim pas fiind contactul, vizita — imaginară sau reală, nu are importanţă — făcută bătrînei dumitale mătuşe la pensionul din Châteauroux. După care nu s-a mai întîmplat nimic pînă la povestirea cu iz de raport de cercetare, căreia în această noapte i-am fost martor. Şi nu ştiu acum, după ce eu însumi am reluat, pe un alt plan povestirea dumitale, dacă ceea ce m-a atras spre ea a fost sensul, exemplaritatea ei de conţinut sau numai felul în care ea s-a consumat. În timp ce-ţi povesteai aventura ai făcut cîteva întreruperi contrapunctice pentru a mi te adresa cu intenţia de

a-mi oferi încă o fabulă, fragmentată în funcţie de momentele întreruperii cursului principal, al cărei spaţiu, timp şi personaje sînt locuinţa dumitale, aceasta în care ne aflăm, locatarii ei, îndeobşte femei în vîrstă, iar timpul e chiar al prezentului, această noapte cu clopotele bisericii de alături numărînd nepăsător orele. Vedeam cum încerci să faci atmosferă. Este, probabil, lucrul pe care l-ai reuşit în întregime. Întrebările cad mai greu şi cu mai multă importanţă pe fondul de noapte a cărei linişte cataleptică e sfărîmată din cînd în cînd de scîrţîitul uşilor sau scării de serviciu şi de melodia groasă a clopotelor-orologii. Dar e ceva fals în povestirea dumitale : raportul dintre invenţie şi existenţă, dintre ficţiune şi realitate. Nu mi-a fost greu să recunosc, sub aparenţa de firesc a monologului, înscenarea. E adevărat, una subtil gîndită, convingătoare chiar, dar şi foarte evidentă. Şi ce e mai neconvenabil, pentru povestire, desigur, pentru încărcătura ei emoţională, e că dumneata ai rămas în afara înscenării, în postura didactică a unui bun moralist. În liniile ei esenţiale, în semnificaţia potenţială a întîmplărilor ei, aventura dumitale conţine o dramă în vîrtejul căreia dumneata ar fi trebuit să fii prins şi torturat ; dar dumneata lipseşti, eşti, adică, în afara înscenării, un vorbitor cu multă imaginaţie, însă nehotărît sau nedispus să pună în ea ceva *din sufletul lui. Nu eşti nici o clipă un Truffaud. Căutîndu-l pe Ollivier ca şi cum te-ai căuta însuţi, faci greşeala de a nu trece dincolo de întrebare, astfel că toată drama ră-*

mîne în cuvinte, e spusă, *cu voce joasă, e drept, ori poate tocmai de aceea...*

În fața acestei situații nu mai contează concluzia la care ancheta te-a dus ; că eu sînt Germain Forestier sau sînt chiar Gérard Ollivier, iată un lucru mărunt în raport cu întrebările și problemele din întîmplările prin care ai trecut. Poate că nimic nu se potrivește mai mult la finele acestui dialog al nostru — dialog din monologuri — decît propriile dumitale cuvinte, și îți cer permisiunea să le împrumut pentru a ți le oferi ca și cum ar fi ale mele : „Vino aici. Vino, dă-mi mîna. Înalță-te pe balconaș și uită-te într-acolo, poate vom avea norocul să vedem soarele răsărind“.

LAURENȚIU ULICI

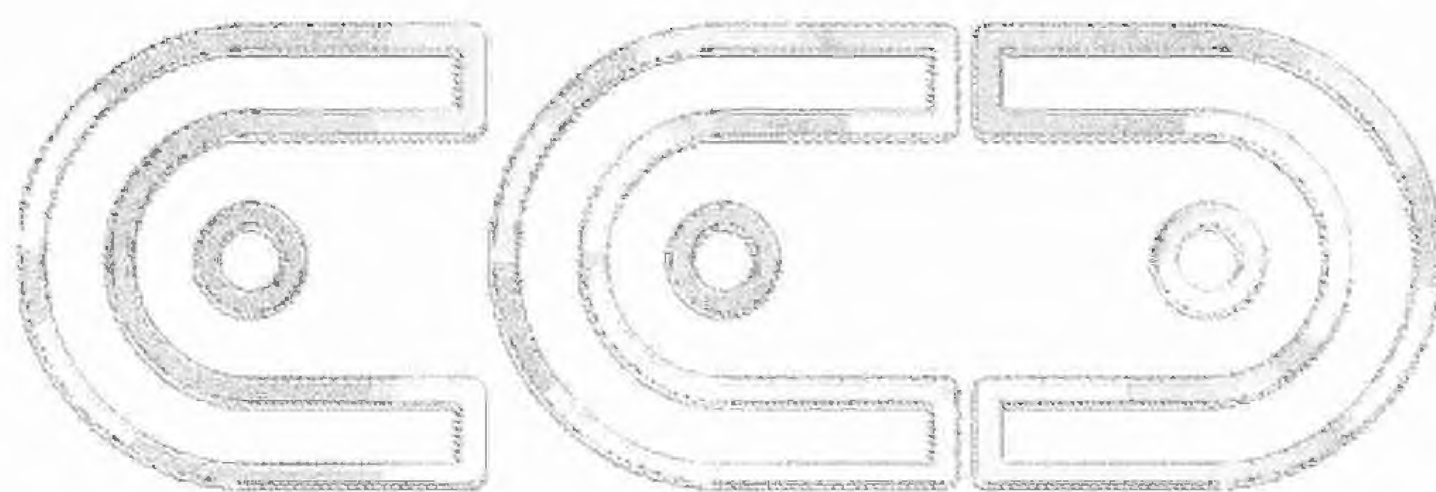

TIPARUL EXECUTAT LA:

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

coli de tipar: 5,5; comanda nr. 242

Scanare și prelucrare digitală

de

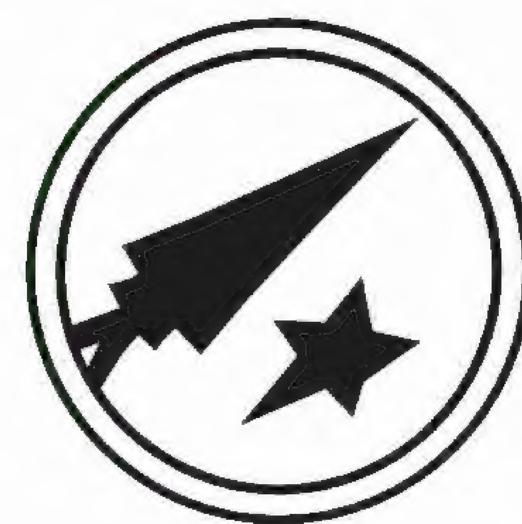

Anonim

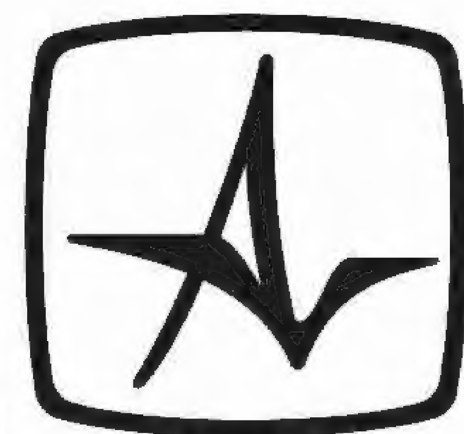

și

CAT Graur

Antwerpen

2023